

The Project Gutenberg eBook of Iltalampun ääressä II: Uusia kertomuksia, by Edith Forssman

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Iltalampun ääressä II: Uusia kertomuksia

Author: Edith Forssman

Translator: Teuvo Pakkala

Release date: March 6, 2006 [EBook #17931]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILTALAMPUN ÄÄRESSÄ II: UUSIA KERTOMUKSIA

Produced by Tapio Riikonen

ILTALAMPUN ÄÄRESSÄ II

Uusia kertomuksia

Kirj.

Aina [Edith Forssman]

Suomentanut Teuvo Pakkala

Söderström ja Kumpp., Helsinki, 1895.

SISÄLLYS:

Koti

Muistoruno

Rakkaudesta

Vanha Maija

Taistelu olemassa olosta

Isoäidin tanssikengät

Liikalainen

Tulevaisuuden eteen

KOTI.

Joulukertomus.

Tervehtii jo meitä Joulu armainen. —

— Pyydän anteeksi, hyvä rouva, minä en huomannut teitä heti tässä tungoksessa, — tohtori kumarsi ja ojensi nuorelle professorin rouvalle kätensä tervehdykseksi. — Täällä junalla on todella sellainen tungos, kun kaikki ihmiset sulloutuvat matkalle aivan kuin hullut ja ihan kuin koko pitkänä vuonna ei olisi muuta sopivaa matkustuspäivää kuin joulukuun kahdeskymmenesneljäs päivä.

— Te laskette leikkiä, tohtori Nord. Onhan luonnollista, että kaikki haluavat kotia joululle.

— Joilla nimittäin on koti, rouvani. Minä en satu olemaan niitä valituita.

— Noo, minkävuoksi sitten olette meidän kanssamme täällä tungoksessa tänään? — nuori rouva kysyi ja katsoi tohtoriin lapsellisilla, kirkkailla silmillään.

— Virkavelvollisuus vaatii, hyvä rouva. Minun pitää mennä tarkastamaan ruumista, kun nimittäin muuan vanha juoppo ukontynkä on tavattu hengettömänä hiekkakuopassa eivätkä asianomaiset ole voineet ymmärtää kuoleman syytä.

— Uh, niin inhoittavaa!

— Niin, anteeksi suoravaisuuteni, tiedättehän entuudestaan, että olen materialisti, joka otan elämän ja olot siltä kannalta. Mutta teillä varmaan on miellyttävämpi matkan päämaali; minne on matka, jos saan kysyä, lasten ja kukkasten kera?

— Me matkustamme kotia äitini luo, joululle lapsuuteni kotiin. Ja kun mieheni ei joutanut aikaisemmin lähtemään, niin lykkäytyi matkamme täksi päiväksi. Asemalta on vielä pitkä taival Koivuniemeen, joksi rakasta kotitaloani sanotaan, vaan hevoset ovat meitä vastassa, niin että kaikessa tapauksessa pääsemme perille joulukuusen sytytykselle!

Hänen äänensä soi ihastusta ja silmistä ääretön, vaan salattu riemu loisti.

Tohtori oli istahtanut vaunun sohvan päädylle ja loi terävillä silmillään tarkastavan katseen vastapäätä istuvan rouvan raikkaalle, heleälle ja nuorekkaalle muodolle.

— Katsokaas! — professorin rouva sanoi, joka samassa kääntyi katsomaan ikkunasta, — Tuollainen sankka lumisade. Maa pukeutuu juhlapukuun, ja kautta koko maan siunataan erinomaista rekikeliä. Pehmoinen, puhdas lumi on joulun runoutta, huurteisissa metsissä, joissa talvitaivaan tähdet kimaltelevat lumikiteissä, niissä on tunnelmaa; reki liukuu liukkailla teillä niinkuin satumaassa ja kulkusten helinä illan hiljaisuudessa on kuin kaukaista laulua jouluilosta tuhansissa kaukaisissa kodeissa Suomen syrjäisillä seuduilla.

Tohtori katsoi häneen hymyillen:

— Tehän runoilette, hyvä rouva!

— En ensinkään, minä vain kerron, miltä tuntuu matkustaa kotia. Sitten naimisiin tultuani en ole ollut joulua äitini luona — kaikki muistoni ovat kouluajoilta, kun tultiin kotia juhlille. On ollut aina mitä estettä milloinkin joulumatkalle, etupäässä pienten lastemme hoito, vaan kaiken aikaa olen ikävöinyt sinne, hyvänen aika miten olen kaihonnut! — Hän puristi kätensä yhteen ja katseli ohikiitäviä seutuja: — Minusta tuntuu, että juna menee niin hitaasti. — Hän hymyili ja nyökytti päätään professorille, joka istui sohvalla toisella puolen vaunua ja huvitteli vanhinta lastansa — vaaleaveristä, viisivuotiasta poikaa — näyttämällä ja selittämällä kuvia muutamasta joululehdestä.

— Miehenikin ikävöipi maalle — sanoi nuori rouva hyväilevällä äänellä. — Hän tarvitsee lepoa ankaran työnsä jälkeen, ja siellä kotonani onkin niin suloisen rauhallista. Te hymyilette minulle, herra tohtori. Teistä on innostukseni naurettavaa ja käsittämätöntä, sen näen ivallisesta katseestanne, vaan suokaa anteeksi, minä en tänään voi ajatella enkä puhella muusta kuin yhdestä ainoasta asiasta!

— Enhän minä naura, rouvaseni, minä vain istun ihmetellen tuota kummallista koti-ikävää; olisi todella hauska voida tutkia sitä pienempiä osiansa myöten.

— Eikö teillä ole koskaan ollut kotia?

— Sanokaamme sitä suojapaikaksi, hyvä rouva, mitä eläimellinen olentoni on pitänyt olinpaikkanansa.

— Koditon, oh Jumalani! — hän otti kiihkoisesti syliinsä kaksivuotiaan lapsensa, joka nojaili hänen syliään vasten, ja puristi lapsen rinnoilleen, — minä säälin teitä, herra tohtori, teiltä on puuttunut paras, mitä maailmassa on! Nähkääs, hän, jolla on ollut hyvä koti — joutukoonpa sitte mihin maailman kolkkaan tahansa — on aina sydämessään säilyttävä tämän kodin muiston, hän aina ikävöipi sinne takaisin ja läpi elämän surujen ja ilojen, vastusten ja pettyneiden toiveitten — vielä läpi epätoivon synkän yön kodin muisto loistaa kuin tähti, kun jo kaikki muu on pimentynyt.

— Nyt te taas haaveillette, hyvä rouva!

— En lainkaan, se on puhdasta totta, minähän itse tiedän minkä arvoinen sellainen koti on; sen ympärillä kiertävät puhtaimmat, kauniimmat muistoni, muistot äidin vaalinnasta, isänrakkaudesta, siskoelämästä ja lapsuuden riemuista. Minkä aurinko on kukalle, on hyvä koti pienelle ihmistaimelle, joka ainoastaan kodin turvissa ja vaikutuksen alaisena voi kehittyä siksi, mikä sen tarkoituksena on.

— Teidän ajatuksenne mukaan ei siis koditon ole täysin normaali?

— Niin pitkälle en mene — vastasi rouva nauraen — minä tahdoin ainoastaan sanoa, että hän saa väärän suunnan ja että monet suuret kyvyt hänessä jäävät kehittämättä, myöskin puuttuu häneltä edellytyksiä — esim. onnensa luomiseen! Hän on lapsuudessaan menettänyt kalliita etuja, joiden takaisin saamiseen vaaditaan pitkää elämän taistelua, jos saa takaisin silläkään.

— Uskotteko siis, että tuollainen koditon käenpoika välittääkään koskaan todenteolla taistella tuon onnen saavuttamiseksi, jota tarkoitatte — kodin? — tohtori kysyi pilkallisesti.

— Minä ajattelen, että kun alhaisimmatkin eläimet vaistomaisesti rakentavat pesän itselleen, pitäisi saman tunteen olla kätkeytyneenä ihmiseenkin — rouva vastasi yksinkertaisesti.

Tohtori kumarsi:

— Minulla ei ole ituakaan tuota vaistoa, mitä sitten teette minulle, rouva hyvä?

— Te erehdytte, tohtori Nord, se vaisto on, vaan se uinailee ja kun se herää, niin kyllä tekin niinkuin muutkin koetatte pyrkiä hakemaan itsellenne kodin. Maistakaahan vain onnenmaljasta, niin haluatte mielellänne tyhjentää sen pohjaan — hän sanoi iloisesti. — Jaloimmat, puhtaimmat tunteet ovat sanassa *koti*. Koti kasvattaa isänmaan rakkauden — ken kuolis ei maan eestä tän! Koti vahvistaa meitä elämän taisteluun ja opettaa meitä tuntemaan perhesiteiden pyhyiden, ennen kaikkea opettaa se meitä rakastamaan ja — se kuvastaa meille ijankaikkisen, taivaallisen kotimme perikuvan.

Tohtori Nord puri viiksiään hymyillen ivallisesti: — Minulla on elämän periaatteena jokaisen olennon ehdoton vapaus, minä en tahdo tietää mistään siteistä ja isänmaanrakkaus minusta ei ole monen pennin arvoinen. Minä olen kosmopoliitti, rouvaseni, enkä pidä mitään kolkkaa maanpallollamme niin rakkaana, että haluaisin vuodattaa yhtäkään veripisaraa sen puolesta. Kun maailma ahdistaa minua, niin annan samalla mitalla takaisin, ja tuosta perikodista, josta mainitsitte, rouvaseni — kysykää ruumismadoilta sitä asiaa — maasta olet sinä tullut ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman.

Nuori rouva istui liikahtamatta katse muuttumattomana aivan kuin hän ei olisi huomannut tohtorin viimeistä karkeaa lausetta. Likinäköinen professori istui nenä melkein kiinni sanomalehdessä kiintyneenä sitä lukemaan, ja nuori John, joka huomasi joutuneensa unohduksiin, oli hiljaa hiipinyt alas isän polvelta ja kiipeili nyt äidin vieressä koettaen päästä katselemaan ulos ikkunasta: — Äiti! — Rouva vavahti kuullessaan lapsen äänen: — Äiti, olemmeko jo perillä, tuollahan on hevosia?

— Emme ole poikaseni, se ei ole meidän asema, ja nuo hevoset eivät ole isoäidin, vaan ne ovat ehkä jonkun toisen isoisän tahi isoäidin, jotka myöskin ovat lähettäneet hevosella noutamaan rakkaita jouluvieraita.

— Äiti, kerro millaista on siellä perillä, vaan ensin hevosista.

— Mutta kultaseni, sinähän tiedät hevosista enemmän kuin minä.

— Niin niin, vaan kerro kuitenkin!

— No niin, ensiksi, kun tulemme asemalaiturille, niin näemme Anderssonin, isoäidin luotetun ajajan, joka seisoo siinä ja hymyilee ja ojentaa kätensä ottaen syliinsä pikku Gärden, ja tavaramakasiinin luona hirnuvat Polle ja Kipuna! Pollella on valkoinen pilkka otsassa ja Kipunalla kaunis vaaleankellertävä kihartava harja.

— Kipuna on Johnin hevonen ja Polle on Gärden, se on niin lauhkea ja sopii tytölle!

— Aivan oikein poikaseni, hevoset ovat maailman siivoimpia ja kauniimpia eläimiä, siitä me olemme jo kauvan sitte sopineet, vaan nyt ovat ne levottomia odottaessaan meitä; me kiiruhdamme rekeen; sinä, joka olet iso poika, istut isän syliin ja Gärda äidin syliin, Andersson hyppää keulaistuimelle ja sitte lähtevät hevoset kiitämään maantietä niin, että lumi pölynä tupruaa ympärillämme, luimistavat korvansa ja syöksyvät sitä vauhtia, aivan kuin tietäisivät, että meillä on kiire.

— Kulkuset soivat! Me ajamme hiljaisten metsäin läpi, ohi asuttujen kylien ja pienten köyhäin mökkien, joissa lapset iloitsevat palavien kynttiläin ja takkavalkean ääressä, me ajamme, ajamme Unelan maille, pienoiseni ja — kun heräämme, ovat hevoset jo isoäidin talon pihalla, me olemme kotona!

— Ja sitte äiti, entäs sitte — pienokainen oli kääriänyt pulleat kätösensä äidin kaulaan ja tähyästi odottavasti hänen kirkkaksiin silmiinsä.

— Sitte, lapseni — äiti loi poikaan haaveilevan katseen — sinä näet, John, tulia kaikissa ikkunoissa; ovet lentävät sepposelälleen ja kynnyksellä seisoo isoäiti itse, avosylin tervehtien meitä tervetulleiksi!

— Ja entäs joulukuusi, äiti?

— Niin, joulukuusi, semmoinen suuri, kaunis kuusi on salissa ja sen latvassa tähti — Betlehemin tähti, niinkuin tiedät: ja niin paljon kynttilöitä, ne kaikki sytytetään yhtä aikaa, samassa kun astumme sisään, ja kuusen takana on sunnuntaikoulun oppilaita, jotka laulavat:

Tervehtii jo meitä
Joulu armainen —

— Vielä kerro, vielä, vielä — —

— Joulupukki turkeissa ja suurissa saappaissa tulla koluaa porstuassa ja astuu sisään, suuret lumihuuteet kimaltelevat hänen karvalakissaan. Gärda pelästyy ja piilottaa päänsä isän poveen, vaan sinä menet ja annat kättä joulupukille.

— John ei koskaan pelkää!

Äiti nyökäytti päätä myöntymykseksi: — Se onkin kiltti pukki, hän tuo lahjoja kaikille, hän ei unohda ketään, ei sokeata ruotiämmäkään, joka istuu uuniloukossa ja hyräilee jouluvirttä särkyneellä väräjäväällä äänellään. Tuli uuneissa lieskaa ja räiskää iloisesti, kaikkialla on niin kodikkaan lämpöistä ja huoneissa tuoksuu kuusen ja palaneen lakan haju — siellä sisällä on niin jouluinen ilma ja ulkona on niin hiljaista. Jouulun enkeli leyhyttelee hiljaa »rauhaa maahan» luonnon uinuesssa.

— Kas niin, nyt juna viheltää! Herää Gärda; John, katso näkykö Anderssonia. Hyvästi herra tohtori — rouva kääntyi ja ojensi hänelle kätensä, joka oli lauhkea kuin talvisen auringon säde — jääkää hyvästi!

Tohtori piti hänen kättään omassaan hetken aikaa ja katsoi häneen omituisesti: — Kiitoksia kertomastanne kauniita — satuja!

Rouva pudisti päätään: — Eivät ne olleet satuja, tohtori Nord, minä kerroin todellisuuden mukaan, ja pian saa poikani nähdä omin silmin todeksi kaikki. Me olemme satoja kertoja kertoneet sen saman, vaan aina se on meitä molempia yhtäpaljon huvittanut, siitä saatte olla varma.

Tohtori hymyili epäilevästi: — Pieniä asioita pienille lapsille!

— Oh, te parantumaton, jota ei voi mistään saada vakuutetuksi — eivät ne ole pieniä asioita, jotka koskevat elämän suurinta onnea. Mieheni olisi pitänyt auttaa minua todistamisessa, minulla naisraukallahan on vaan tunteeni, joihin vedota. Vaan se on kuitenkin totta, että sana koti on kaunein sana, jota maailmassa on mainittu.

Tohtori taas nauroi, vaan tällä kertaa hyvin ystävällisesti: — Tyrkyttäkää sitä tuohon pojan nasaan, hän ei ole vielä liian vanha oppimaan sitä läksyä — hän sanoi surunvoittoisesti.

— Vaan kuule, John — tohtori otti pojan syliinsä — en minä näe yhtään ajajaa junalaturilla enkä hevosiä makasiinin luona, ajatteleppas jos isoäiti olisikin unohtanut kaikkityyni, jos hän ei olekaan muistanut, että nyt on jouluilta?

Lapsi katseli hetkisen aikaa epäilijää päästä jalkoihin melkein rajattomalla ylenkatseella, sitte kääntyi hän äitiin ja sanoi:

— Äiti, voi kun tuo on tyhmä, Johnkin tietää paremmin.

— Hiljaa, hiljaa poikaseni — äiti pani kätensä pienen rupattajan suulle.

— Elkää estäkö, rouvaseni, puhtaimman totuuden saa kuulla lapsen huulilta — tuo pienokainen onkin oikeassa! Kas John, tuolla onkin sinun Anderssonisi ja hevosesi aidan luona, isoäidilläsi olikin hyvä muisti, huomaa minä ja nyt sinulle tulee hauska joulu!

— Tietysti! Tulkaa tekin katsomaan — John oli heti valmis sovintoon.

— Kiitos tarjoomastasi jouluihloasi »tyhmälle sedällekin» — tohtori vastasi hymyillen — minä seuraan ajatuksillani teitä sinne kotia — hyvästi!

Matkustajamme jäivät aseman laiturille, kun juna lähti edelleen puhkuamaan, vaan tohtori Nord seisoi junan ikkunassa ja katseli heitä niin kauan kuin voi; hänestä tuntui kuin talven hyinen ilma olisi äkkiä tunkeutunut ulkoa vaunuun, jossa äsken oli niin lämpöistä ollut, ja hän väristen kääreysi syvemmälle turkkiinsa. Olikohan se vain tuo ulkoinen pakkasuho, joka kylmetti häntä, vai ehkä kaipuu jotakin lämpöistä ja kaunista, mikä juuri oli kadonnut hänen läheisyydestään — tuo lämmin perheonni, joka oli luonut häneenkin yksinäiseen joitakin kirkkaita säteitään. Hänen katseensa, joka oli mihinkään kiintymättä kulkenut ohikiitävää seutua, kirkastui äkkiä ja kylmä ilme, joka oli melkein asuttunut hänen huulilleen, katosi niiltä. Hän ajatteli kaikkea, mitä tuo suloinen naisen ääni oli hänelle äsken kertonut, se oli luonnollisesti kaikki mielikuvittelua, kauniita satuja, vaan kuitenkin — — Hänen huulensa liikkuvat hiljaa: — Minä tiedän, että olen hullu — hän mutisi — vaan minä kadehdin heidän — kotiaan!

* * * * *

Juna kiiti kiitämistään, aurinko laskeutui ja lyhyt talvinen päivä peittyi hämärään tähtien sytyessä iltataivaalla valaisemaan lumipeitteistä maantietä, jota reki liukui liukkaasti isoäidin hevosten kiitäessä mielihalulla.

Professori puheli uuraasti Anderssonin kanssa vuodentulosta ja maanviljelysasioista, jotka olivat hänen filosofiastaan yhtä kaukana kuin taivaan tähdet maasta. Nuori rouva istui äänetönnä hänen vieressään ja kiihkeästi odotellen katseli eteensä, hänen piti ennen muita huomata tuikuttava tuli Koivuniemestä; hänen ensimmäisenä saada herättää nukkuvat lapset riemuhuudolla: — Nyt ollaan kotona!

Se hetki tulikin vihdoin. Pieni Gärda katseli tajuamatta ympärilleen, John sitävastoin hypähti heti pystöön ja huusi riemastuneena: — John näkee pienen oksan joulukuusesta tuolta salin ikkunasta.

— Mutta tuossa ensimmäisenä on sinulle isoäiti — ah, äiti, äiti! — nuori rouva antoi hymyillen ja kyynelisin molemmat aarteensa hänen syliinsä — voi kun olen ikävöinyt sinua ja kotia.

— Niin, hän ei tahtonut oikein perehtyä uusiin oloihin — sanoi professori ystävällisesti — minun kukkani oli liian syvään juurtunut lapsuudenkodin maaperään, vaan suokoon Jumala, että meidän lapsemme oppivat samalla tavalla rakastamaan kotiaan, kuin äitinsä, sillä jalompaa, hellempää ja parempaa olentoa kuin sinä, pieni sydänpäpyseni, ei ole maailmassa, sen minä uskon järkähtämättömästi —

— Ja sekö kaikki on kodin ansiota?

— Niin minulla on täysi syy otaksua.

— Ehkä hyvästä tyttärestä tulee aina hyvä vaimo — isoäiti veti rakkaasti nuoren rouvan syliksi ja suuteli otsalle. Lapset syöksyivät joulukuusen luo, joka loisti täydessä kirkkaudessaan ja näytti heille riemuitsevan ja aivan kuin sanovan: nyt on joulu tullut.

— Onko sinulla joulupukkikin, mummo? — kysyi John.

— Onpa vain, siitä saat olla varma, poikaseni — ja sinä minun kultakipeneeni — iloista joulua, lapseni, oikein hauskaa joulua teille! Tulkaa tänne joulukynttiläin valoon, tyttäreni, minun pitää katsella sinua oikein tarkoin. Jumalan kiitos, sinähän olet aivan niinkuin ennenkin.

— Ja sinä myöskin, äiti kulta.

— En ole aivan ennallaan, minulla on enemmän hopeahiuksia ja ryppyjä.

— Ne kuluttaa ja silittää pois lapsenlapset; et voi uskoa, miten mieheni ja minä — lapsista puhumattakaan olemme olleet iloissamme tästä joulumatkasta, että saamme viettää joulua täällä sinun kanssasi levossa ja rauhassa. On niin sanomattoman hauskaa olla kaikkien rakkaittensa kanssa koolla vanhassa kodissa, jonka sinä, äitiseni, olet tehnyt niin kalliiksi ja mieluisaksi lapsillesi. Kiitos siitä, Jumala sinua siunatkoon! — Nuori rouva syvästi liikuttettuna suuteli äitinsä käsiä, vaan vanhus silitti hyväilevästä hänen päätänsä: — Elä kiitä minua — sanoi hän hiljaa — hyvä koti on Jumalan lahja, paras, mitä voimme maan päällä saavuttaa paitsi lupausta asunnoista tuolla ylhäällä. Siellä, rakkaani, vasta

siellä olemme kotona!

MUISTORUNO.

Vanhoja muistellessa esiintyy aina selvänä monien muiden kuvain joukossa vanhan karjakon pitkä luiseva vartalo, leveä rokonarpinen muoto ja rehelliset silmät. Kauniiksi ei häntä voinut sanoa, vaan perin rehellinen näkönsä todisti, mikä hän oli — uskotun palvelijan tyyppi vanhoilta hyviltä ajoilta.

Meidän päivinämme on harvassa sellaisia ihmisiä, sen vaikuttaa jo ajan henki, mikä kaikkiin elämän oloihin on painanut levottomuuden leiman; nyt ei ole enää aikaa kauvan viipyä yhdessä kohdin, levoton ihmismieli haluaa vaihtelua ja taas vaihtelua ja niin muutetaan paikkoja lakkaamatta, jota tekevät niin ylhäisemmät kuin alhaisemmatkin.

Vanha karjakko palveli samassa herrastalossa »koko aikansa», eikä hän koskaan ajatellutkaan muuttaa toiseen taloon. Hän oli emännän luotetuin tuki suuren maatilan talouden hoidossa, oikein kansan sanaan »uskottu henkilö», vaan tämän suosion takia oli hänellä paljon vihollisia tovereissaan, jotka eivät voineet häntä suvaita sen luottamuksen takia, jota osoitettiin hänelle. Hän kärsi kuitenkin tyyneesti tämän kiusallisuuden eikä koskaan muitten palvelijain takia väistynyt velvollisuuksien tieltä.

Karjaa rakasti hän kuin äiti lapsiaan, hoiti niitä yöt kaiket — kun niin oli tarve — niin tunnollisesti ettei vertaa. Rakkautensa niihin saikin hänet tekemään pientä, viatonta petosta — mutta se olikin ainoa tekonsa sitä laatua. Hän näet sulloi jauhomitan täyteen jauhonejapöytäpäivinä. Siitä oli aina alituista kiistaa karjakon ja rehumiehen välillä, joka karjakon mielestä sortii navettakarjaa hevosten hyväksi, ja valituksia tehtiin molemmin puolin niin usein, että molemmat lopulta joutuivat isäntäväen pilan ja naurun alaisiksi; sillä vaikka karjakko muuten oli hiljainen ja sävyisä nainen, niin oli hän, kun karjasta oli kysymys, tanakka puolestaan.

Muuten hän oli rauhaisa ja lauhkea kuin lehti. Ei koskaan unohdeta runsaita osia, joita hän jakoi lapsijoukolle, joka keräysi padan ympärille hänen juoksuksensa juustoa, ja sitä kärsivällisyyttä, jota hän osoitti kertoessaan iltakaudet satuja kuunteleville pienokaisille.

Talvi-iltain mieluisimpia huveja oli nimittäin, iltasta odottaessa ja Nukku-Matin ahdistuessa, mennä piikain kamariin ja siellä karjakon korkealla sängyllä istuessa kuulla hänen kansanmurteellaan kertovan vanhoja ja moneen kertaan kerrotuita, vaan aina uutuuden viehätöksellä kuultuja satuja, rukin vanhasti suristessa ja hienon langan muodostuessa hänen vikkeliissä sormissaan.

Vaan vasta omalla alallaan liikkuessa oli karjakko täydessä arvokkuudessaan, silloin kuin hän oli suuressa, raittiissa maitokamarissa, jota hän piti erinomaisessa järjestyksessä ja mallikelpoisen puhtaana. Tunsii todella nautintoa katsellessa kirkkaan puhtaaksi pestyjä hyllyjä, joissa oli pitkät rivit lumivalkoisia maitopyttyjä, maukkaita, kuivamaan pantuja juustoja ja suuria pyttyjä, joissa oli kullankeltaista pappilan voita. Täällä hallitsi karjakko kuin kuningatar epäamättömällä vallalla ja arvolla, ja itse oli aina antamassa joka tipan maitoa, mikä tarvittiin talouteen, jotta ei kukaan pääsisi tekemään epäjärjestyksiä siellä. Hän olikin ylpeä saadessaan katsojille näytellä aarteitaan ja varustaa herrasväen pöytä herkuilla, jotka olivat hänen hallussaan ja joita tarjottiin aina kaikinpuolin maukkaasti laitettuna.

Vaikka nykyaikaiset meijerit joka päivä parannettuine koneineen ovat maitotalouden saaneet toiselle kannalle, niin muistelee kuitenkin kaipauksella entisen ajan hauskoja maitokamareita, joissa valmistettiin kaikki talon omiksi tarpeiksi, niin ettei ollut koskaan puutetta voista, hyvästä kermasta ja verrattomasta viilistä.

Minä tosiaan uskon, että tuo kunnioitettava vanha karjakko kääntyisi haudassaan, jos näkisi, miten meidän päivinämme hoidetaan karjaa ja miten aamulla joka ikinen maitotippa kulettuu koluutetaan kylänmeijeriin, jollei sellaista laitosta ole itse talossa. Eukko varmaan sanoisi niinkuin moni muukin:

— Talonpoika kokoaa rahaa, vaan työmies ei saa voimaa kurnaali-maidosta.

Kun sunnuntaina iltapäivällä sattui menemään maitokamarin ohi, niin kuului sieltä tavallisesti yksitoikkoista, hiljaista muminaa. Kun katsahti sisään, niin näki karjakon puhtaana palttinaisen verhon takana istuvan lukemassa saarnaa vanhasta paksusta postillasta, joka oli hänen oma kallisarvoinen omaisuutensa ja jolla arkipäivinä oli sijansa hyllyllä kevätjuustojen yläpuolella.

Hän ei ollut niitä, joka kristillisyyttään piteli esillä kuin kaupankalua, vaan koko hänen elämänsä oli vaellusta Jumalan tahdon jälkeen uskollisessa velvollisuuksien täyttämässä, ja minä olen varma, että hän luki postillaa yhtä paljon henkensä virkistämiseksi kuin täyttääkseen pyhäpäivän velvollisuutta.

Joka aamu, kun hän tuli navettaan — varsinaiselle työkentälleen — rukoili hän nöyrästi Jumalan siunausta itselleen ja karjalle, joiden menestys oli hänelle sydämenasiana, ja siunausta olikin hänen työssään. Hänellä »onnistui» karja, sanottiin, vaan itse tiesi hän parhaiten, mistä onni tuli.

Karjakko oli tullut pappilaan nuorena, reippaana tyttösenä, oli kuluttanut parhaat nuoruutensa voimat työhön isäntäväkensä hyödyksi, joiden kunnioituksen ja ystävällisyyden hän oli saavuttanut, ja joita kohtaan hän itse tunsu mitä lämpimintä mieltymystä. Nyt oli hän jo aikoja sitten jättänyt parhaan ikänsä, ja kun kunnioitetun perheenisän kuoleman takia pesä hajoitettiin, jossa hänelläkin, palvelijalla, oli ollut kotinsa, niin ei hän enää vanhoilla päivillään tahtonut palvella vieraita, vaan päätti pankkiin sijoitetuilla säästöillään rakentaa itselleen oman tuvan vanhain päivänsä varaksi.

Tuumasta toimeen! Tupa tuli valmiiksi, valkaistuine uunineen ja perunakellarineen tuvan sillan alla, oikein sellainen pieni ihannetupa hänen mielestään, ja sitte rakennettiin siihen vielä pieni pyhäkamari eteiseen, jossa vanhan karjakon hyvin säilyneet ja kirjavat karttuuni- ja villavaatteet, peitteet, silkkihuivit ja vahvaompeleiset pieksut olivat järjestettyinä kaikessa kauneudessaan ja edullisemmassa valossa kuin pappilan ullakon pimeässä sopukassa, jossa niitä lapset olivat katselleet suureksi huvikseen.

Hänellä oli siis pieni, rauhaisa soppa vanhoina päivinään, vaan lepo ja vapautensa eivät liene koskaan haihduttaneet entisten aikain kaipausta, pappilaa hän ei unohuttanut koskaan ja suurin ilonsa oli saada vieraakseen matalaan majaan entisen isäntäväkensä. Silloin pani hän mielellään pannun tulelle, ja nuoret halulla söivät hänen herkkuisia pannukakkujaan, vaikka jo aikoja sitten olivatkin vieraantuneet hänen saduilleen.

Nyt on jo monia vuosia sitte vanha karjakko levännyt hiljaisessa hautuumaassa ja vaatimattomassa hautamerkissä on vanhan isäntäväkensä panettamat sanat: — Sinä hyvä ja uskollinen palvelija, vähässä olet ollut uskollinen, mene Herran iloon.

Kunnia ja kiitos hyvälle, rehelliselle palvelijalle ja rauha hänen muistolleen.

RAKKAUDESTA.

— Sinä näytät niin rasittuneelta, Hilja, lepää nyt vähän, minä olen levoton terveytesi takia!

— Ei ole hätää, hyvä täti.

Hiljan äänessä oli rohkea sointu ja hän kohotti melkein kärsimättömällä liikkeellä mustatukkaisen tytönpäänsä kirjoitustyöstä, jonka ääressä oli ollut kumarruksissa useita tunteja.

— Sinulla varmaan on taas ylimääräistä työtä. Minä en ymmärrä mitä sellainen merkitsee, kun sinulla kuitenkin on hyvä virka ja siitä sellaiset tulot.

Hiljan poskille punat nousivat, ja kiivas vastaus oli tulossa huulilla, vaan hän pakotti itsensä vaikenemaan ja pisti kynän päättävästi taas musteastiaan, jolloin kapteenin rouva Lind otti avainkimpunsa ja meni ruokasaliin järjestämään teepöytää.

Hiljan kynä ratisi taas kiireesti paperilla sivun loppuun, vaan sitte ojentausi hän tuolissaan äkkiä selkäkenoon ja oikoi jäseniään. Kapteenin rouva oli oikeassa, Hilja todellakin oli uupuneen ja rasittuneen näköinen, ja silmissä — jotka olivat suuret ja siniset — oli raukea tuijottava katse. Veltto ilme ilmestyi vaaleanpunasille huulille, kun hän hetkeksi antautui lepäämään, vaan heti hän taas karkoitti rivakasti uneliaisuuden ja tarttui työhön uudelleen.

Kello ruokasalissa löi heleällä äänellä kahdeksaa, teekeittiö kirisi iloisesti ja ovella seisoi pieni, kaunisvarsinen kapteenin rouva: — Tule nyt, tyttöseni, tee odottaa, ja herra Grönblad myöskin.

Tällä nimellä tuntui olevan tenhoisa vaikutus Hiljaan, hän työnsi heti paperit syrjään, silmäsi pikimmältään kuvastimeen sohvan päällä ja riensi sitte kodikkaaseen, valoisaan ruokasaliin.

— Hyvää iltaa, Knuut! — Hyvää iltaa, Hilja! — Heidän silmänsä kohtasivat toisiaan ymmärretyllä

katseella. Heti istuttiin pöytään ja iloisen emännän ja hänen kahden asuntovieraansa keskustelu sujui vilkkaasti.

Kapteenin rouva Lind oli vanhan meriurhon lapseton leski. Hän oli varakas, niin että taloudellisessa suhteessa oli riippumaton mistään, vaan reipas luonteensa ja taipumuksensa iloiseen seuraan — varsinkin nuorison seuraan — saattoi hänet aina ottamaan hyvin varustettuun pöytänsä ja äidilliseen hoitoonsa vähintään kaksi asuntovierasta kerrallaan.

Neiti Hilja Ojanen ja ylioppilas Knuut Grönblad olivat asuneet hänen luonaan enemmän kuin neljä vuotta ja sen vuoksi pidettiin heitä kuin perheeseen kuuluvina — johon kuului, paitsi itse kapteenin rouvaa, myös pikku Titti, vaaleankeltainen villakoira, yhtä pullakka ja pyöreä kuin sen emäntäkin. Rouva Lind vakuutti joka päivä, että Hilja oli hänelle kuin oma lapsi ja että Grönblad oli kiltein poika hänen asuntovieraistaan, ja kun Hilja eräänä päivänä suurimpana salaisuutena uskoi eukolle, että Knuut ja hän ovat salakihloissa, niin he olivat kapteenin rouvan mielestä — »niin sievä pari» ja hän antoi heille hellän sydämensä siunauksen.

Siitä oli jo kolme vuotta, ja tuon tuostakin eukko vilkutti tuttavallisesti Hiljalle silmää, kun olivat kahden kesken, ja kysyi, »milloin he julkaisevat kihlauksensa», vaan toinen aina vastasi vähän punastuen, että Knuut oli vielä ainoastaan ylioppilas ja lukee lääkäriksi, joka kestää niin kauan; he eivät olleet aikoneet julkaista kihlaustaan ennenkuin Knuut pääsee kandidaatiksi.

Kapteenin rouva oli avomielinen ja hänellä oli suuri vastenmielisyys kaikkea salaperäisyyttä vastaan ja pitkälliset kihlaukset varsinkin olivat hänelle mielenkiusaksi. Vaan nuorten asiain kanssa hänellä ei ollut oikeastaan mitään tekemistä, sen vuoksi täytyi hänen malttaa mielensä, niin vaikeata kuin olikin olla ääneti ja ilmaisematta salaisuus kamreerin rouvalle, joka asui toisessa kerroksessa ja oli hänen uskottunsa. Kolme vuotta oli rouva Lindistä pitkä aika, vaan Hiljasta menivät ne kuin uni; onnellisena ei lue päiviä, ja nämä kolme vuotta olivat olleet iloisinta aikaa hänen elämässään.

Yleensä puhuen ei Hiljan elämässä juuri koskaan ollut ylenmäärin ollut iloa tahi päiväpaistetta. Hiljan vanhempien koti oli köyhä ja ihan varaton joutui hän vanhempiensa kuoltua parinkymmenen vuotiaana maailmaan ansaitsemaan leipänsä, miten parhaiten taisi.

Onneksi oli hänellä hyvä käsiala ja oli nopea kirjoittamaan, joten hänen onnistui aluksi hankkia kirjoitustyötä; sittemmin kävi hän kirjanpitokurssin ja vihdoin saikin paikan muutamassa konttorissa. Palkka oli hyvä ja iltapuhteet olivat vapaata aikaa. Tämä riippumattomuus tuntui kyllä onnelliselta, vaikkakin hän — niinkuin moni muukin — tunsikin, että koko olonsa riippui hänen omasta terveydestään ja työkyvystään, vaan Hiljan elämällä, kun hän asuntovieraana muutti toisesta vieraasta kodista toiseen, oli selittämätön autiuuden leima. Kaikkialla tunsikin hän itsensä vieraaksi, erittäinkin kun hän oli umpimielinen ja pysyi vieraana tuntemattomille. Vasta kun hän oleusi rouva Lindin luo, tunsikin hän mitään kodikkuutta on. Työssä ja yksinäisyydessä oli kulunut hänen nuoruutensa, tuo toivehikas aika, jolle itsekukin asettaa tuhansia mahdollisuuksia seisossaan sen kynnyksellä, tuo aika, jolloin aavistellen katsoo tulevaisuutta. Hilja oli täyttänyt kaksikymmentä kahdeksan vuotta muuttaessaan rouva Lindin luo.

Hän muisti selvästi sen päivän, eikä se varmaankaan koskaan unohtuisi häneltä, sillä silloin näki hän ensikerran Knuutin. Tämä oli solakka, kalpea, vähän etukumarainen, silmänsä olivat kauniit, siniset ja käytöksensä vähän kömpelö, talonpoikaisylioppilas kun oli.

Hilja tunsikin heti myötätuntoisuutta häntä kohtaan, ehkä sen vuoksi, että Knuut oli ujo ja seuraa karttava niinkuin hän itsekkin, ja pian alkoi Knuutin persoonallisuus vaikuttaa häneen tietämättään. Hilja rupesi pilolla opettamaan hänelle kaikkia pieniä sääntöjä sievää käytöstapaa varten seurassa ja oli hyvin rohkea tuon itseään ujomman rinnalla.

Pian hän myöskin huomasi, että ujossa ylioppilaassa piili tavattoman runsaat lahjat; rahvaan lapsi, yksinkertaisissa oloissa kasvanut, vaan oli ominneuvoinsaan hankkinut itselleen kaikenlaatuista kirjallisuutta, jota ei ollut ainoastaan lukenut, vaan muodostanut mielipiteitä luetusta. Hän oli ajatellut ja miettinyt enemmän kuin useat hänen ikäisensä nuoret miehet, jotka ovat sivistyneistä kodeista, ja hänen ja Hiljan kesken kehittyi pitkät keskustelut päivällispöydässä ajan kysymyksistä ja uudemmasta kirjallisuudesta.

Nuori Grönblad, joka tähän saakka oli pysytellyt enimmäkseen kamarissaan ja hyvin harvoin noudattanut rouva Lindin ystävällistä kutsua »pistäytymään sisälle ja puhelemaan jonkun hetken iltapuhteiksi», rupesi vähitellen kaiken joutoaikansa oleskelemaan naisten luona, missä ilta kului vilkkaassa keskustelussa tahi hyvää kirjaa lukiessa.

Niin tuttavuus jatkui ja Hilja huomasi, että elämänsä ei aina ollut katoava varjoon, vaan vielä voi se tulla valoisaksikin. Varhaisin nuoruus oli tosin jo ohi, vaan ei hän silti ollut vanha, vielä sydän sykki

lämpöisesti ja veri virtasi kiivaasti — ei, hän ei ollut vanha, vaan vielä tarpeeksi nuori ja jäntevä voidakseen sepittää onnensa, ja tuhannet äänet sydämessä soivat elämän sulon ylistystä!

Kun vuosi oli kulunut, niin oli tämä ilo vähällä saada äkillisen lopun. Knuut Grönblad alkoi näyttää huolestuneelta ja surulliselta, aivan kuin auttamaton asia olisi häntä vaivannut. Vihdoin hän Hiljalle eräänä päivänä, kun olivat yhdessä kävelemässä, uskoi huolensa. Hänellä oli rahahuolia. Tähän saakka oli hän tullut toimeen ansaitsemalla kotiopettajana kesäaikoina ja silloin tällöin saanut isältään kotoa — vaan nyt oli talo myyty velasta, hänen täytyi keskeyttää lukunsa tahi ottaa laina voidakseen elää kaupungissa, vaan kenen puoleen hän kääntyisi, hänellähän ei ollut sellaisia tuttavita.

Hilja kuunteli tyyneesti loppuun, kulki sitte kauan ääneti ja miettiväisenä, vaan lausui vihdoin vähän epäillen: — Minulla on vähän rahoja pankissa, joita olen palkastani säästännyt; ne ovat siellä nyt käyttämättöminä, ottakaa ne ja maksakaa niistä minulle sama korko, minkä pankki maksaa. Eihän tämä siis ole minun puolestani erityisempää jalomielisyyttä, ottakaa vain ne — lisäsi hän suostutellen — minähän saan tehdä niitten kanssa, mitä haluan, sillä ne ovat omaa ansiotani, eikä teidän tarvitse hankkia takuita niille.

Ylioppilas katsoi häneen pitkistään ennenkuin purkautui innokkaasti ylistämään hänen suurta jalomielisyyttään, hyväsydämisyyttään, vaan loppupäätös oli se, että hänen oli mahdoton vastaan ottaa sellaista uhrausta. Hänen tutkinto-uransa oli pitkä ja ennenkuin voisi maksaa velkansa, olisi Hilja ehkä uupunut odottamaan. Hän tarkoitti totta, kukaan ei olisi voinut epäillä siitä tahi syyttää häntä, että hän kevytmielisesti tarttui hyvään tarjoukseen saadakseen tarvittavat rahat. Hilja itse ne todella työnsi hänelle ja niin »syntyi kaupat», kuten Hilja ammattimaisesti lausui. Hilja nosti pankista puolet talletuksella olevia rahojaan ja teki Knuutin velalliseksi. Seuraavana vuonna meni toinen puoli ja tulvivalla kiitollisuudella vannoi ylioppilas hänelle ikuiset valat, jos Hilja vain tahtoisi tulla hänen omakseen, sillä Hilja oli hänen mielestään paras ihminen maailmassa, oikea ihannehminen.

Hilja luonnollisesti ei ottanut hänen liioiteltuja lauseitaan niin sananmukaisesti, hän ei ollut niin hurmaantunut ja oli — neljä vuotta vanhempi. Vaan olihan Knuutin ihastus niin houkuttelevaa uskottamaan Hiljalle, että hän on joksikin merkitykseksi toiselle, hänkin, joka niin kanan oli tuntenut olevansa yksin, ja niin järki ei kauemmin voinut puoltaan pitää. He kihlautuivat.

Hiljan hurmaantunut sydän sykki lämpöisesti, hän ei rakastanut häntä kiihkoisesti ja intohimoisesti, niinkuin rakastetaan nuoruuden vuosina, vaan kypsyyneen naisen syvällisellä, tyyneellä mieltymyksellä, joka tunne vaatii niin vähän, se kuin alttiisti uhraa kaikki.

Nyt oli Hiljalla elämässään jotakin, jonka vuoksi elää. Päivät päätynään ajatteli hän Knuutiaan ja öisin uneksi hänestä. Säästörahat eivät enää menneet pankkiin, Knuut tarvitsi ne kaikkityyni, jopa ajan ollen menot lisääntyivät niin, että Hilja rupesi ottamaan ylimääräisiä kotitöitä, minkä teki puoleksi salaa. Knuutin täytyi nyt tutkimustensa vuoksi usein olla poissa iltasin, niin Hiljanhan sopi hyvästi silloin työskennellä — Knuutin ei tarvinnut aavistaakaan, että hän uurasti ja ponnisteli hänen tähtensä, sillä se juuri oli Hiljasta suloista, että sai hiljaisuudessa tasoittaa Knuutin tietä hänen korkeaan päämaaliinsa. Niin, Knuutista oli tuleva erinomainen lääkäri, muotilääkäri, jonka luona kaikki juoksevat, varsinkin naiset. Olisikohan hän mustasukkainen? Eikö mitä — Hilja naurahti — ei, ei, ei koskaan, hän oli Knuutista yhtä varma kuin itsestään. Ja vilkkaassa mielikuvituksessaan loi hän sulhasestaan mitä ihanteellisimpia kuvia, niinkuin jokainen rakastunut nainen tekee. Knuut oli hänen nuori sankarinsa eikä hän huomannut hänessä koskaan pieniäkään heikkouksia, eikä hänestä ollut mitään syytä moittia sitä, että Knuut nyt niin helposti voi ottaa hänen säästörahojaan, kun alku kerran oli tehty; hänestä oli niin luonnollista, että Knuut oli nyt ottavan sijalla, tulevaisuudessa oli Hiljan mielestä asemat yhtä helposti vaihdetut.

Nuori lääketieteen oppilas oli todella hyvin lahjakas ja teki työtä kunnioitusta herättävästi, vaan ei ollut niin ihanneltava, kuin morsiamensa häntä piti, ja hänestä iloinen toveriseura oli joskus mieluisampi kuin kahdenolo Hiljan kanssa — mistä Knuut ei juuri todenteolla välittänyt. Ihminen on ihminen ja yksilöllisen vapautensa hävittäminen olisi luonnotonta. Kun Hiljalle siitä oli iloa, että sai lainata hänelle rahaa, niin mitä hän miehekkään ylpeytensä takia kieltäisi häneltä tätä iloa, ja kyllähän hän tilaisuuden tultua maksaa Hiljalle kaikki oikein korkoa korolle. Knuut ajatteli vähän väliä näin rauhoittaakseen itseään, vaan joka vuosi tuntui hänestä että tulevaisuus eteni etenemistään sen sijaan kuin sen olisi pitänyt lähetä. Mitä varten ajattelikin tulevaisuutta, kun nykyisyydessä oli niin hauska elää. Hänellä sitäpaitsi ei ollut aikaa uneksimisiin. Hilja uneksi sen sijaan heidän molempain edestä, kun hän istui iltasin lampun ääressä ja neuloi kauniita nimikirjaimia pöytäliinoihin ja servietteihin, joita hän oli hiljaisuudessa vähitellen hankkinut varustukseksi.

Seuraavana kesänä tarjosi Knuutille muuan hänen rikas toverinsa vapaan matkan Ruotsiin ja Norjaan, ja hän matkusti keveällä sydämellä ja huvitteli huoletta. Hilja kulki kaupungin pölyisiä katuja ja joka päivä laski, paljonko hän voisi ensi syyslukukaudeksi säästää Knuutille; paljo se maksoi opin hankkiminen, vaan sitteppä oppi onkin tuottava pääoma, kun on oppivuotensa jaksanut.

* * * * *

Muutamana elokuun päivänä tuli rouva Lind läähättäen Hiljaa vastaan etehisessä, kun Hilja tuli kotia.

— Minulla on sinulle uutinen kerrottavana — huusi eukko hyvänen innokkaana — suuri uutinen, sen saat uskoa. Me saamme uuden asuntovieraan syyskuun alussa, veljeni nuori tytär Sortavalasta tulee tänne. Muistathan sinä, olenhan puhunut veljestäni, joka on kruununvoutina siellä? Tyttö on ainoastaan seitsemäntoistavuotias, oikea lapsi ja tulee tänne veistokurssiin ja Jumala tiesi mitä kaikkia opintoja varten. Luonnollisesti hän tulee vanhan tätinsä luo asumaan, joka ei ole nähnyt häntä kuin piennäpahaisna; minä muutan yhden lepotuolin sänkykamariin, niin se on sillä hyvä, sillä Esteri on yhtä kiltti ja vaatimaton kuin isänsä oli nuorena, siitä olen varma.

Rouva hengitti jo helpommin saatuaan ilmoitetuksi uutisensa, ja Hilja koetti ottaa niin ystävällisesti kuin suinkin osaa hänen iloonsa ja rouvan kanssa suunnitella, miten kaikki järjestettäisiin, jotta uudella tulokkaalla olisi hauska ja mukava.

Syyskuun tultua, joka tavallisesti tuo mukanaan elämää ja liikettä pääkaupunkiin ja kouluihin tulvivan nuorison, saapui rouva Lindinkin vieras, ujo, nuori tyttö, ruskeasilmäinen impi, jolla hampaat olivat kimaltelevan kirkkaat ja poskissa pienet sievät kuopat kun hän veti suutaan puoleksi ujoon puoleksi veitikkamaiseen nauruun.

Hilja otti hänet heti sisarelliseen huostaansa, rouva Lindillä oli hänelle joka päivä uusia lempinimiä, ja vanha Titti unohutti ärtyisen mielensä, kun Esteri hyväili häntä pehmoisella kädellä, sanalla sanoen nuoresta työstä tuli pian koko talon kultasilmä. Hänen tarvitsi vain panna päänsä kallelleen ja katsoa herttaisesti, niin hän sai kaikki toiveensa täytetyiksi. Onnen myyrä.

Hilja katseli joskus surullisena, vaan kadehtimatta nuorta tyttöä, joka oli kuin perhonen, minkä elämää eivät surut olleet vielä varjostaneet. Hän oli rikkaitten vanhempain ainoa, jumaloitu lapsi, jolle koko maailma hymyili, ja sen vuoksi itsekin aina iloinen kuin auringon säde. Iloisuudellaan, avonaisuudellaan ja nuoruuden sulollaan viehätti hän kaikkia, joiden seurassa oli. —

Esteri herätti uutta elämää rouva Lindin piirissä, jossa viime aikoina se oli alkanut olla hiljaista, ja kun Knuut tuli kotia matkaltaan, niin hänkin — joka muuten ei ollut mikään naisseuran mies — mielellään puheli tahi laski leikkiä nuoren tytön kanssa, joka niin helposti punastui ja nauroi niin lapsellisen viehättävästi.

Oli oikein hauska syksy heillä ollut, arveli Hilja ja piti sitä Esterin ansiona, ja Knuut vapautui usein iltasin töistään mennäkseen heidän kanssaan huveihin, sillä Esterin piti luonnollisesti saada huvitella jonkun verran ja nähdä vähän maailmaa ympärillään, Hilja turvanaan, kun tätinsä ei liikkunut missään iltasin.

Jouluksi meni Esteri kotia, vaan tuli taas takaisin uudeksi vuodeksi, hän viihtyi niin hyvästi erinomaisen tätinsä luona, sanoi hän; kaikki olivat hänelle täällä niin hyviä, jopa vanha Tittikin, joka muuten oli taipuisa murisemaan vieraille.

Hilja väsymättä korjaili Esterin hameenhelmuksia ja piti huolta hänen hansikkaistaan, ja maisteri — Esteri sanoi jo maisteriksi, kun Grönblad juuri suoritteli tutkintojaan — jopa maisterikin tuhlailli kallista aikaansa valmistuen Esteriä noihin ikäviin oppitunteihin, joita Esterin välttämättä piti äitinsä tahdon mukaan ottaa.

Nämä opinnot olivat todella Esterin ainoa loukkauskivi tässä maailmassa, sillä tuo sievä pää oli hiukan kovanlainen, johon hän ei saanut pystymään oppia yhtävähän kuin hän voi estää poskiaan punastumasta aina, kun Knuut katsahti häneen. Ja Knuutin katse harhailikin usein »lapsen» sievällä muodolla, samalla kun hän puoleksi tietämättään alkoi huomata, että Hilja näytti vähän vanhentuneelta.

Hiljasta taas hänen Knuutinsa alkoi kehittyä siksi, minkä hän mieleessään oli hänestä kuvaillut tulevankin. Hänestä oli tullut leveäharteinen, pystypäinen, näytti terveeltä ja voimakkaalta ja pienet mustat viikset somistivat häntä erinomaisesti. Sitä paitse oli hän, ennen niin arkaileva ja nyt iloinen ja seurasta huvitettu; käytöksensä oli vapaata ja hän hymyili kohteliaasti, jolloin näkyivät tasaiset valkeat hampaansa — ainoat, mikä oli enää sukuperintöä hänellä. Hilja sanoi usein piloillaan, että Knuutin hymy oli oikein ammattihymy, jota hän harjoittelee vastaista tarvetta varten.

Hiljasta oli mieluista nähdä Knuut vilkkaalla ja puheliaalla tuulella, silloin vasta hänen mielestään Knuutin lahjakkaisuus tuli täysin näkyviin, vaan kun Knuut laski leikkiä Esterin kanssa, niin oli Hilja joskus hyvin surullinen, kun tunsivat olevansa heidän rinnallaan niin vanha, kuin olisi kuulunut jo eri sukupolveen. Esterille ei oltu koskaan uskottu Hiljan ja Knuutin välisiä suhteita, eikä hän ollut mikään sieluntuntija, harvoin huomasi asioita pintaa syvemmälle ja otti ihmiset heidän sanainsa ja näkönsä

mukaan. Keväällähän he aikoivat julkaista kihlauksensa, kun Knuut oli saanut tutkintonsa, joita varten hän teki työtä »aivan hurjasti» — niinkuin itse sanoi — ainoa keino osoittaakseen Hiljalle kiitollisuuttaan oli se, että hän oli ahkera. Vaan niin kovin ankarasti hän ei työskennellyt kuitenkaan, koskapahan joka päivä jouti hukkaamaan tunnin tai pari Esterin kanssa Esplanaatikadulla. Hilja, joka ei koskaan valinnut kävelyajakseen puolispäivän tunteja, niin kuin muotiin kuului, mutta oli konttorista ruokatunneille tullessaan pakotettu kulkemaan Esplanaatin läpi, näki heidät usein kävelemässä iloisina ja ylhäisinä väen tungoksessa ja innokkaasti keskustellen, niin etteivät havanneet Hiljaa, joka huomaamattomana tuli näkyviin ja taas katosi ihmisjoukkoon. He näyttivät Hiljasta niin vierailta kuleksiessaan hitaasti päivänpaisteisella kadulla. Ja aina tämä uudistuva näky viilsi ehdottomasti hänen sydäntään. Ei ollut niinkuin olisi pitänyt olla; hänen olisi pitänyt olla Esterin sijalla siinä kävelemässä ja vielä käsikädessä Knuutin kanssa, niin että koko maailma olisi saanut nähdä, että he kaksi kuuluivat toisilleen. Vaan kun hän ajatteli itseään iloisessa, loistavassa joukossa vanhassa palttoossaan, joka ompeleista oli jo vaalennut, ja huokeassa hatussaan, niin täytyi hänen tunnustaa, että Ester ihkauudessa muodinmukaisessa kevätpuvussa sopi joukkoon paremmin ja tuotti Knuutille suurempaa kunniaa. Ehkäpä Knuut olisikin häpeillyt hänen puutteellisen ulkonäön vuoksi, ajatteli Hilja katkeralla mielellä — hän ei voinut ostaa mitään uutta kevätpukua, sillä Knuut tarvitsi palttoon, ja herrain vaatteet ovat niin äärettömän kalliita.

Noo, samapa se! Onhan vielä tohtorinnalla varaa pukeutua niin, että hänen miehensä, etevän lääkärin, ei tarvitse häpeillä hänen seuraansa.

Minkä vuoksi hänen silmiinsä tuli kyyneliä, ja minkä vuoksi tunsu sydämessään ahdistusta tulevaisuutta ajatellessaan? Hän ei itsekään sitä tiennyt, hän tiesi vain sen, että hän ei enää voinut koskaan tulevaisuutta ajatella tuskaa tuntematta siitä, että tulevaisuus peittyi häneltä pilveen ja varjoihin.

Hilja raukka, hän ei tahtonut itselleen myöntää, että epäluulon siemen hänen tahtomattaan oli istuutunut hänen sydämeensä, missä se nyt iti ja kasvoi. Ja tietämättään oli hänen mielensä päivät päästään jännityksessä huomioita tehdessään, mikä sai hänen poskensa kalpeiksi ja poisti unen hänen kosteista silmistään, kun hän illalla laski päänsä patjoille.

Niin kului tuskallisia viikkoja, kunnes muutamana toukokuun kirkkaana päivänä Knuut tuli kotia ja päivällispöydässä hyvin välinpitämättömästi kertoi, että »nyt hän on maisteri».

Hiljasta tuntui, että sydämensä lakkasi sykkimästä. Nyt vihdoinkin olivat he siis perillä, niin kauan odotetussa ja ikävöidyssä päämaalissa; vaan että Knuut ilmaisi tämän suuren ja tärkeän uutisen niin arkipäiväisellä tavalla pöydässä iloitsematta siitä ensiksi hänen kanssaan kahden kesken, sitä hänen ei ollut helppo anteeksi antaa Knuutille. Hiljallehan oli tämä tutkinto melkein kuin koko elämän onni, sen eteen oli hän uhrannut kaikki nämä pitkät raskaat työvuodet; miehet ottavat sydämenasiat aivan toisella tavoin kuin naiset, ajatteli hän katkerasti, kohottaessaan niinkuin muutkin lasinsa ja juodessaan Knuutin onneksi rouva Lindin karviaismarjaviiniä, jota aina ilmestyi silmänräpäyksessä satunnaisina juhlatilaisuuksina.

— Onneksesi, Knuut! — sanoi Hilja vapisevin huulin.

— Kiitos! — vastasi hän katsomatta Hiljaa.

Illalla seiso Hilja yksinään ikkunassa. Esteri oli kutsuttu nuorison tanssipitoihin, ja rouva Lind oli mennyt uskottunsa, kamreerin rouva Vesterin luo. Hilja seiso ja muisteli, miten suureksi ilokseen oli odottanut juuri tätä päivää, miten ihanana ja valoisana se oli hänen toiveittensa takaa näkynyt ja nyt todellisuudessa oli niin kurja, niin pimeä ja surullinen — silloin kuului äkkiä Knuutin oven käynti. Knuut tuli eteiseen ja otti kauniin, vaalean kevätpalttoonsa naulasta. Hilja oli nähnyt hänen menevän ulos heti päivällisen jälkeen, eikä tiennyt, että hän oli tullut sitte takaisin.

— Menetkö ulos tänä iltana, Knuut? — kysyi hän ja lisäsi puolittain epäileväisesti — minun mielestäni meillä olisi niin paljon puhelemista juuri tänä iltana!

Knuut mutisi jotakin, että hänellä oli sovittu kokous muutamien toverien kanssa, vaan pani kuitenkin palttoonsa naukaan ja tuli Hiljan luo.

— Muistatko, miten halulla ennen kuvailimme yhdessä sitä päivää, jolloin olet saanut tutkintosi suoritetuksi? — sanoi hän vienosti ja ojensi hänelle kätensä.

— Luonnollisesti minä muistan — sanoi Knuut katsellen kadulle ja hänen silmissään oli omituinen kalsea ja vieras ilme.

— Minä tässä seiso ja ajattelin tulevaisuuttamme, Knuut — jatkoi Hilja — se on kuluneina vuosina pilkoittanut kuin kirkas vaan kaukainen tähti taivaallamme; nyt voimme saada sen käsiimme,

tulevaisuus on ihan jalkaimme juuressa! Vaihdettaanko jo huomenna sormuksia, sano? — Hiljan ääni muuttui tuskalliseksi kuiskaukseksi, ja katseensa oli kiinnitetty Knuutin jäykästi kokoonnipistettyihin huuliin. Oli kuin Knuutin ajatukset olisivat oleskelleet kaukana poissa ja Hilja nyt kysymyksillään pakoittanut ne takaisin.

— Miksikäs ei tänään yhtä hyvin kuin huomennakin — vastasi hän.

Hilja tuijotti häneen hetkisen kädet suonenvetoisesti puristettuina rintaan, sitte syöksähti esiin tuo kysymys, joka niin kauan oli poltellut hänen haavoitettua sydäntään: — Knuut, Knuut, sinä et enää minua rakasta, minä näen, että välimme on loppunut?

Knuut huudahti kiihkeästi: — Minä en koskaan ole ajatellut rikkoa sanaani, Hilja, sen vannon.

— Minä ymmärrän, sinä olet kylmennyt — Hilja taivutti päätään aivan kuin musertavan iskun kohdatessa.

— Niin, valheeseen perustuessa olisi tulevaisuutemme huonolla perustuksella — sanoi Knuut vähän kärsimättömästi — tunteilleen ei voi, näet, mitään, vaan rehellisenä miehenä pidän lupaukseni!

Hilja hymyili surullisesti: — Kiitos siitä — minä nyt vapautan sinut lupauksestasi; rakas Knuut, minä olen liian vaativa enkä tahdo perustaa avioliittoani muuhun kuin molemmin puoliseen rakkauteen. Kiitos entisistä hauskoista hetkistä, Knuut, minä olin hyvin onnellinen silloin, vaikka kaikki oli ainoastaan unelmaa.

Yksinäinen suuri kyynel vieräsi hiljalleen kalpeaa poskea pitkin, jota Hilja ei pyyhkinyt pois. Knuut katseli sitä ja yhtäkkiä sulasi tuo kyynel hänen sydämensä ympärille kylmettyneen kuoren; muistaen tulvehtivan hellyyden, jota tämä nainen oli monet vuodet hänelle osoittanut, tarttui hän Hiljan molempiin käsiin ja suuteli niitä kiihkoisesti ja purkautui tuskissaan ja katumuksissaan intohimoisiin sanoihin.

Hilja seiso i liikkuamatta ja antoi tämän myrskyn raivota ylitsensä, vaan kuta enemmän Knuut puhui lämmeten ja kiihottaen tunteitaan kunnes kauniissa silmissä loisti kyneleitä, sitä kivettyneemmäksi tuns i Hilja itsensä. Lopuksi hän ei voinut muuta kuin veti pois kätensä ja viittasi Knuutia menemään: — Jo riittää, Knuut, minä olen väsynyt — sanoi hän heikosti. — Sinun ei tarvitse puolustaa syyttömäksi itseäsi mistään, jota et ole tehnyt. Sinä et ole ollut uskonon minulle, sillä nyt näen, että se mitä minä pidin rakkaute na oli kin vaan kiitollisuutta. Elä puhu »minun hukatuista rahoistani», nehän voit vastaisuudessa maksaa, vaan kuule, Knuut, — hän tarttui lujasti Knuutin käsivarteen — minä en voi suvaita, että maksat velkasi minulle millään muulla kuin omilla ansaitsemillasi rahoilla, ei millään muulla, muista se.

Hänen mieleensä oli äkkiä syöksähtänyt ajatus, että olisi ääretöntä ivaa, jos Knuut maksaisi hänen uhraukset — rikkaan vaimon häälahjalla. Välistä ehtii silmänräpäyksessä seurata pitkän ajatussarjan.

— Hyvästi, Knuut, nyt sinun täytyy mennä!

Kun ovi sulkeutui Knuutin jälkeen, piiloittihe Hilja akkunaverhojen taa ja katseli Knuuttia, kun hän meni alaspäin katua, astuen reippaasti ja notkeasti. Ah, hän ei ollut erehtynyt, hän tuns i, että Knuut meni keventyneellä sydämellä, kun vaikea hetki oli ohi.

Hilja painoi sormensa polttaville silmilleen ja ajatteli miten hartaasti hän vielä kerran olisi tahtonut pyyhkiä syrjään hänen kiharaisen tukkansa ja suudella kaunista, korkeaa otsaa. Hiljan rakkaudessa oli melkein äidillistä hellyyttä — vaan nyt oli kaikki ohi, ja hän oli taas yksin, niin yksin ei hän elämässään ollut vielä koskaan tuntenut olevansa.

Tuolla kirjoituspöydällä oli suuri pino kirjoitustöitä odottamassa, vaan eihän nyt enää ollut mitään, minkä eteen työskennellä, ainoastaan omasta itsestään huoli, kaikki hänen uhrauksensa oli ollut turhaa.

Vaan oliko se todellakin ollut niin arvotonta? Hän jäi sitä hetkeksi miettimään.

Jos Knuutista tulee, niin kuin hän oli hänestä toivonut, etevä, kyvykäs lääkäri, niin olihan siitä ihmiskunnalle sama hyöty, vaikka hän ei saisikaan olla osakkaana Knuutin menestykseen. Pitkien vuosien aikana hiljaisessa, uskollisessa kieltämyksessä oli hänen rakkaudestaan puhdistunut itsekkäisyyden kuona, ja tuona hetkenä, kun hän seiso i yksinänsä ja pettyneenä, puhkesi sen kaunein kukka. Kuumia kyyneliä vieräsi silmistä lieventäen ahdistetun sydämen tuskaa ja kun hän illalla pani maata, nukkui hän pitkistä ajoista rauhallisesti kuin lapsi.

Hän heräsi, kun Esteri muutamia tunteja myöhemmin tuli kotiin. Pieni olento hiipi varovasti varpaillaan ja pelkäsi kovasti, että jos hän häiritsee Hiljaa ja herättää hänet, niin että Hiljan kävi häntä säälik si. Esteri näytti niin kauniilta, kun hän kuvastimen edessä suk i tuuheaa tukkaansa. Hilja

ehdottomasti sivellytti kädellään leikkotukkaansa. Knuut ei kärsinyt lyhyttä tukkaa naisella, vaan Hilja oli leikkauttanut tukkansa, että sen laittelemisessa ei aamuilla kuluisi aika.

Hänellä ei ollut niinkuin »lapsella» aikaa pukeutua ja kuleksia puolille päivin pitseillä ja silkkinauhoilla koristetussa aamunutussa, vaan eipä hän näyttänytkään sitte niin hienohipeäiseltä ja hoidetulta kuin Esteri, jolla oli verrattoman kaunis iho, helmikirkkaat hampaat ja ruusunpunaiset sormenpäät.

Hilja huokasi ja käänsi päänsä pois.

— Oh, oletko hereilläsi, Hilja — sanoi Esteri — minä paha tyttö kun olin asettanut lampun niin, että valottaa sinua suoraan silmiin, anna anteeksi!

— Ei haittaa ollenkaan, hyvä ystävä, oliko sinulla hauska?

— Ihmeen hauska, saanko istua vähän aikaa sänkysi laidalle ja kertoa ennenkuin menen tädin luo?

Hilja ei voinut sitä estellä, kukaan ei voinut kieltää, mitä tuo purppurahuuli pyysi, ja kun hän hyvää yötä toivottaen kääri kätensä Hiljan kaulaan, puristi Hilja häntä rintaansa vasten. Jumalan kiitos, Hiljan sydämessä ei ollut mitään katkeruutta parempiosaisia kohtaan.

Pian sen jälkeen kun Esteri lukukauden lopussa oli lähtenyt pääkaupungista kotia, katosi myöskin maisteri Grönblad, ja viikkoa myöhemmin sai kapteenin rouva lipun, jossa heidän yhteen kiedottujen nimiensä alla oli merkitsevä sana »kihloissa».

Eukko ihan hämmästy: — No, mutta, Hilja — huudahti hän — mitä tämä merkitsee, sinunhan piti saada hänet?

— Ei, täti hyvä, meidän kihlausemme oli vain unelma — sanoi Hilja matalalla äänellä — nyt se on todellisuus — ja kun rouva Lind kirjoitti onnentoivotuskirjeen »veljelleni kruununvoudille», niin kirjoitti Hilja Esterille nämä rivit:

»Ole onnellinen, pieni ystävä, ja hyvin hyvä hänelle».

— Eikös ole omituinen lause — sanoi »lapsi», joka morsianten tavallisella välinpitämättömyydellä entisiä ystäviään kohtaan näytti kirjeen sulhaselleen — hyvä sinulle, Knuut. Olenko minä sitte ilkeä noita, koska hänen pitää kehottaa minua rupeamaan kiltiksi? — Knuut näytti vähän hämmästyneeltä eikä hän nähtävästi tahtonut osata vastata mitään.

— Näet, rakkaani, Hilja on erinomaisen hyvä nainen — alkoi hän.

— Niin, niin, minä sen tiedän, että hän on hyvyden jumalatar — vastasi Esteri nenäkkäästi — vaan eikö hän sinustakin ole väliin turhan tarkka vanhan kotiopettajattaren tapaan? Äiti sanoo, että vanhat tytöt muuttuvat aina enemmän tahi vähemmän omituisiksi, ja sitte — eikö sinustakin, Knuut, hänellä ole niin samakka iho?

Esteri kohotti hienohipeäiset kasvonsa niin viekottelevasti Knuutin nähtäväksi, että Knuutin täytyi myöntää ja vakuuttaa todeksi sanansa vähintään puolella kymmenellä suukkosella maailman hienoimmalle »sametti ruusuhipeälle».

Vaan pääkaupungissa kulki Hilja uuvuttavia katuja. Hän teki työtä yhtä ahkerasti kuin ennenkin, vaan ei kuitenkaan itseään varten. Kun itse on saanut kokea kovuutta, niin aukeavat silmät näkemään muidenkin surua ja hätää. Hän piti arvokkuudella päänsä pystyssä eikä kukaan, joka hänet tapasi, voinut huomata, että myrsky aivan äskettäin oli tuhonnut hänen maallisen onnensa. Ja tämä ulkonainen tyyneys ei ollut ainoastaan näennäistä, hän todellakin tunsu itsensä voimakkaaksi ja olevansa varustettu elämän taisteluun, saattamaan sen hyvään loppuun.

Hänen itsekkäisyydestä vapaa rakkautensa antoi hänelle voimia, tämä rakkaus, joka kärsii kaikki ja kestää kaikki, sillä se on jumalallista alkuperää.

VANHA MAIJA.

Yleensä minä varsin vähän tiedän vanhasta Maijasta. Kun minä hänet näin, oli hän ryppyinen eukko,

jonka ääni vapisi; hänen entisyydestään tiedän ainoastaan, että hän henkisesti suhteessa oli nuoruudesta pitäen ollut heikko — sitä suurempi kirous sille, joka sellaisen raukan saattoi turmioon ja jätti sitte hänet yksin elämäntaisteluun nimettömän lapsen kanssa. Vanhan Maijan elämä oli nähtävästi läpeensä nöyryytystä, viheliäisyyttä ja taistelua leivän eteen, ja tehtävänään oli ollut huonoimmat työt taloissa — sillä parempaan hän ei pystynyt. Niin kuluivat vuodet.

Poika kasvoi, sai leipänsä vieraisissa ihmisissä kahdeksan vuoden vanhasta ja oli nyt miehenä koonnut varoja rakentaakseen oman tuvan, suojan itselleen ja lukuisalle perheelleen. Siellä oli myöskin isoäidille sopiva soppa ja särvintä myöskin, milloin sitä talonväelle oli — leivän sai hän köyhäinhoidolta.

Ja niin alkoivat vanhan Maijan huolet taas uudelleen, vaan toisessa muodossa — huoli lapsenlapsista ja niiden hoidosta, kun miniä kulki töillä taloissa. Lapsia oli paljo ja kätkeyn piti keinua alinomaa; vanhat käsivarret mielivät väliin uupumaan nuorinta poikaa kannellessa ja korvat väsyä lasten kirkumisista ahtaassa tuvassa, vaan isoäidillä ei ollut mihin muualle mennä. Päivät päästään peuhloivat lapset hänen ympärillään ja öisin sai hän kaksi tahi kolme toverikseen kapeaan seinäsänkyynsä. Puute oli makuusijoista ja niukalta oli ruokaakin — maitoa ei riittänyt useinkaan kuin pienimmän velliksi — ja isoäiti tuli aina viimeiseksi jaetuille aterioille, hän oli miniän mielestä liika laukku reessä.

Vanhan Maijan ilonhetket olivat siis tässä maailmassa aniharvat, vaan jolla vähän on muistettavaa, niin hän uskollisesti haravoipi joka murun, kokoa jonkun valoisamman pisteen ympärille kaiken rakkauden, kaikki ajatuksensa — niin vanha Maijakin.

Hänellä oli suuri muisto nuoruutensa ajoilta, alentumisensa tila, jota hän säilytti kuin arvokkainta aarrettaan, ja ken vähän osoitti ystävyyttä lapselliselle eukolle, hän sai vähällä kuulla kertomuksen vanhan Maijan ylpeydestä.

Se oli siihen aikaan nimittäin kun Iisakki raukka tuli maailmaan, ja Maija itki päivät kaiket ja ihmiset katselivat häneen syrjäkareisesti hänen häpeänsä vuoksi. Hän tiesi ennen olleensa vähäpätönen ja halpanen, vaan nyt häntä halveksittiin, mitään oikeutta ei hänelle tahdottu myöntää, kun hän oli käyttäytynyt niin huonosti. Poika piti kuitenkin viedä ristille ja äidin piti mennä rovastin luo kirkoteltavaksi, sillä kuuluihan hän kaikessa tapauksessa seurakuntaan. Hän luuli, ettei hän koskaan jaksaisi kävellä pitkää matkaa kirkolle, sillä jalkansa horjuivat, niin pelkäsi hän sitä tuomiota, jonka rovasti oli antava hänelle suurelle syntiselle, joka oli tehnyt niin pahoin Jumalaa ja ihmisiä vastaan. Pääsi hän kuin pääsikin perille, ja hyvissä ajoin ennen jumalanpalveluksen alkua. Rovasti oli sakastissa ja lukkari käski hänen tulla sinne. Vavisten kuin rikoksenteijä astui Maija sakastiin eikä uskaltanut nostaa katsettaan suureen ja arvoisaan sielunpaimeneeseen, joka ikkunan luona seisoi vakavana papillisessa komeudessaan.

Lukkari esitti Maijan asian ja vetäytyi sitte syrjään, vaan rovasti astui esiin ja alkoi heti yksinkertaisen toimituksen. Maija kuuli sanat, vaan ei käsittänyt tarkoitusta, hyvä Jumala, mikä kurja olento hän oli!

— Herra kääntäköön kasvonsa sinun puoleesi ja antakoon sinulle ijankaikkisen rauhan — lausui rovasti täyteläisellä äänellään. Maija uskalsi vähän kohottaa päätään, ja rovasti rupesi hänelle nyt puhumaan vakavasti ja lempeästi; mitä rovasti oli sanonut, siitä hän ei enään muistanut muuta kuin: Nouse ylös eläkä enää syntiä tee — ja rovasti ojensi hänelle kätensä. Niin, rovasti itse, joka oli niin ylevä ja arvokas, hän ei pitänyt itseään liian hyvänä antaakseen kättä syntiin langenneelle raukalle, kaikki muut hyleksivät häntä, vaan ei rovasti, jonka suusta hän oli odottanut ankarimman tuomionsa — se oli niin suuremmosta, niin käsittämätöntä, että Maijan sydän täyttyi.

Sellaista sunnuntaita hän ei ollut ennen elänyt, ja vaikka hän ei ymmärtänytkään kaunista saarnaa, niin oli hänelle kuitenkin virkistykseksi tietää, että tuo tuolla saarnatuolissa oli rovasti, ja rovasti oli hänestä sillä kertaa Herran enkeli, joka oli lähetetty suoraan taivaasta lohduttamaan ja ojentamaan häntä. Ja hän oli oikeassa, sillä mikäs muu oikea sielunpaimen itse asiassa on kuin juuri Jumalan sanansaattaja, ja kun hän on kutsumuksensa oikein käsittänyt, niin voi hän apostolin kanssa sanoa: Me olemme kaikki lähettäjäitä Kristuksen sijassa.

Tuosta sunnuntaista oli kulunut jo enemmän kuin neljäkymmentä vuotta, kurjuuden kovia vuosia, jotka olivat saattaneet ryppyisiksi Maijan ennen pyöreät posket ja harmaiksi hänen hiuksensa; paljon oli haihtunut vanhuksen mielestä, vaan rovastin ihmisystävällinen käytös oli muistossa, lakastumatonna kuin ikuisuuden kukka.

Tylsistynyt katse sai eloa, ja ääni kirkastui, kun hän siitä kertoi, tuo käden antaminen ei ollut koskaan kadottanut merkitystään elähyttävänä tekona, se olija pysyi hänen köyhän elämänsä ainoana suurena muistona.

Vanha Maija on nyt kuollut, väsyneenä vuosistaan ja vaivoistaan laski hän päänsä lepoon, ja lapsi ja lapsenlapset jakoivat hänen vähät tavaransa mielihyvällä; kukaan ei surrut isoäidin tyhjäksiättämää

sijaa, sillä lasten muisti on lyhyt ja miniä oli hyvillään kun tuvassa oli nyt enemmän tilaa; se oli vanha luonnon laki — ikäkulu jouti pois jättääkseen tilaa nuorelle elämälle. Ei ole ristiä ei patsasta hiljaisella haudalla, jossa vanhan Maijan tomu odottaa ylösnousemisen aamua, vaan me uskomme, että Kristuksen armolla on hänen sielunsa löytänyt alkulähteensä ja autuaitten parissa saanut nähdä hänet, joka täällä alhaalla seurasi Mestarinsa esimerkkiä rakkaudessa langennutta kohtaan. Me uskomme, että uskollinen sielunpaimen on kohdannut eksyneen lampaansa ijankaikkisessa autuudessa ja että, jos valittujen onnea voi lisätä, kiitollisuuden huokaus vapautetun huulilta on kalliimpia helmiä hänen kruunussaan.

— Kaikki, mitä olette tehneet yhdelle näistä pienimmistä, sen olette tehneet myös minulle.

TAISTELU OLEMASSA OLOSTA.

Vastarakennettu koulutalo paistoi kirkkaana petäjämetsää vasten. Seutu oli erämaan näköistä niinkuin koko U—niemen pitäjäkin, joka oli kaukana valtateistä. Se oli noita köyhiä seutuja, joita Suomessa on niin paljon, joissa halla joka vuosi panee maanmiehen kylvökset. Vaan kaikesta huolimatta maanmies asuu niissä kiintyneenä turpeeseensa synnynnäisellä uperuudella.

Koulu oli saatu töintuskin valmiiksi syyslukukauden alkuun, niin että uusi opettajatar neiti Paulina Vinter pääsi sinne asumaan. Seinähirret olivat vielä tuoreet ja sammal varauksissa haisi ummehtuneelta, vaan sitä ei ajatellut tuo tiedon nuori kylväjätär, joka ensimmäisenä tuli levittämään »valoa kansalle» U—niemen erämaissa. Hän tuli niin toivehikkaana kuin voi olla ainoastaan elämän kevällä, ja valmiina taisteluun olemassa olosta, sillä nyt oli menneet vaivat kestetty ja tulevaisuus oli viitotettuna ja selvänä hänen edessään.

Oma koti, josta ei tarvinnut maksaa vuokraa, ja palkkaa kuusisataa markkaa puhdasta rahaa. — Paulinastakin oli melkein niinkuin U—niemen ukoistakin se suuremmosta, nyt kykeni hän huoletta elämään sokean isoäidin ja pienen siskonsa Mian kanssa. Heillä ei ollut maailmassa ketään muuta, johon turvata ja olivat odottaneet sitä päivää kuin parahinta, jolloin heidän seminarilaisensa saisi opettajapaikan.

Nyt olivat he vihdoin pitkän ja vaivaloisen matkan tultuaan täällä ja vaikkakin näytti erämaalta seutu, vaikka seinät olivat kosteat ja uunit savusivat, niin oli heistä kaikista kolmesta tämä yksinkertainen koulurakennus kuin maailman upein palatsi.

Paulina oli innoissaan saadakseen alkaa uuden vaikutuksensa ja uutterasti teki hän työtä pienten raakalaisten ja usein taitamattomien oppilastensa kanssa, hänestä oli syksyinen päivä niin lyhyt pitkin puhteineenkin, ja koulutyön lopetettuaan kirjoitti hän päiväkirjojaan ja tarkasti vihkoja niin omantunnonmukaisesti kuin kukaan.

Hän teki työtä niinkuin monetkin ennen häntä ja niinkuin monet nuoret miehet ja naiset näinäkin päivinä Suomen syrjäisissä seuduissa, hiljaisesti, tarmokkaasti ja kärsivällisesti. Hän toivoi ja pani koko nuoren sydämensä rakkauden työhönsä, joka tarkoitti totuuden ja tiedon kultaisen siemenen kylvämistä lasten mieleen ja niin vaihtui huomaamatta syksy talveksi ja talvi kevääksi — ja päättyi Paulinan ensimmäinen opettajavuosi. Paljon kokemusta, katkeraa ja suloista, oli se hänelle antanut, ja rohkeana, niinkuin ennenkin oli hän taas uutta lukuvuotta alkamassa.

Niin kului aika ja ajan kuluessa sai nuori opettajatar kokea, mitä sadat ovat hänen sijallaan kokeneet. Hän sai kokea kylmää välinpitämättömyyttä, hyyteistä epäluuloa toiveissaan; hänen lämpimimmät harrastuksensa otettiin vastaan nurjamielisesti, hänen parhaimpia tarkoituksiaan pidettiin paljaana itsekkäisyytenä. Pitkin aikoja taistellessa yritteli puuttumaan rohkeus ja luottamus siihen määrin, että hän arveli, jotta U—niemi olisi ollut onnellisempi ilman häntä, vaan sitte tuli taas aikoja, jolloin auringon säteitä tunki pilvien ravoista ja yksi tai toinen taimi kohosi karusta maasta.

Ei ilmestynyt sitä runsasta satoa, jonka hän nuoruuden unelmissa oli kuvaillut nousevaksi ja saavansa korjata, vaan ainoastaan muutamia vaaleita kukkasia ja puolinaisia hedelmiä, mutta hän oli jo oppinut tyytymään vähään ja vaatimaan vähän siitä mitä antoi. Jollei ensimmäisen ihastuksen liekit nousseetkaan enään pilviin, niin leimusivat ne hänessä leppoisemmin melkein kuin pyhä tuli, sillä taisteluissa ja vaivoissa oli hänessä kasvanut rakkaus työhön.

Niin hänelle viimein koitti ilon päivä, jolloin sai laskea koulusta ensimmäiset oppilaat, nuo pienet taimet, jotka hänen hoidossaan olivat puhkaisseet lehtensä, pienokaiset, jotka vakavassa työssä ja hilpeissä leikeissä olivat lapsen lämpöisellä myötätuntoisuudella kiintyneet opettajaansa. Ja kun uusia

oppilaita nyt tulvasi kouluun, niin kohtasivat he, opettaja ja oppilaat, toisiaan toisella mielellä, he alkoivat ymmärtää toisiaan.

Ja niinkuin lasten sydämissä erämaa muuttui vähitellen kaiken hyvän kylvymaaksi, oli metsäkin kansakoulun ympärillä saanut väistyä viljelijän vaivojen edestä.

Nuoria koivuja ja pihlajia oli kasvamassa kartanon laiteilla ja ikkunan alle oli Paulina laittanut herne- ja papukylvöjä sekä kukkaispenkkejä, joista tuoksu nousi ja aaltoili ikkunasta sisään isoäidin ihastukseksi, joka istui kärsivällisesti keinutuolissa odottaen aikaa, jolloin hänen näkönsä kirkastuisi ijankaikkisessa valossa.

Vaan kyökissä puuhasi pieni Mia ja lauleli kuin leivo iloisena. Hän opetti koulussa laulua ja ensimmäinen luokka oli hänen hoidossaan. Joka vuosi perehtyi hän yhä enemmän koulun elämään ja työhön ja sisar oli iloissaan saada kasvattaa tämä nuori voima samaan tehtävään, jonka hän itsekin oli valinnut ja huolellisesti säästi hän joka pennin sen ajan varalle, »kun Mia menee seminariin». Mikään ei hänestä ollut raskasta uhrata tuolle rakkaalle työlle, vaan hän ei koskaan mitannut eikä laskenut sitä, minkä hän antoi, olihan satoja tovereita, jotka olivat auliita tekemään niinkuin hänkin; hän oli vain ylpeä siitä, että nöyryydessä sai olla »muuan rivissä». Oli niin suloista saada panna kaikki voimansa työhön, niin kauan kun voimia vielä oli. Vaan ajan kuluessa uupumus alkoi hiipiä nuoren opettajattaren voimia painamaan. Hän koetti pudistaa sen pois, hän sanoi itseään hempoiseksi ja moitti ankarasti heikkouttaan, vaan pitkän taistelun perästä piti Paulinan antaa jälkeen ja tunnustaa, ettei hän ollut enään terve ja niin voimakas kuin ennen.

Paitse huolta koulusta oli muitakin seikkoja. Vanha isoäiti joutui sairaaksi pitkäksi aikaa ja hänen hoitonsa kysyi aikaa ja terveyttä. Minkä Paulinassa oli tarmoa, se tuli käytetyksi kaikki tarkalleen ja kun isoäiti pitkien kärsimysten perästä oli kuollut, tunsu Paulina velvollisuudekseen itseään kohtaan kysyä jonkun pääkaupungissa olevan taitavan lääkärin neuvoa terveydestään, ennenkuin alkaa uuden lukukauden. Matka oli tosin kallis eikä hän ollut tottunut ajattelemaan itseään, vaan asiaa ei voinut enään välttää.

Niin lähti hän pitkälle matkalle levottomana ja huolien alaisena. Ujona ja peloissaan hän astui eräänä päivänä muutaman tunnetun lääkärin luo.

Tuo kuuluisa mies oli hyvin ystävällinen häntä kohtaan, antoi hänen kertoa elämäkertansa, jota kuunteli myötätuntoisuudella ja tästä kertomuksesta voi hän paremmin kuin pitkistä selityksistä päättää, mikä nuoren opettajattaren vaivana oli. Hän tutki sitte kauan ja tarkkaan ja loppupäätös oli, että opettajatar tarvitsi täyttä lepoa ja valikoitua ruokaa ja että parasta olisi hänen oleskella jossakin yksityisessä sairaskodissa ja saada huolellista lääkärinhoitoa.

Eikö hän millään muulla tavoin voisi saada terveyttään takaisin? Paulinan kirkkaat silmät olivat rukoilevasti kiinnitettyinä lääkäriin, jonka määräykset olivat hänelle ihan mahdottomia noudattaa. Lääkäri katsoi ystävällisesti häneen: Kun hienot koneiston osat ovat paljosta käyttämisestä kuluneet, niin pitää kone seisauttaa joksikin aikaa, jotta saadaan panna siihen uudet osat — sanoi hän. Niin ei varsin voi tehdä ihmisruumiin kanssa, ei voi laittaa esim. uusia hermoja, vaan voi vahvistaa entisiä ja lisätä verta — ymmärrättehän?

Paulina hymyili: Minä ymmärrän, että jos en voi noudattaa määräyksiänne, niin en voi saada voimia palautumaan.

Lääkäri nyökäytti päätään, hän ei voinut kieltää häntä työnteosta, vaan kirjoitti vahvistavia lääkkeitä, ja niin erosivat he. Masentuneena laskeusi nuori opettajatar portaita komeassa käytävässä, hän oli alakuloinen vaan kuitenkin nuorena mielessä välkähteli pieni toivon säde kotimatalla.

Lääkäri seiso i kauan aikaa ikkunassa ja seurasi katseellaan tuota nuorta vierasta, joka meni ihmistungoksessa kadulla. Hän katsoi surullisesti, hän tiesi että tuon nuoren naisen tuomio oli kirjoitettu — joko kuolema tahi parantumaton tylsyys, joista edellinen oli edullisin ja jälkimäiseen verrattuna onni. Hänen taudilleen ei ole parannuskeinoja, vaan huolellisella hoidolla olisi voinut siirtää ratkaisevan hetken tuonemmaksi tahi lieventää kauheutta. Hänen täytyi, asiain näin ollen, antaa hänen mitään aavistamatta mennä välttämätöntä kohtaloaan kohden, hänellä ei ollut rohkeutta sanoa hänelle totuus kokonaisuudessaan ja kaikessa kauheudessaan, ja niin oli epäilemättä paras sairaalle itselleenkin.

Huoaten raskaasti ajatteli lääkäri, että tuokin nuori nainen oli muuan niitä satoja, jotka ovat kuluttaneet voimansa maan raivaamisessa tiedon kylvöille samalla kun ovat taistelleet oman ja omaistensa olemassaolon puolesta, jotka ovat kylmettyneet kylmissä, uhoisissa kouluhuoneissa ja katkeroittuneet koulujohtokuntain nurjuuden ja kylmäkiskoisen kohtelun takia. Monet monituiset nuorukaiset, joilla oli painunut rinta ja hehkuva puna poskilla, monet opettajattaret, joilla on ollut

hermosto pilalla ja sisällisiä kipuja, ovat hakeneet hänen apuaan. Koko sydämensä hellällä myötätuntoisuudella, jota hän tunsi kaikkia kärsiviä kohtaan, ajatteli hän noita korven raivaajia, jotka erämaissa usein ypä yksikseen, ilman sivistynyttä seuraa ja hyvän kirjallisuuden ja muun henkisen nautinnon puutteessa, iloisina uhraavat terveytensä ja elämänvoimansa kansanvalistukselle, jolle ovat antautuneet nuoruuden lämpöisellä innolla. Hän ajatteli heitä kaikkia, tuttuja ja tuntemattomia, ja kaikkien niiden puolesta, jotka eivät ole koskaan ottaneet ajatellakseen tuota uskollista — monasti kiittämätöntä — työtä, jota tehdään hiljaisuudessa, lausui hän hiljaisen, syvän, kunnioittavan kiitoksen.

* * * * *

Paulina Marttila on taas alottanut koulun, jolle omistaa kaiken aikansa, kaikki ajatuksensa ja kaikki voimansa. Hän tuntee olevansa nuori ja elinvoimainen silloin, kun hiipivä tauti ei muistuta olemassa oloaan, ja miksi hän ei tekisi työtä viimeiseen hetkeen saakka...

Jos velvollisuutehen sorrunkin,
Sep' ois ihanaa!
Se päänalus lämpimin, pehmoisin,
Se yön unelma.

Kun tuon rohkean opettajattaren voimat ovat katkenneet ja kesän kukkasot samoin kuin talven luminetokset peittävät hänen yksinäisen hautansa, niin itävät ehkä ne tiedon siemenet, joita hän kylvi ja U—niemen kansakoulussa kasvaa laiho Herran kunniaksi. Mikä rakkaudessa tehdään, sen Jumalan rakkaus aina siunaa.

ISOÄIDIN TANSSIKENGÄT.

Niin soma kenkä, ja tässä on toinen — nepä ovat kummannäköiset, kuka noita on voinut pitää? — Nuori tyttö, joka oli kumarruksissaan vanhan rautakiskaisen kirstun yli, sai sieltä käsiinsä valkoiset atlassikengät, jotka olivat koristeltu hyvin somasti.

— Kenenkähän ne tosiaan ovat olleet — sanoi sisar — ota ne tänne kaikessa tapauksessa, Enni, niitä voidaan käyttää ehkä kuvannossa; ja nyt meillä on kaikki mitä tarvitsemme! — Hän katseli tyytyväisenä vaatekasaa käsivarrellaan; silkkihameita, vanhoja hännystakkeja, suunnattoman suuria hattuja j.n.e., kaikki tuolta suuresta kirstusta.

— Nyt menemme alas, Enni, täällä vintissä ei näe näiden väriä oikein. — Ja pian kapsivat kepeät askeleet portaita ja suoraan isoäidin kamariin, joka oli liitonjäsenten salainen kokouspaikka. Liittokunnalla oli tarkoituksena hämmästyttää isää hänen syntymäpäivänään kuvannoilla ja elävillä kuvilla.

— Mummo, mummo, katsokaa mitä olemme löytäneet! — Tytöt innoissaan levittelivät aarteensa, kääntelivät ja muovailivat niitä tuhannellakin tavalla; viimeksi otti Enni kengät: — Katsohan mummo tuommoisia kummallisia pieniä kenkiä, ne olivat kirstun pohjalla.

— Lapset, ne ovat minun kenkäni, vanhat tanssikenkäni, jotka minulla oli, ollessani seitsentoista vuotiaana ja ensi kerran aikuisten parissa, muutamissa suurissa sukulaishäissä. Anna ne minulle, Enni. — Isoäiti tempasi ne käsiinsä ja melkein hyväillen pujotteli kuihtuneet sormensa kellastuneen silkin alle. — Vanhat rakkaat kengät — sanoi hän — ne herättävät koko pitkän sarjan muistoja eloon.

— Vai niin! — Enni painoi poskensa isoäidin tuolin selkään ja katsoi rakkaita, kalpeita kasvoja, joissa nyt oli heikko punastus — seitsentoista vuotias, siitä on, mummo, kauan kun sinä olit niin nuori?

— On lapseni, viisikymmentä yhdeksän vuotta, se on pitkä aika.

— Ja sinulla on ollut niin pienet jalat?

— Niin sanottiin silloin — hymyili vanhus veitikkamaisesti — vaan tuskinpa sinullakaan on suuremmat, koetahan.

Nuori tyttö istui pikkutuolille isoäidin vierelle ja koetteli noita kummallisia kenkiä oikein vakavalla todella. Omituista, ne olivat ihan parahiksi, niinkuin tehty tuohon pieneen pehmoiseen jalkaan, joka aivan vapaasti liikkui paksun silkkivaatteen sisässä. Nuo vanhat kengät olivat vielä sievät ja niiden muodossa oli jotakin kokettia, mikä kiinnitti tytön huomion: — Minä pidän näistä hän sanoi lopuksi.

— Piti niistä isoisäsikin lapseni — isoäiti hymyili taas — isoisä piti paljo näistä kengistä, luulenpa että nämä kaikkein ensiksi kiinnittivät hänen katseensa minuun.

— Ah isoisä! — Niin, Enni, niihin aikoihin ei pyörity tanssissa niinkuin nyt, kulettiin vain hyvin sievästi varpaillaan ja leninkiä kannatettiin sivuilta — kaikkihan näkivät silloin miten jalkojaan liikuttaa, tanssiko huonosti vai hyvästi. — Ennin mieli kiintyi, hänellä oli satoja kysymyksiä kielellä, vaan samassa tuli äiti ja kaikki serkut, Juhani ja Eeva ja Sofia ja Otto, ja ruvettiin neuvottelemaan, mikä usein keskeytyi naurunrähäkkään, jota koetettiin sihittämällä hillitä, vaan mikä vain antoi uutta aihetta.

Vaan mitä oli Enni esittävä taulukuvana? Oli jo tehty monia esityksiä, vaan hän ei voinut päättää. Äiti sanoi sitte lopuksi: Minäpä tiedän, mikä isää huvittaa ehkä enin kuin mikään muu. Ennistä tehdään mummon valokuva, mummo tässä kukikkaassa silkkihameessa, tukkaan vain vähän puuteria, että se näyttää vaaleammalta sillä mummollahan oli hyvin vaalea tukka?

— Niin oli, ja Enni panee minun tanssikenkäni ja helminauhan, jossa on punatimanttilukko, niin on kuva valmis — sanoi vanhus.

— Isän mielestä on Enni enemmän kuin me muut mummon näköinen, sanoi Elise, »kaunotar», joksi Juhani serkku aina leikillään sanoi häntä.

Mummo katsoi tutkivasti nuorta tyttöä. — Isä on ehkä oikeassa, vaan minkä näköinen olin seitsentoista vuotiaana, sen voitte nähdä pienestä kuvasta, joka on isoisän metaljongissa. — Sen mukaan on Enni laitettava — sanoi Elise päättävästi — vaan nyt meidän itsekunkin pitää ryhtyä työhön osaltaan. Sinä Juhani laitat kehyksen, se ei suinkaan ole suuri vaatimus tulevalle arkkitehdille?

Kaunottaren hyväksyvä silmäys on oleva työn palkka — lausui parantumaton Juhani.

— Joutavia! — Ei sanaakaan leikkiä enään — lausui Elise mahtavimmalla käskyäänellä. — Otto, sinä menet laittamaan itsellesi peruukin, ymmärrätkö?

— Ymmärrän herra kapteeni!

— Peruukin, mikä hänestä sitte on tuleva? kysyi isoäiti.

— Aksel Oxenstjerna, jota isä niin ihailee. —

— Vaan jos Otto kuvaisi isoisää?

— Voi niin, isoisää — huudahtivat kaikki samalla kertaa — siitä tulee mainio taulu. — Kun muut kuvat on näytelty, niin sitte näytetään perhekuvia, isoäiti ja isoisä, se on mainiota!

— Mummo se aina huomaa parhaite — huudahti Elise ja painoi poskilleen mummon ryppyiset kädet, sekä suuteli niitä.

Kaikki vakuuttivat, että tulee hauskaa ja mainiota. Enni vain oli vaiti, sillä Otto serkun katse tapaili niinkuin usein teki, hänen katsettaan omituisella tavalla, joka ajoi Ennin poskille punat. — Oivallista! — sanoi Ottokin. — No kaikki on hyvin! — sanoi Elise. Nyt oli siis kaikki selvillä eikä saanut viivytellä valmistusten kanssa, sillä huomenna jo oli tuo suuri päivä. Nuoret erosivat siis ja äiti lähti taloustoimiinsa; kiltti äiti, joka satojen huoliensakin lomissa ehti iloitsemaan lastensa kanssa, varsinkin kun oli kysymyksessä hämmästyttää isä.

Enni jäi isoäidin kamariin viimeksi ja istui pienellä tuolilla mummon jalkain juuressa riisuen jalastaan nuo vanhat kengät. — Tässä sinulle nämä, mummo!

— Kiitos — vanhus piteli niitä hetken käsissään. — Voi kun olin onnellinen, kun minulla nämä oli ensi kerran — sanoi hän — tuokoot ne onnea sinullekin, lapseni — tule ottamaan ne huomenna; minä pidän ne täällä siihen saakka ja annan niiden kertoa muutaman vanhan kertomuksen.

Enni meni, ja isoäiti pani kengät vierekkää ikkunalle, jossa ne näyttivät niin nuorekkaan reippailta ja aivan kuin olisivat sanoneet: — katsele nyt meitä sydämmesi halulla, kyllä ansaitsee. — Vanhus hymyili, hän näki niin selvästi kauas nuoruuden aikoihin, näki itsensä nuorena, sirona tyttönä, jolla oli vaalea tukka ylöskammattuna, ja ruusukasta silkkiä lenninki pönkkähameella; punatimanttilukkoinen helminauha kaulassa ja jalassa silkkisukat ja ihkauudet kengät, jotka olivat hienon hienot, valkoista atlassia hopeakorumupeleilla.

Hän oli niin mieltynyt niihin, ei elämässään hänestä ollut mitään niin kaunista ollut, jonka lisäksi nämä kengät olivat niin kepeät, että tuntui kuin jalassa ei olisi ollut mitään. Hänen oli pitänyt tanssia salissa kuvastimen edessä vähää ennenkuin he menivät. — Ensi kertaa oli hän matkassa vanhempiansa kanssa; oli suuret perhejuhlat, sukulaishäät joissa ei muita vieraita ihmisiä ollut kuin sulhasen veli,

muuan nuori upseeri jolla oli kaunis sinikeltainen univormu, ja hän oli uljain mies minkä oli nähnyt.

Oivallisen! puolisen jälkeen tanssittiin ja nuori upseeri tuli kumartamaan hänelle pyytäen tanssiin, joka oli menuetti, ja hän oli yhtä ylpeä kuin olisi kuningas tarjonnut hänelle käden. Paljoa ei puheltu, sillä piti tarkoin pitää huolta askeleista ja että kumarruksensa teki kohteliaasti, vaan joka kerta kun hän katsoi ylös, niin näki hän kauniin soturin katseen, ja hänen sydämensä löi kiivaasti tuon katseen vaikutuksesta.

Monet tanssit he sitte yhdessä tanssivat, vaan miten ollakaan, niin muutamassa tanssissa lähti jalasta pieni atlassikenkä. Tietysti neiti punastui ja kalpeni tuosta kauheasta tapauksesta, vaan uljas upseeri lankesi polvilleen, suuteli kenkää — maailman pienintä ja sievintä kenkää, sanoi hän — ja pisti sen hyvin nopsasti neidin jalkaan, ennen kuin kukaan osasi edes aavistaakaan, mitä oli tapahtunut. Sitä hetkeä eivät he milloinkaan unohuttaneet.

Kyynel vierähti isoäidin silmästä. Hän otti toisen kengän ja tutki sitä tarkoin. Ei se ollut tämä vaan tuo toinen! Kas siihen oli miehen käsialalla kirjoitettu valkoiselle säämiskänahkaiselle sisäpohjalle: »Sinä pieni naistohveli hallitset usein suurta maailmaa — mitä sitten pientä maailmaa: miehen sydäntä».

Hän kumartui ja suuteli hellästi pientä hopealankakiehkuraa; siihen juuri oli tuon uljaan upseerinkin huulet painaneet suudelman, tuon rakastetun, josta sitten tuli hänen puolisonsa ja elämän kumppaninsa, jonka kanssa vietti onnellisia vuosia, joskin elämän polku kulki väliin synkkiä laaksojakin myöten. Paljon olivat he kokeneet yhdessä — oli muistoja »taistelujemme, voittojemme päiviltä», tuolta ajalta, kun isoisä meni sotaan ja isoäiti istui kotona, nuorena puolisona ja äitinä.

Paljon, niin paljon olivat he kokeneet, valoa ja varjoa vaihteli, vaan aina oli valopuoli voitolla, sillä se tuli rakkauden ijäisesti raikkaasta lähteestä.

Vanhuus oli jo aikoja sitte tavannut ja uupuneena elämään oli isoisä mennyt lepoon, vaan täällä istui isoäiti yksinään — eihän tosin yksinään sillä hänen ympärillään oli hellästi rakastavia lapsia ja lastenlapsia, vaan kuitenkin muistoissaan yksin, joista ei kukaan voinut olla osallinen hänen kanssaan.

— Rakkaat, rakkaat pienet kengät — hän hiveli niitä hiljaa kädellään, kiitos kertomuksestanne, nyt tulee teidän kuiskia minulle vähän tulevaisuuttakin. Meidän vanhain elämässä on parasta se, kun saamme elää lasten ja lastenlasten elämässä uudelleen oman elämämme. — Pienet kengät, tuokaa onnea pienelle Ennilleni, joka on minun elämäni illan kirkkain säde.

* * * * *

Juhlapäivä oli käsissä. Aamulla herätettiin isä laululla ja lahjaksi hän sai kauniin nojatuolin. Sehän oli jotakin erinomaista ja odottamatonta, sanoi päivän sankari, jolla ei ollut vihiäkään muista puuhista. Huviteltiin — isän kunniaksi — laulaen ja leikkien niin että juhla juhlalle tuntui. Tuli sitte ilta ja pimeä. Nuoret katosivat toinen toisensa jälkeen ja salissa, jossa nuoret olivat remunneet, syntyi odottamatta hiljaisuus. Ruvettiin jotakin odottamaan, maalaistavan mukaan oli nimittäin sukulaisia ja tuttavii kokoontunut onnittelemaan isäntää, ja kaikki — paitse päivän sankari — alkoivat aavistaa että »jotakin oli tekeillä». Vaan »kulissien välissä», joina oli tyttöjen huone ja ruokasali, missä esitysten piti tapahtua, oli rauhaton ja kiire elämä. Kaikki huusivat ja puhelivat toisistaan maskeraadipukujen, värilyhtyjen, töyhtöhattujen, taulukehyksien ja paperikoristusten kirjavassa sekamelskassa.

— Kuule, Elise, olenko minä nyt keskiajan ritarin näköinen, mitä? — Sitä ei ole niin helppo sanoa!

— Enni, missä on Maria Antoinetten kaulanauha? — Juhani, sinä, elä polta hänen ylhäisyytensä peruukkia.

— Sofia, sinä olet niin pelottavan juhlallisen näköinen! — Sellaista kuului lakkaamatta näyttämön takana ja väliin naurun rähäkkää, ja kaiken yli kuului Elisen ääni, milloin varoittavana, milloin uhkaavana, milloin nauravana, hän oli kaiken ilon sielu. Sillä välin laittoi renki Kalle, nuorten herrain määräysten mukaan, näyttämökoristeita ja sitä hän teki suu auki ja ihmetellen: — Kun herrasväki oli aivan kuin komentjantteja!

Vihdoin rupesi sekavuus selviämään, ensimmäinen kuvanto järjesteltiin Elisen ankaran komennon mukaan:

— Vähän oikealle, sillä tavoin — Juhani, sinä näytät paremmalta kun olet sivuttain, hattu kallelleen, jotta töyhtö näkyy oikein, nyt on kaikki hyvin, nyt saa esirippu nousta. — Kuvanto oli hyvin onnistunut, kaikki yleensä olivat onnistuneita, sanoi suosiollinen yleisö salissa, ja isä istuen uudessa nojatuolissaan, kunniapaikalla, taputti käsiään kaikin voimin ja huusi: »hyvä, hyvä», niin että seinät raikui. Hänelle oli hyvin kiitollista näytellä, sillä hän piti suurella arvossa kaikkea, niin historiallisia kuin laatuksia, ja

piti yhtä paljo molemmista.

Ennen viime kuvantoa oli pitkä väliaika; tarjoiltiin teetä ja miesten kesken lausuttiin arvosteluja, varsin viattomia, vaan sulettujen ovien takana laitettiin molempia perhekuvia mitä suurimmalla huolella.

Elise oli pukenut Ennin aivan metaljongissa olevan kuvan mukaan, ei oltu unohdettu yhtä hiuskiehkuraakaan; silkkilenninki oli laitettu nelikulmaisesti avonaiseksi rinnasta, ja Ennin kaulassa oli rubinilukkoinen helminauha. Hän oli todella oikein hurmaava, tuo pieni ilmiö menneiltä ajoilta, kun hän pienissä korkeakantaisissa kengissä astua kipitti ruokasaliin. Vaan kuka se oli, joka tuli häntä vastaan? Ei Otto serkku, ei, vaan sittekin oli se Otto, vaikka häntä ei tahtonut tuntea sinikeltaisessa univormussa, miekka vyöllä ja kaikki niin kuin olla piti; Enni tunsu ainoastaan kauniit silmät, niissä näki hän taas omituisen katseen, kun Otto otti hänen kädestään kiini ja vei hänet näyttämölle sekä sanoi: Pieni rakas isoäiti, sinä olet niin sievä ja noin pienen pienet jalat!

— Elävä kuvaelma ilman kehyksiä — kuiskasi Juhani heidän takanaan ja nyökytti päätään Eliselle, sitte huusi hän reippaasti: — Joutukaa nyt kehyksiin te kuvat menneiltä ajoilta! — He tottelivat leikillistä kehotusta, vaan Oton silmät olivat vastahakoiset kauan aikaa, ne tahtoivat aina vain kääntyä kaunista puoliskoaan kohden eikä yleisöön.

— Olkaa valmiina, esirippu ylös.

Katselijat vaikenivat eikä taputettu käsiä, ei huudettu suositusta — jokainen käänsi katseensa noista kultaisten kehysten sisällä olevista kuvista vanhaan rouvaan, joka nyt istui isän nojatuolissa kädet ristissä ja kyyneleet silmissä, ja oli aivan kuin kukaan ei olisi uskaltanut häiritä hetken juhllisuutta, kun vanhus katseli omaa nuoruuttaan elävinä kuvina esiin loihdittuna.

Vanhuksen ympärille oli poikansa kietonut hellästi kätensä, ja lapset ja lasten lapset olivat kokoontuneet hänen ympärilleen, silloin kuvat irtausivat kehyksistään; nuori isoäidin käteen ja vei hänet vanhuksen luo, ja silloin puhkesi riemumyrsky, iloinen, myrskyävä onnentoivotusjyminä kauniille kuvannolle ja sydämmellisiä kiitoksia satoi kaikilta tahoilta; vaan koko ajan oli Enni kumarruksissaan isoäidin nojatuolin yli ja näytti siltä kuin hän ei olisi vielä oikein päässyt todellisuuteen.

— Pieni tyttöseni — sanoi isä sydämmellisesti ja kääri kätensä hänen vartalonsa ympäri — te olitte säästäneet parhaan viimeiseksi. Kaikki oli kaunista ja hauskaa vaan isoäidin kuva oli kuitenkin minulle mieluisin. — Hänellä tuli kyyneleet silmiin, hän veti tytön luokseen ja suuteli hänen avonaista otsaansa hellästi: — minä olen aina sanonut, että Enni muistuttaa isoäitiä, vaan en olisi uskonut, että hän on niin tuon kuvan näköinen, joka on isoäidistä seitsemäntoista vuotiaana.

— Hän oli aivan kuin oikea kuva — sanoi muuan vanha setä, ja Enni, luullen olevan kohteliasta, niiasi hänelle kiitokseksi.

— Jumalan kiitos, ettei hän ole kuva — kuiskasi Otto isoäidin korvaan — vaan eloisa, viehättävä tyttö, niin kuin sinä olit, isoäiti, kun isoäidin kosi sinua ja sai — myöntävän vastauksen — hän onnellinen.

Isoäiti hymyili. — Tee sinä samoin, Ottokulta — sanoi isoäiti hymyillen veitikkamaisesti — jota hymyä Enni ei ollut perinyt, vaan oli jäänyt isoäidin omaiseksi. Nuorten ilo oli rajaton sinä iltana ja isoäiti oli jo aikoja sitte vetäytynyt huoneeseensa, kun viimeiset vieraat sydämmellisiä kiitoksia lausuen olivat menneet.

Varhain seuraavana aamuna — isoäiti oli aina varhain hereillään — hiipi pieni valkopukuinen olento kamariin ja polvistui hänen sänkynsä ääreen: — Mummo, mummo, minä olen niin onnellinen — kuiskasi Enni — minä, minä — me tulimme kihloihin eilen, Otto ja minä! Kaikki on kuin kaunista unta, ja minä en ole uskaltanut nukkua koko yönä peläten herääväni. — Pieni hupakko ja kuitenkin — isoäiti nousi vuoteessaan ja painoi kauniin pään rintaansa vasten — ah, lapseni, lapsikultani, onnellisinta maailmassa on rakastaa ja olla rakastettu eikä mikään unelma ole kauniimpi kuin tämä todellisuus. Jumalalle olkoon kiitos tästä siunatusta lahjasta, joka muuttaa itse pimeyden valkeudeksi ja köyhyyden rikkaudeksi. — Nyt olet, pieni Ennini, saanut kokea, mitä minä tunsin sinä päivänä, jolloin minulla ensi kertaa oli pienet rakkaat, valkoiset kenkäni. — Niin, rakas mummo, kuulehan — eilen kuvannon jälkeen unohtui minulla ne kengät jalkaani ja ne minulla oli koko illan — ja onni tuli.

LIIKALAINEN.

Tohtori Lindfältin koti oli pääkaupungin komeimpia, täynnä kauniita huonekaluja, kalliita taideteoksia ja kaikkea sitä komeutta, jota rikkaus ja hienostunut aisti ajaa kokoon.

Rouva Alice Lindfält noudatti jokaista muodin oikkua niin puvussa kuin kodin kaunistamisessa, sillä hänen mukanaan oli rikkaus taloon tullut ja hänen hienosti sivistynyt, esteettinen miehensä kanteli häntä käsissään, sanottiin heidän seurustelupiirissään, joka oli laaja.

Heidän luonaan tapasi henkilöitä melkeinpä kaikista yhteiskuntapiireistä, aristokraateista, yhteiskuntakermäväestä alkaen. Siellä näki tunnetuimmat ja etevimmät soittotaitelijat sekä taidemaalareita, näyttelijöitä, paitse tavallista, yksinkertaista väkeä, jotka eivät mitenkään erityisesti olleet mainehikkaita, vaan kaikki viihtyivät hyvin, jonka vaikutti emännän viehättävä iloisuus ja hyvä käytös; sekä isännän henkinen etevyys.

Kun talvi iltoina kokoonnuttiin valoisaan ja kukkain tuoksua lemuavaan asuntoon, jossa talon rouva leijaili ympäriinsä kuin tenhotar taikavalossa, jota purppuranväriset lamput levittivät ympäriinsä, niin unohtui pyry ja pakkanen ulkona, ja myrskyn vingunta nietoksisilla kaduilla sulii täällä sävelten sointuun avonaisesta flyygelistä, jonka ääreen istui toinen taiteilija toisen siitä noustua.

— Täältä ei puutu mitään, hauskuus voidaan saada aivan täydelliseksi — niin oli tässä kodissa lausuttu jo monet kerrat. Varsin oli hyvä olla tohtorinnan punaisessa huoneessa, jota hän nimitti »uinailusopekseen». Siellä puhelu sujui erinomaisen hyvin istuttaessa kaminin ympärillä, ja oli niin kodikasta ja hauskaa spriikeittiössä kiehuvan kahven hajun levitessä ympäriinsä hyasinttein tuoksun seassa.

Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että mitään ei puuttunut tästä viehättävästä kodista, mutta olipa muuan pieni, ujo maalaisrouva, joka muutamana iltana oli niin rohkea, että uskalsi lausua täällä kaivattavan — lapsenlurittelua.

Rouva parka! Semmoista suunnatonta tulee lausumaan! Vaan hänhän olikin maalta ja päälle päätteeksi papin rouva. Sitä säkissä on, mitä säkkiin pannaan, minkä hänessäkin miehensä vanhantestamentin aikuisia aatteita.

Emäntä itse hymyili säälivästi, kun kerrottiin hänelle mitä rouva oli sanonut. Serkkunsa Anna, raukka, ei ymmärtänyt paremmin, hän itse vietti enimmänsä aikansa lastenkamarissa eikä tiennyt siitä, mitä on elää — elää täydellisesti ja rikkaasti — niinkuin hän, rouva Alice. Ei ollut mitään huvia, jossa hän ei olisi ollut ensimmäisenä, ei ollut sitä muotiurheilua, jota hän ei olisi kiihkoisella innolla harjoittanut. Tädit pudistivat päätä ja sanoivat, että hän on ylimielinen ja koketti, vaan nuorten mielestä hän oli kadehdittava, ja hänen pukunsa olivat ihastuttavia. Hänen miehensä taas piti häntä naisten ihanteena, eikä mikään voinut kukistaa häntä siltä sijalta, joka hänellä oli miehensä sydämessä; he olivat niin tyytyväisiä toisiinsa kuin mahdollista, ja yleensä pidettiin heitä onnellisimpana pariskuntana maailmassa. Heillä oli varoja rakennuttaa huvila italialaista mallia, joka sai seistä tyhjänä ja vuokraamattomana, kun rouva Alicella pisti päähän ruveta kaipaamaan jonku kylpylaitoksen kesäelämää. Joskus matkustivat he ulkomaille ja kuluttivat muutamia kuukausia Roomassa tahi maailman pääkaupungissa Pariisissa tahi muualla; mikäs heitä esti mistään. Tohtori Lindfält oli antautunut kirjallisiin toimiin, ja hänen vaimoan ei pidättänyt kotona — niinkuin lappalaisnaista sadussa taikavoima — lapsen kapalovyönauha.

Hän oli usein tyttönä lausunut: — Kun minä menen naimisiin, niin en tahdo lapsia, ne ovat kaikkein proosallisinta ja epäsointuisinta avioliitossa. He olivat olleet naimisissa kuusi vuotta ja näytti siltä kuin rouvan toivo olisi toteutunutkin. Ja heidän onnensa näytti täydelliseltä, ei kukaan kaivannut papin rouvan naurettavaa »lapsenlurittelua», vaan aika toi sen mukanaan.

Se ei ollut mikään ilahduttava asia. Rouva Lindfält oli kärsimätön jo ajatellessaan sitä, niin että hän useampia kuukausia ennen katkeroitti koko ympäristönsä elämän ja sai kärsivällisen Robertinsa melkein vihaamaan tuota viatonta, joka oli syynä tähän perheelliseen ikävyyteen.

Nuori rouva, joka muuten kaikissa satunnaisissakin sairauksissa oli hyvin kärsimätön, piti nykyistä tilaansa kovana kohtalona, mitä mustimpana väärytenä, joka antoi hänelle aiheita olemaan kiukkuinen kaikille ihmisille. Kaikilta puolin siis tätä tapausta — pienen kansalaisen ilmaantumista — jota useimmissa kodeissa ilolla odotetaan, täällä tervehdittiin kylmyydellä ja tyytymättömyydellä.

* * * * *

Salamoi ja jyrisi, kuurosadetta ja rakeita, oikea merkillinen myrskyilma oli sinä päivänä, kun tuo pieni kansalainen, joka ei ollut tervetullut, tuli maailmaan; itse luontokin näytti uhkaavalla tavalla ottavan hänet vastaan, ja pilvet itkivät, että vesi virtana valui, itkivät hänen syntymistään.

Pieni raukka, kukaan ei hellin mielin katsonut häntä. Äiti käänsi päänsä pois — lapsihan hänelle oli

tuottanut ne kärsimykset ja tuskat, joita hänellä juuri oli ollut ja joista hän oli nyt niin väsynyt, että tuntui siltä, ettei enään koskaan tule terveeksi eikä pääse voimiinsa — mitä elämä sitte on!

Tohtori taas, joka oli tullut häirityksi tyyneessä henkisessä elämässään, loi puoleksi suuttuneen, puoleksi välinpitämättömän katseen tuohon rauhanhäiritsijään, kun se ensikerran hänelle esitettiin. Jos olisi ollut edes poika, vaan tytöntynkä... Hän muuten piti kaikkia pieniä ihmislapsia alhaisempina eläimiä, nämä kun ensi silmänräpäyksessä syntymisen jälkeen itse voivat pitää huolen itsestään. Oli melkein luullut, että äskensyntynyt jonku salaisen vaiston kautta oli huomannut, miten vastenmielisesti hänet oli otettu vastaan ja sen vuoksi niin vähän kuin mahdollista muistutti olemassa olostaan. Hän oli mitä hiljaisin kapalolapsi, nukkui enimmäkseen ja kun oli hereillään, niin oli ääneti, katseli ympärilleen suurilla sinisillä silmillään, jotka olivat hyvin kysyvännäköiset. Luonnollisesti hänen ristijäisiään ei pidetty mitenkään juhlallisemmin, vaan hyvin hiljaisesti ja yksinkertaisesti. Ne isälle ja äidille eivät merkinneet muuta kuin, että pieni Margy nyt ei ollut maailmassa nimetönnä.

Hän sai imettäjän, oikein muhkean, jolla oli mnslinilakki ja pitsireunavyöliina, ja joka oli niin luotettava että tohtorinna, terveeksi tultuaan, voi huoleti palautua entisiin elämäntapoihinsa. Lapsenkamari oli kaukana koridorin päässä, sieltä lapsen huuto ei voinut kuulua sänkykamariin, vielä vähemmin Margyn hiljainen kirinä ruuan puutteessa, kun imettäjä istui pitkään herkullisessa ruokapöydässä tahi puheli jonkun »pulskan pojan» kanssa kyökissä,

Kun oli muutamia kuukausia kulunut ja pieni pullukka alkoi selvitä unisesta olostaan, niin makaili hän tuntikausia ja katseli pieniä käsiään tahi ruusunpunaisia varpaitaan, jotka niin mielellään pyrkivät pois kapalosta. Jo seuraavalla kehitysasteella istui hän pystössä korivaunussa, hypistellen gummirengasta, jota kuletteli hapuilevin sormin suuhunsa. Syrjäinen kamari oli koko hänen maailmansa, hän ei tiennyt, että oli komeat huoneet ja niissä seuraelämä kulki entisiä raiteitaan ja keskiytyi rakastettavan emännän ympärille. Siellä oli kaikki niin entistään, että kerrassaan unohutettiin pieni vieras, joka oli tullut myrskyilmalla. Kukaan ei siitä kysellyt paitse vanha Kaarinatäti, tohtorinnan isän sisar, jolla oli vähät varat ja sentähden tohtori kutsui häntä usein taloonsa. Hän oli »hyvin ikävä», vaan oli velvollisuus osoittaa hänelle vieraanvaraisuutta, sanoi tohtorinna.

Kaarina täti pistäysi aina talossa käydessään katsomassa tuota »pientä riikalaista», joksi hän mielellään kutsui tuota uutta perheenjäsentä, mutta hän piti omina tietoinaan huomionsa lapsenkamarista, sillä hän tiesi varmaan, etteivät ne tiedot miellyttäisi isäntäväkeä eikä vieraita. Hänellä oli myöskin tapana auringon paistaessa ystävällisesti ehdottaa imettäjälle, joka edelleen hoiti tyttöä, että veisi lapsen auringonpaisteeseen, sillä hän luotti suuresti siihen, että aurinko tuottaisi terveyttä ja väriä noille pienille ihmisolennoille samoin kuin kukkasillekin, ja jos neiti Tilda, joka oli mahtava, sattui olemaan sillä tuulella, niin sai Margy päällensä kävelykapan, jonka hihat olivat ahtaat ja parisilaisen päähineen, joka varjosti nuot uteliaat lapsensilmät. Ja he kulkivat komeimpia katuja; sillä pääasia oli että nähtiin, ja sentähden piti kaiken olla muodikasta ja hienoa, viihtyminen ja mukavuus saivat jäädä toiselle sialle.

Kun Margy kasvoi siksi että pystyi tassuttamaan omilla pienillä jaloillaan, niin talutettiin häntä kädestä jonnekin puistoon, jossa hän sai leikkiä hiekkakäytävällä, samalla kun hoitaja virkkasi pitsiä omiksi varustuksikseen, sillä hänellä nyt oli varmat toiveet saada viettää häänsä vuoden tai parin kuluttua.

Margy istuskeli niin tyytyväisenä kaivellen hiekkaa vanhalla puulusikalla ja pisti silloin tällöin suunsa täyteen, jotta narskui uusien kirkkaiden hampaiden välissä. Joskus tuli myöskin sulhanen puhelemaan Tildan kanssa, jolloin pieni »liikalainen» jäi kokonaan katsomatta ja vyöryi ja hoiperteli tietä ja oli joutua polkupyörällä ajajain ja muiden kävelijäin jalkoihin, jotka kiireissään eivät huomanneet tuollaista pientä kääryä. Rohkea se oli tuo, pieni viaton olento, eikä ensinkään ujo. Hän ojensi pienen kätensä kenelle hyvänsä ja katseli niin luottavaisesti jokaista vierasta, ettei kukaan voinut olla katsahtamatta häneen ystävällisesti. Hän oli herttasin pieni tyllerö maailmassa ja niin luottavainen, kuin voi ainoastaan tuolla suloisella ijällä olla, jolloin sydän vielä ei aavista, että synty ja pahuus asustavat maan päällä.

Eräänä päivänä kulki hieno, erinomaisen hyvinpuettu herra pitkin puistokäytävää; hän käveli kädet selän takana, hieno kävelykeppi kädessä ja tähysteli pilviä, niin ettei huomannut pientä tyttöstä, joka istui tiepuolella. Tyttö äännähti kun kulkijan jalka sattui häneen. Herra oli tohtori Lindfält, tytön oma isä. Hän oli kulkenut vaipuneena miettimään kirjoitusta huomispäivän lehteen Ibsenin uusimmasta teoksesta. Hän säikähtyi lapsen äännähtämisestä ja kun huomasi kaatuneen lapsen potkivan pienillä jaloillaan. Hän nosti tytön ylös, joka voimakkaasti ponnisteli päästäkseen jaloilleen jälleen. Tohtori pudisti ruohonsirpaleet hänen pitkistä keltaisista kiharoistaan ja asetti tottumattomasti tuon sopimattoman päähineen suoraan:

— Sinähän olet kiltti, kun et ruvennut itkemään — sanoi hän — kenenkään tyttö sinäkin mahtanet olla?

Lapsi seisoi pieni likainen sormi suussa ja katseli lakkaamatta pelastajaansa, mutta äkkiä kirkastui hänen kasvonsa ja suu sopersi aivan selvään: — isä! —

Tohtori säpsähti ja katseli tarkempaan likinäköisillä silmillään tyttöä; nyt hän sen tunsi, sehän oli pieni »liikalainen» kotoa, mutta miten oli hän yksinään, eksesissä? Hän katseli ympärilleen kaikille puolin, mutta hoitajaa ei näkynyt missään: — Missä on Tilda? — hän tunsi itsensä nyt ainakin yhtä avuttomaksi kuin Margy äsken, mutta lapsi pelasti hänet tästä ojentaen sormellaan lähimmäiseen pensasaitaan ja huudahti: — Tuolla!

Tohtori tarttui heti hänen käteensä, huolimatta että pienet sormet tahrasivat hänen hienot vaaleat hansikkaansa, ja astui päättävästi osoitettuun suuntaan, josta hän tapasikin neiti Tildan istumassa ja virkkaamassa, huomaamatta isäntäänsä ennenkuin tämä ärjäsi hänelle.

Tietysti oli hoitajalla tuhannetkin selitykset, mutta tohtori ei ollut nyt sillä tuulella, että olisi niitä kuunnellut, vaan varoitti häntä tästä lähtein vartioimaan paremmin tyttöä; senjälkeen aikoi hän mennä, mutta kääntyi vielä, joko siitä syystä, ettei Tildan vihainen muoto ennustanut hyvää Margy paralle tai ehkä siitä syystä, että tytön rukoileva katse oli vaikuttanut isään, ja tohtori Lindfält otti pientä tyttöään kädestä ja mutisi: Onhan kohta päivällisaika, ja minä menen suoraan kotiin, niin voin sentähden ottaa lapsen mukaani.

— Muistaako hän nyt vihdoinkin, että hänellä on lapsi — mutisi vihastunut palvelija niin kovaa, että isäntä kuuli selvään sanat ja ne antoivat hänelle paljon ajattelemisen aihetta, kun hän kulki tietään koettaen astua Margyn askelien mukaan.

Kuinka usein olikaan tuo pienokainen jätetty yksikseen niinkuin tänään ja ollut lukemattomille onnettomuuksille alttiina kenenkään sitä aavistamatta. Hän katsoi tuohon hentoon olentoon vieressään, kuinka turvaton on tuollainen pieni kääry, kun ei suojaava käsi ole sen liikkeitä turvaamassa. Häntä suututti epäluotettava palvelija, jota he olivat niin uskoneet, missä oli hänen velvollisuudentuntonsa — huusi hänen sisässään ääni kovasti, mutta samassa kaikuivat hänen korviinsa nuot pilkalla lausutut sanat: — Muistaako hän nyt vihdoinkin, että hänellä on lapsi — ja kovasti häveten täytyi hänen tunnustaa, että vanhempien laiminlyöminen oli ollut huonona esimerkkinä lapsen hoitajalle.

— Isä — kuiskasi rukoileva ääni — isä, Margy ei jaksa. — Pienokaisparka — hän nosti pienokaisen käsivarrelleen ja pujotteli syrjäkatuja kotiinsa, vähän häpeissään, että hänet nähtiin näin tavattomassa toimessa.

Vaimolleen ei hän maininnut sanaakaan tästä seikkaillusta, suurimmaksi osaksi siitä syystä, ettei Tilda saisi lisää nuhteita; hän oli tullut melkoisesti lievemmäksi häntä kohtaan huomattuaan oman syyllisyytensä.

Seuraavana päivänä meni Margy taas ulos hoitajansa kanssa ja vielä muinakin päivinä, eikä tohtori käynyt katsomassa täytettiinkö hänen käskynsä; näytti aivan siltä kuin hän olisi välittänyt pienestä tyttösestään yhtä vähän kuin ennenkin, mutta kun hän istui kirjoituspöytänsä ääressä vaipuneena johonkin miellyttävään taidearvosteluun tai nerokkaaseen kirjoitukseen, jotka olivat saattaneet hänen nimensä kuuluisaksi, niin ajatukset kiitivät joskus aivan äkkiä taaksepäin kirkkaaseen puolipäivähetkeen, jolloin hän käveli kotiapäin kullankiharapää rinnoillaan ja pienet pehmeät kätöset luottavasti kiedottuna kaulansa ympäri, ja monet kerrat unohtui hän kuuntelemaan lapsen äänensorinaa eteisestä.

Vähitellen hän alkoi varttoa milloin Margy lähtisi ulos, saadakseen puoliavoimesta ovesta nähdä, miten häntä eteisessä puettiin, ja toisinaan hän tuli uloskin, leikki lapsen kanssa ja kysyi Tildalta tytön vointia j.n.e. sekä miksi hänen piti kulkea noin kummallisessa lakissa, mutta kun kuuli, että se oli aivan muodikasta ja että tohtorinna itse oli sen tilannut, niin hän meni aivan hiljaa takaisin kamariinsa. Muutamia päiviä sen jälkeen ilmestyi hän kuitenkin aivan äkkiarvaamatta Margyn kamariin mukanaan pussillinen appelsiineja Margylle — ne ovat niin terveellisiä — vakuutti hän; senjälkeen tuli hänelle tavaksi pistäytyä tänne väliin ilman makeisiakin, vaan oli aina yhtä tervetullut ja tervehdittiin samalla ihastuksella.

Tilda oli kerrassaan kummastuksissaan tästä, mutta kun hän eräänä päivänä näki tohtorin polvillaan nurkassa »kilttinä vanhana heppana» (kuten Margy selitti) niin ei hänen hämmästyksellään enää ollut rajoja.

Alice rouva, joka oli ollut Pietarissa ostamassa itselleen uudet turkit, kummastui suuresti nähdessään kotiintultuaan Margyn olevan korkealla lasten tuolilla päivällispöydässä ja isänsä tarjoilevan. Isä näytti jotensakin tottuneelta lapsenhoitoon.

— Näetkös, Alice, minusta tuntui tyhjältä mentyäsi ja minun täytyi saada itselleni pöytätoveri pienestä

tyttösestäme — sanoi hän melkein kuin puolustukseksen.

Rouva pudisti päätään tyytymättömän näköisenä: — Minä en ole koskaan voinut kärsiä lapsia pöydässä, ne syövät kuin pienet porsaas.

— Oh, meidän pieni Margymme käyttäytyy jo kuin ymmärtäväinen neiti — vakuutti tohtori, joka oli päättänyt kaikin tavoin koettaa estää pienen naapurinsa joutumista takaisin kamariinsa.

Hänen vaimonsa, joka ensikerran kuuli miehensä sanovan vastaan, koetti kaikin tavoin näyttää tyytyväiseltä, vakuutettuna siitä, että Robert nyt kuten ennenkin täyttäisi hänen toivomuksensa. Kuitenkin pysyi tohtori päätöksessään ja tämän jupakan aikana sai talon pieni tytär yhä varmemman aseman isänsä vieressä, johon hän turvautui koko pienen yksinäisen sydämensä lämpimällä myötätuntoisuudella. Hänhän oli janonnut hellyyttä kuin kukka auringonvaloa, ja nyt säihkyi onni hänen iloisilla kasvoillaan päivät päästään. Äiti katseli väliin ihmetellen isää ja tytärtä, jotka iloisina lurittelivat keskenään ja näyttivät niin hyvin viihtyvän yhdessä, hän tunsu sydämessään silloin omituisen tuskallista yksinäisyydentunnetta ja hän vakuutti kärtyisesti, että — Robert oli aivan liiaksi kiintynyt lapseen.

— Miksikäs ei hän olisi kiintynyt kauniiseen tyttärensä — arveli Kaarinatäti, joka oli käymässä siellä — etkö näe kuinka kirkaat silmät Margyllä on ja tuollainen kaunis valkoinen kiharatukka, ja muuten on hän kiltein olento, minkä koskaan olen nähnyt.

— Minusta on Margy aina ruma — sanoi Alice rouva äreästi — hänen silmänsä ovat liian pyöreät ja kehumaasi valkotukkaa pidän minä ehdottomasti pellavaperuukkina. Sano vain mitä sanot, vaan minua tuskastuttaa nähdä kun Robert pilaa tytön ja tahtoo, että koko talon pitää taipua tytön mukaan, pian kai minun punainen kamarinikin muuttuu lapsenkamariksi.

— Ai ai, Alice, tuo vivahtaa mustasukkaisuuteen, vastasi täti hymyillen — sinä olet tottunut olemaan kieltämättä ensimmäinen kodissasi ja vallitsemaan miehesi sydäntä, nyt pelkää kilpailijaa, vaan älä ole huolissasi, kyllä hän rakastaa sinua yhtäpaljon kuin ennenkin, vaikka hän koettaa korvata sen, mitä te molemmat olette laiminlyöneet pienen »riikalaisen» suhteen.

— Niin, no se on sellaista ruikusta, sanoi tohtorinna tehden ylpeän liikkeen päällään, vaan hänellä oli kyynelet silmissä, ja Kaarina, joka kaikessa hiljaisuudessaan oli tarkka silmäinen, käydessään joka päivä talossa huomasi, miten rouva Alice levottomin silmin katseli miehensä ja lapsensa keskinäistä suhdetta.

Tapahtuipa kerran niinkin, että rouva eräänä päivänä puolispöydässä kumartui Margyyn solmetakseen serviettiä hänelle; — Enkö minä saa auttaa lasta, Robert?

— Aivan kernaasti, hyvä ystävä, vaan minä luulen, että Margy on tottunut minuun. — Ja niin olikin. Aina kuin äiti rupesi auttelemaan häntä, niin tyttö meni isän luo ja painoi päänsä hänen rintaansa vasten; isässä oli hänen turvansa eikä hän muuta tahtonut.

Tohtori siveli hiljaa hänen kiharansa otsalta, nosti hänet syliinsä.

— Sinä näytät niin tunteikkaalta, Robert — Alicerouva koetti tehdä ivaa, vaan itku oli kurkussa. Minä en tahdo houkutella Margya luotasi, sillä minä näen selvään, että sinä olet mustasukkainen hänestä.

Tohtori ei vastannut mitään, vaan tarttui äänettömänä sanomalehteensä, sillä hän aavisti, että tässä katkeruuden purkauksessa piili kauvan uinailevan äidinrakkauden heräämisen merkki, ja hän tunsu, että kun tämä tunne on herännyt vaimonsa sydämessä, niin hän ihailisi sitte häntä enemmän kuin koskaan.

Tyytyväisenä ja toiveikkaana meni hän sinä iltana lapsenkamariin, sillä Margy oli tottunut siihen, ettei hän nukkunut illoilla ennenkuin isä tuli sanomaan hyväyötä ja oli kuullut hänen iltarukouksensa.

Margy istui jo vuoteessaan kädet ristissä ja kun tohtori tuli, niin hän rukoili vanhan yksinkertaisen rukouksen, joka tuhansien lasten huulilta on kohonnut korkeuteen:

Mä nostan silmäni taivaaseen
Ja sormeni ristiin liitän,
O Herra, ystävä lapsien
Mä armostas sua kiittää.

Tohtorikin oli pannut kätensä ristiin niinkuin Margy oli häntä opettanut ja tuo maailmanmies, jolle rukous aikoja sitte oli ollut vierasta kieltä, kuunteli nyt hartaasti pienen tyttönsä lurittavaa ääntään.

— Hyvää yötä Margy, hyvää yötä rakkaani — Tohtori kumartui suutelemaan tyttöä otsalle — mutta miten olet niin kuuma? Tilda, onko hänellä kuume, minusta Margy on ollut vähän nolo koko päivän? Oletko kipeä, pikku ystäväni?

— Pikkusen väsynyt.

— Noo, nuku sitte ja lepää pienokaiseni, ja herää aamulla virkeänä — hän silitti hellästi tytön punasta poskea ja meni, vaan kun tyttö oli nukkunut, niin tohtori tuli takaisin ja kuunteli levottomana hänen heikkoa ryintää, joka teki hänen unensa rauhattomaksi. Tilda vakuutti että se oli vain tavallista katarria, ja hänhän ymmärsi tällaiset asiat. Mutta kuitenkin tohtori ei voinut olla hiipimättä vielä yölläkin lapsenkamarin oven taa kuuntelemaan. Unissaankin tunsu hän useat kerrat jonkunmoista tuskaa ja kun vihdoon aamupuoleen joku äkkiä avasi oven, niin hän hypähti säikähtyneenä ylös: — Mikä on, Tilda? — Margy on kipeänä — kuiskasi hoitaja — hänen kurkkunsa korisee ja vinkuu niin kummallisesti. — Silmänräpäyksessä oli tohtori pukeutunut ja riensi lapsen luo; joka makasi vuoteellaan posket kuumeen punaisina ja kovain yskänkohtauksien aikana kuului kurkusta omituinen hinkuva ääni: — Mitähän se mahtaa olla, se kuulustaa niin kauhealta?

— Valtioneuvoksen pieni poika, jota minä hoidin Margya ennen, kuoli kuristustautiin, ja hänellä myös vinkui kurkku tuolla tavoin — sanoi Tilda vavisten.

— Pitää heti mennä hakemaan professoria, käykää sanomassa siitä kyökissä — tohtori vaipui polvilleen Margyn vuoteen ääreen. Vaimonsa nukkui vielä, ja tohtori ajatteli, että hänet pitäisi herättää, vaan jalkansa olivat kuin lamauksissa, ettei hän päässyt lapsen vuoteen äärestä.

Kun professori tuli, niin hän vakuutti todeksi sen mitä oli pelätty, Margy oli saanut kursitustaudin, tuon salaa hiipivän lasten vihollisen, eikä tohtori voinut kieltää, että tila oli vaarallinen.

Alice rouvakin oli herännyt oudoksuen vilkasta liikettä talossa näin varhain aamulla, ja hän soitti saadakseen tietää, mitä oli tapahtunut. Tohtori meni hänen luo, ja miehensä näöstä voi rouva jo päätellä, että Margylle oli tapahtunut jotain.

— Onko tyttö kipeä vai — ehkä kuollut?

— Kipeä on, vaan ei, Jumalan kiitos, kuollut, ja missä on elämää, siinä on myöskin toivoa — vastasi tohtori.

— Kuka on nyt hänen luonaan?

— Kaarinatäti, joka tuli heti alas, kun kuuli tavattoman varhain puhetta Margyn kamarista; niinkuin tiedät, on tädin makuuhuone juuri Margyn kamarin päällä. Pieni Margy raukka, hänellä on vähänväliä ankaroita tuskia, että sydäntä särkee nähdä; jos sinun on vaikea nähdä, niin voit olla varma, että täti kyllä hoitaa häntä hellästi, ja Tilda on myöskin aulis.

Nuori rouva kääntyi vastaamatta sanaakaan, vaan ennenkö tohtori ehti sairashuoneeseen, niin rouvakin oli siellä, ja sanaa lausumatta nousi Kaarinatäti ja jätti äidille paikkansa lapsen ääressä.

Kolme päivää kesti kamala taistelu, jonka aikana oli silloin tällöin joku lieveämpi hetki. Tohtori oli aivan suunniltaan ja epätoivoissaan, jotta hän oli aivan sopimaton sairaanhoitajaksi, vaan sitä väsymättömämpi oli hänen vaimonsa. Tuskin minuutiksikaan hän lähti sairashuoneen luota ja hän tarkoin täytti professorin määräykset pienen sairaan hoidossa. Hän ei näyttänyt ajattelevan itseään ollenkaan, ei muistanut ruokaa eikä unta, herkeämättä tarkasti pienimpiäkin muutoksia taudin kulussa ja aivan kuin vaistomaisesti näytti hän ymmärtävän, mikä oli milloinkin hyvä lapsen tuskien huojentamiseksi. Äiti tiesi selvään, että pienen Margyn katse, kun se oli tajullaan, etsi isää tahi Kaarinatätiä eikä koskaan ikävöinyt häntä.

Tohtori näki miten sanomaton tuska tunti tunnilta ilmeni aina selvemmin vaimonsa kauniilla muodolla, jolla tähän asti ei ollut näkyntä surua eikä kärsimyksiä, ja miten hänen kynelettömät silmänsä ilmaisivat tuskaa, jota sanoilla ei kyennyt lausumaan.

Professori oli kolmannen päivän illalla sanonut taudin tekevän käänteeseen. Isä ja äiti olivat äänettöminä istuneet vuoteen ääressä ja katselleet pientä, rakasta muotoa, joka vähitellen aivan kuin jäykistyi samalla kuin sinisenkuultava kalpeus levisi sille. Hengitys korisi ja näytti olevan vaivaloista ja melkein särkynyt katse ei ollut pitkiin aikoihin kiintynyt kenenkään. Äiti nousi yhtäkkiä ja meni allapäin huoneesta; tohtori katseli hetken hänen jälkeensä ja seurasi sitten häntä. Hän sai kauan etsiä vaimoan ja löysi lopuksi hänet punasessa huoneessa, jossa ennen näytti niin hauskalle, vaan nyt tuntui kylmälle ja synkälle. Rouva makasi lattialla ja koko ruumiinsa vapisi.

— Rakas Alice, jaetaan suru, onhan se meille yhteinen — ei vastausta — itke minulle, niin on helpompi. — Tohtori istui sohvaan ja koetti nostaa vaimonsa päätä ja kun hän siinä katsoi hänen silmiinsä, niin ne olivat kuivat.

— Robert, puhutaan helvetin tuskista, minä tunnen niitä — sanoi rouva vapisevin huulin — sinä olet rakastanut lasta, sinä olet ymmärtänyt voittaa hänen rakkautensa, kun vielä oli siihen tilaisuus — minä sen laiminlöin — nyt on myöhäistä. Jumala ottaa hänet pois ja se on oikeutettu rangaistus äidille, joka ei ollut lapsen arvoinen — hän kätki taas kasvonsa; hiljaisessa huoneessa kuului äkkiä kiireelliset askeleet; tultiin kutsumaan sairashuoneeseen ja vanhemmat riensivät sinne käsikädessä nähdäkseen lapsensa viimeisen särkyneen katseen, vaan vuoteen ääressä istui uskollinen Kaarinatäti ja hymyili lempeästi.

— Pieni Margymme nukkuu nyt tyyneesti — sanoi hän — hengensalpaus on poissa ja taudin käänne on kestetty.

— Alice, Alice, rakkaamme parantuu! — huudahti tohtori riemuissaan — Jumala, jonka olemme unhottaneet onnemme päivinä on kuitenkin antanut armonsa paistaa meille surumme hetkenä ja pelastanut lapsemme — hänen vaimonsa ei vastannut, vaan polvistui vuoteen ääreen painaen otsansa lapsen kuihtunutta kättä vasten, ja ilokyyneleet virtasivat hänen kalpeita poskia pitkin.

— Minä olen niin kiitollinen Robert siitä, että Margy saa elää — kuiskasi hän vihdoin — sano minulle vain, mitä tulee minun tehdä voittaakseni lapsen sydämen?

— Sinun tulee rakastaa häntä — sanoi tohtori hiljaa.

— Ah Robert, minä olen jo kauan häntä rakastanut!

Aamulla heräsi Margy eikä hänellä ollut tuskia, ja katse oli kirkas. Äiti polvistui taas sängyn viereen, isä seiso jalkapäässä ja Kaarinatäti istui vanhalla paikallaan päänpohjukassa. Lapsen katse liikkui hitaasti ja vakavasti toisesta toiseen, lopuksi pysähtyi äitiin ja aivan kuin äidin kalpeilla kasvoilla rukoileva ilme olisi koskettanut jotakin näkymätöntä, tähän asti äänetöntä kieltä lapsen sydämessä, ojensi hän kätensä äitiä kohden ja sanoi hiljaa: — Äiti, ota Margy syliisi!

Eikä äitiä tarvinnut kahta kertaa pyytää, äänettömällä hellyydellä painoi hän tyttärensä sydämelleen ja suuteli kiihkoisesti lapsen kasvoja.

Isä katseli hellästi heitä ja Kaarinatäti sanoi hiljaa: Jumalalle kiitos, nyt on pieni »liikalainen» tervetullut uuteen elämään, jonka hän tänä päivänä alkaa.

TULEVAISUUDEN ETEEN.

I.

Paikkakunnalle oli tuleva uusi kansakoulun opettajatar, edellinen kun oli hakenut ja saanut paikan syntymäseudullaan; onneksi oli hakijoita tusinoittain, niin että ei ollut niistä puutetta, arveli kunnallislautakunnan esimies, turpea, suuriääninen rusthollari, joka virallisella äänellä johti puhetta kunnan kokouksissa. Hän oli vanhan sukupolven miehiä, joka viimeiseen saakka oli vastustanut kansakoulun perustamista kuntaan. Ja sitten kun koulu päätettiin perustaa, niin »rikas Isolainen», joksi häntä yleisesti kutsuttiin, vastusti johdonmukaisesti kaikkia, mikä kouluun kuului. Niinpä hän aina oli sotakannalla opettajaa ja opettajatarta vastaan, eikä ollut ainoatakaan tilaisuutta, jossa Isolainen ei olisi pannut jyrkkää vastalausestaan kunnankokouksissa näiden esityksiä vastaan.

Entinen opettajatar, neiti Frisk, oli monta kertaa itkenyt ja viettänyt unettomia öitä, sillä hän oli heikko, rasittunut ja hermostunut olento. Opettaja, herra Rautio, oli aivan toista. Hänen voimakkaassa luonteessaan oli jotakin teräskovaa. Hän oli rikkaan talollisen poika, hyvin kasvatettu ja lapsuudesta saakka karaistunut, yksinkertaisiin elämäntapoihin tottunut. Hänessä ei ollut maailmanmiehen hienoutta, vaan kun näki hänen jättiläismäisen vartalonsa, niin ajatteli ehdottomasti nuorta, hyötyisää petäjää, joka on tunkenut juurensa syvälle kankaan kamaraan, kohottaa rohkeasti latvansa korkeuteen valmiina vastustamaan talvimyrskkyjen ryntäyksiä. Hänen muotonsa ei ollut kaunis, vaan siinä rautainen luonne kuvastihe; vaalea sakea tukka valui leveälle otsalle, jossa oli ajattelijan piirteitä. Silmissä oli terävä, viisas katse, joka oli myös sopuisan ja hyväntahtoisen näköinen, ja koko miehen olossa oli jotakin tyyntä ja luottamusta herättävää.

Oppilaansa häntä melkein jumaloivat, vaan kunnan vanhoilliset eivät hänestä pitäneet. Heistä tuolla ahkeralla opettajalla oli niin paljo uusia ajatuksia, uusia puuhia, ja heistä kaikki uusi oli hylättävää. He olivat haudanneet monet monituiset Raution tekemät ehdotukset. Paljon katkeruutta ja penseyttä hän

oli osakseen saanut, ja kokenut että se tie, jonka hän oli valinnut, oli okainen. Vaan hän oli vielä nuori ja hänen rohkeutensa oli murtumaton. Hänen luonteessaan oli joku määrä hitaisuutta, josta voi päätätä, että sitte kun nuoruuden innostus on laimentunut, niin miehuuden voima oli täydentävä työn. Mikään haaveellinen mielijohde ei ollut häntä saattanut opintielle, vaan sisäinen, lämmin rakkaudentunne siihen kansaan, jonka riveistä hän itse oli. Sen vuoksi eivät ivallisimmatkaan vastustukset voineet häiritä hänen tyyneyttään. Hän tiesi työlääksi saada murretuksi vanhaa, isiltä perittyä katsantokantaa, jollei vain ollut varma uuden paremmuudesta. Mitä suurimmalla tunnollisuudella hän koetti välttää kaikkia törmäyksiä, mitkä olisivat voineet vahingoittaa sitä suurta asiaa, jolle hän oli omistanut kaikki voimansa. Neiti Frisk ei voinut käsittää, miten Rautio voi olla niin tyyne vastustajiaan kohtaan. Hän itse tulistui ja remahti liekkeihin vähimmästäkin hyökkäyksestä, joka tehtiin rakasta koulua vastaan — hänen keppihevosen, jonka hän tietämättään vei taisteluun sekä sopivassa että sopimattomassa tilaisuudessa.

Herra Rautio antoi virkatoverilleen täyden kunnioituksen hänen tiukan ja kiivaan harrastuksensa takia, vaikka se useasti tuottikin heille kaikenlaisia ikävyvyyksiä eikä suinkaan parantanut sitä asiaa, jota neiti Frisk niin kiihkoisesti puolusti. Kaipuun tunteilla oli Rautio kuitenkin sanonut hänelle hyvästit. Neiti Frisk oli kaikissa tapauksissa ollut rehellinen ja uskollinen toveri, ja kuka sen tiesi, millainen hänen jälkeläisensä on.

Olot Honkalassa olivat hyvin riitaiset. Pitäjä oli jakautunut puolueihin, toinen koulun puolesta, toinen sitä vastaan; oli puolueettomia, velttoon välinpitämättömyyteen vaipuneita, jotka mieluummin antoivat maailman elää, miten halusi.

Muutammat herrasmiehet — nuoremmat tilanomistajat — esiintyivät tosin koulun puolustajina, missä se tuli kysymykseen, vaan koulunjohtokunnassa istui vain talonpoikia, ja vanhat, rikkaat maanviljelijät eivät välittäneet sen vertaa kansanvalistuksesta, jotta olisivat halunneet kiertävää opettajaakaan alamaistensa lapsille, piintyneitä kun olivat vanhaan ennakkoluuloon, että koulu kasvattaa rahvaan lapsista herroja ja neitejä.

Niin olivat asiat Honkalassa, joka oli hyvästi toimeentuleva pitäjä sisämaassa, mistä oli useampien tuntien matka lähimmälle rautatienasemalle ja höyrylaivaliikettä tunnettiin ainoastaan nimeksi. Rovasti oli vanha ja sängyn omana halvauksen alainen; apulaisenaan oli vasta papiksi päässyt nuori, ujo mies, joka koetti perehtyä oloonsa. Kappalainen oli ratkaisevasti vanhoillisten puolella ja näytti katselevan karsaasti Rautiota, jolla oli niin valtava vaikutus oppilaisiinsa.

Opettaja sitävästoin esiintyi hyvin maltillisesti papistoa koskevissa kysymyksissä, kun hän jo lapsuudestaan oli oppinut kunnioittamaan pappeja. Hänen kotiseudullaan olikin onneksi ollut sielunpaimen, joka innokkaasti edisti seurakuntansa edistystä maallisissakin asioissa. Hänen kanssaan oli Rautiolla ollut monet kerrat pitkät keskustelut koulukysymyksistä, ja tuon nuoren miehen hiljaisena tulevaisuuden toiveena oli saada kerran opettajana vaikuttaa kotiseudullaan. Toistaiseksi koetti hän nyt vaikuttaa vointinsa mukaan nykyisen paikkansa hyödyksi ja tyyneesti murtaa ennakkoluulojen sulkua siellä.

Seisoessaan höyläpenkkinsä ääressä — hän näet oli hyvin kätevä — sahaamassa tai höyläämässä, ja siinä pienien, ohkaisten höylälastujen sihistessä hänen ympärilleen, ajatuksensa kiitivät lapsuutensa kotiin Kalliossa, jossa äiti asui ja oli hyötyisän ja varakkaan Rautjärven tilan isäntänä ja emäntänä. Tila oli kulkenut perintönä isältä pojalle jo monet polvet. Kaikki olivat he olleet rehellisiä, toimekkaita talonpoikia, jotka viisaasti viljelivät maatansa. Heille oli uskottu erityisiä pitäjän luottamusvirkoja, joita olivat huolellisesti ja kelpollisesti hoitaneet. Kaarlo oli ensimmäinen, joka rikkoi vanhat tavat antautumalla lukutiellemme. Tämä tapahtui osaksi pojan omasta jo varhain syntyneestä lukuhalusta, osaksi isänsä kehoituksesta, jolla ei ollut koskaan mitään taipumusta ollut maanviljelykseen, ja oli heikko ja kivuloinen.

Tuollaisena mietiskelevänä, itseensä sulkeutuneena luonteena, joka olojen pakosta ei ole voinut päästä selville kutsumuksestaan tahi antautua siihen mihin olisi ollut lahjoja, isänsä oli elänyt elämänsä itseensä tyytymättömänä ja olentona, jota ympäristönsä ei ymmärtänyt. Haluttomasti oli hän ottanut vastaan isäin tilan ja työskentelikin siinä kymmenkunta vuotta tunnollisesti, mutta ilman harrastusta. Silloin ratkesi äkkiä tuon tuskin nelikymmenvuotiaan miehen terveys. Kolotustauti muutti hänet elinpäivikseen avuttomaksi rammaksi. Hän ei enää voinut taloa hoitaa, mikä tästälähtien siirtyi hänen vaimolleen, joka oli toimielias, tarmokas ja tarkkaälyinen nainen. Hänen hoidollaan tilan tulot kohosivat pian kahtavertaa suuremmiksi.

Raihnainen, vuoteen omana oleva mies käytti aikansa kirjojen ja sanomalehtien lukemiseen. Kun hänellä oli selvä arvostelukyky ja terävä ymmärrys, niin selvisi hänelle pian, ettei hän maanviljelijänä koskaan ole ollut oikealla paikallaan. Sitä oli myöhäistä surra nyt, kun hän makasi tuossa saamattomana ja riutuneena. Mutta hän tunsu, että henkisen valon saanti lievensi ruumiin kärsimyksiä ja sen vuoksi hän oli erittäin mielissään kun ystävällinen kirkkoherra lupasi hankkia hänelle hyvää

lukemista.

Tähän aikaan hänessä syntyi luja päätös, että ainoan poikansa Kaarlon, joka nähtävästi oli häneltä perinyt lukuhalun, tulee saada tyydyttää halunsa, ja äiti, joka syvästi ihaili miehensä henkistä etevyyttä, oli kaikessa samaa mieltä hänen kanssaan. Ja niin se tuli Kaarlo koulu-uralle.

Äiti ehkä hiljaisesti toivoi saavansa jonakin päivänä nähdä poikansa saarnatuolissa — mikä on talonpoikaisnaisen korkein toivo pojasta, joka on etevä lukemaan. Mutta sitä mukaa kuin Kaarlo kasvoi, kävi aina selvemmäksi, ettei hänellä ollut mitään papiksi kutsumusta; ja sitä enemmän ilmaisi hän palavan halunsa päästä seminariin, jolla toteutti isänsä hartaimman toiveen.

— Hänestä tulee se, mikä minusta ei tullut — ajatteli sairas, ja koko hänen raihnaisten olentonsa läpi kävi syvä sisäinen liikutus — hän on tekevä tien valoisaksi monille, jotka kuten hänen isänsäkin, ovat hapuilleet sumussa pääsemättä selville elämäntyöstään. Oppi ei paina paljon, mutta minä tiedän että kaikki, mitä olen toimittanut täällä maailmassa, olisi tullut kahta vertaa paremmin tehdyksi, jos olisin tietänyt vähän enemmän.

Tämän ja paljo muuta oli isä hiljaisina hetkinä sairashuoneessa uskonut Kaarlolle. Ja hänestä tuntui sitte, että hän nyt mielellään tahtois kuolla, kun hän kuitenkin voisi kuin uudestaan elää pojassa, joka valaistun tietonsa avulla seisoi niin paljon häntä korkeammalla ja sen vuoksi voi tehdä hyötyä niin paljoa enemmän.

Jo parisen vuotta oli tuo kärsinyt mies maannut maan povessa, ja hänen toimelias leskensä hoiti edelleen tilaa, joka nykyään kuului hänelle ja pojalle yhteisesti. Kaarlon ei niinmuodoin tarvinnut katkaista luku-uraansa, mille hän niin innokkaasti oli antautunut.

Hänen pienessä, yksinkertaisessa kodissaan Honkalassa suuri kirjasto, sanomalehtien ja aikakauskirjain peittämä pöytä todisti hänen tutkimishaluaan. Toinen huone oli hänen käsityöhuoneensa, jossa hän seisoi, usein ajatuksiinsa vaipuneena, samalla antaen höylän liikkua kunnes koko lattia oli täynnä lastuja, suureksi mieliharmiksi vanhalle Katrinalle, hänen palvelijalleen, joka oli luonteeltaan itse säännöllisyys. Muutoin Katrina ihaili sanomattomasti nuorta isäntäänsä, jonka hän oli nähnyt kasvavasta lapsesta; hän piti häntä kerrassaan säädylisen nuoremiehen esikuvana, jota vanhus ylpeänä usein vakuutti muille. Kaarlon vastustajakaan, Isola, ei voinut, vaikka mielellään olisi halunnut, panna tätä arvostelua vastaan.

II.

Honkalan koulutalo oli jotensakin yksinäinen. Se muistutti melkein uutisasuntoa, se kun oli rakennettu keskelle kuusikkoa, mikä tätä tarkoitusta varten oli raivattu. Tänne sen johtavat henkilöt tuhansien kiistojen jälkeen onnistuivat sijoittamaan. Näytti siltä kun ei olisi pantu vähintäkään huomiota sen asemaan siinä suhteessa oliko se vai ei sopivalla paikalla koulussakävijöille. Paremminkin tuntui se olevan rakennettu tänne, jotta se olisi — niin syrjässä kuin suinkin ja poissa näkyvistä. Vaikka tämä salainen ajatus olisikin piillyt pohjalla, niin se ei toteutunut, sillä lasten koulunkäynti-into todisti kyllin, että nouseva polvi oli toista mieltä tiedon suhteen kuin vanhempi kansa, ja myöskin aina yhä useammat isät ja äidit katselivat Honkalaa suopeammin, kun heidän lapsensa kertoivat heille innolla ja ihastuksella koulusta ja opettajastaan.

Tuo suuri punaseksimaalattu rakennus valkeine ikkunalautoineen näytti somalle kuusiston tummaa pohjaa vasten. Sen ympäristössä oli kuitenkin vähän synkkää, varsinkin sille, joka tuli viljavalta tasangolta, missä oli lakeuksia ja lehtoja.

Oli elokuun viimeisiä päiviä. Taivas oli jo aamusta ollut harmaiden pilvien peitossa ja jälkepuolisten alkoi tiheästi sataa tuhuuttaa raskaista pilvistä. Rautio seisoi ja nikarteli omassa työhuoneessaan ikkuna auki, josta näkyi suuri tasainen pihamaa. Siitä hän poikain avulla oli raivannut kivet ja kannot. Ulompana näkyi metsä, jonka rantaa tie kiemurteli. Se näytti vielä näin kesäaikana, kun se oli ruohistunut, uudelta raivotieltä. Opettajan silmä kiiti pikaisesti sinne, kun pienen kallion ohi ajoi kärkyt. Kaksi henkeä istui vaapperoissa kärkyissä — naishenkilö gummisadetakissa ajajan vieressä epämuikavalla etuistuimella. Raution katse tarkistui tulijoihin. Pari päivää sitte oli asemalta tuotu huonekaluja uudelle opettajattarelle. Tuo tulija oli kai siis opettajatar neiti Vinter itse.

Kärkyt rymistivät edelleen läpi portin ja ympäri ruohokentän, mihin opettaja oli istuttanut kauniita pensikkoja, aivan porrasten eteen saakka. Rautio vetäytyi ikkunasta syrjempään ja katseli uutimien takaa.

Kyyditsijä tiukensi ohjaksia ja hevonen seisahtui. Hevosparka oli aivan märkänä sateesta ja korvat luupollaan. Kyytimies harmaassa takissa kyyristi päänsä olkapäiden väliin, kun sadevesi lakkaamatta valui takin kauluksen alle. Nainen piti yllään vaaleata sateensuojaa, jonka liepeestä nopahteli kirkkaita

pisaria. Sadetakin päähineen hän oli vetänyt ylös, niin ettei Rautio voinut nähdä hänen kasvojansa, ja hänen kärryistä laskeuttua näki vain, että hän oli pieni, siro ja vilkasliikkeinen olento.

Rouva Andersson — mies oli ammatiltaan rakennusmestari, ja vaimo oli tarkka arvostaan — ilmausi tassuttavin askelin pihalle. Hän asui kyökissä opettajattaren puolella ja oli hoitanut neiti Friskin taloutta. Hänen punasilla kasvoillaan oli lempeä ja kirkas ilme. Hän niijaili myötäänsä ja toivotti matkustajaa tervetulleeksi. Hän koetti olla kohtelias ja makea kuin sokeri toivossa, että saa jäädä uuden opettajattaren luo. Hyvin toimekkaana esiintyi hän ottaessaan vastaan matkakapineita, joita kyytimies anteli hänelle — hienotekoisien, maalatun matkakirstun, kapsäkin, pari kaunista koria ja kirjaillun matkavaipan. Kaikki näyttivät hienoilta ja muodikkailta, aivan toisenlaisilta kuin neiti Friskin matkakapineet.

Rautio tarkasteli uteliaana tuota pientä näpsää olentoa, joka alimmalta portaalta komensi sekä rouvaa että poikaa. Vihdoin oli kaikki kannettu sisään. Vieras viittasi ajajan luokseen ja luki kyytirahat hänen kouraansa. Varmaankin sai kyytimies tavallista enemmän, sillä lakki kohosi ylös, ja tylsäkö kasvojen ilme kirkastui. — Kiitos kun ajoit niin kiltisti ja hyvästi — kuuli Rautio uutimien takana raikkaan, sointuisan tyttömäisen äänen. Seuraavassa silmänräpäyksessä oli tuo nuori nainen kadonnut oman ovensa taakse. Rautio veti ikkunan kiinni ja tarttui taas höyläänsä, mutta tasoittaessaan ja silittäessään laudanpalasta hänen ajatuksensa liikkuvat yhä tulokkaassa tuolla toisella puolen. Minkä näköinen hän oikeastaan on ja minkähänlainen hänestä mahtanee tulla työtoveri? mietiskeli hän. Hänen tähänastinen käsityksensä kansakoulunopettajattarista yleensä rajoittui siihen, mitä hän oli oppinut heitä tuntemaan ollessaan yhdessä ainoastaan jonkun aniharvan kanssa, joita oli sattunut tapaamaan. Ja niistä useimmat tuntuivat olevan ymmärtäväisiä, päättäväisiä naisia, kansakoulun hartaita ystäviä, muutamia vähän hermostuneita — esimerkiksi neiti Frisk — kaikki enemmän tai vähemmän itsenäisiä, tottuneita kulkemaan omaa tietänsä ja useimmiten vähän pikaisia käytöksessään »luomisen herroja» kohtaan. Hän muisti samassa erään pienen tapauksen pappilan verannassa, kun pastori Stähle — nuori apulainen — kohteliaasti riensi neiti Friskin luo päällysvaatetta auttamaan hänelle, vaan neiti Frisk karkoitti hänet sanomalla karskisti: »Kiitos, minä autan kernaimmin itse itseäni». Tämäkin seikka hänestä todisti seminaarilaisten vahvaa itsenäisyystunnetta ja hän ajatteli kuinka luonnolliselta hänestä oli tuntunut seurustella toverillisesti neiti Friskin ja naapuripitäjän opettajattaren kanssa, jonka leikkotukka ja silmälasit aina muistuttivat hänelle luokkatoveria koulussa. Oikeastaan kuitenkin yhteiset harrastukset olivat saattaneet heidät yhteen ja tehnyt heidän seuransa teeskentelemättömäksi. Muutoin ei hän juuri paljon ymmärtänyt, miten oli seurusteltava naisten kanssa, sillä hänelle ei ollut monesti sattunut tilaisuutta siihen muiden sivistyneiden naisten kanssa kuin opettajattarien. Pappilassa, missä hän oli suosittu vieras, oli ainoastaan vanha ystävällinen rovastinna — hänen monet tyttärensä olivat naimisissa ja lentäneet pesästään jo aikoja sitten.

Huoneessa alkoi hämärtää. Rautio istui kirjoituspöytänsä ääreen kirjoittaakseen vielä kirjeen. Mutta hänen täytyi pian sytyttää lamppu. Ja laskiessaan uudinta näki hän kummastukseksensa Katrinan kartanolla vilkkaasti keskustelevan rouva Anderssonnin kanssa.

Näiden kahden välillä jonkummainen kylmyys vallitsi. Katrina oli järkähtämättä kaikkia naimisia vastaan, ja erittäinkin Anderssonnien, joka usein oli tohvelin alla, kun hänen rakennusmestarinsa tuli kotia pikku liehkassa, oli Katrinalla malkana silmässä. Naisella pitäisi olla sen verran ylpeyttä, ettei sallisi sellaisen miesräpiskön tulla tyrkkimään itseään, arveli hän. Katrina halveksi äärettömästi myöskin vastustajansa järjestyksen pitoa ja milloin vain voi, niin sanoi häntä mielellään »akan hutilukseksi», koko semmoista rouvaa.

Ihmeellistä siis ei ollut, jos opettaja kummastuikin noiden kahden eukon tuttavallisuutta tänä iltana. Vaan hän ymmärsi pian asian. Hyvä Katrina, niin tyyli kuin olikin naapuriaan kohtaan, ei voinut aina kuitenkaan vastustaa naisellista uteliaisuuttaan. Hän liikkui harvoin muualla kuin kirkkoon, vaan sitävastoin rouva Andersson oli oikea juorulaukku, joka kokosi kaikki kylän uutiset. Katrina olisi ennemmin purrut kielensäkin kuin tunnustanut uteliaisuutensa ja vaikka aina oli vastahakoinen rouvalle, niin hän kuitenkin houkuttausi aina joskus kuuntelemaan rouva Anderssonnin kertomuksia, joita sitte pala palalta kertoi isännälleen, kun tämä oli sillä tuulella, että rupesi puheisiin.

Myöskin tänä iltana teki eukko itselleen asiaa sisälle sadakseen puhella, ja luonnollisesti kaikki tiedonantonsa olivat opettajattaresta. Anderssonnien, joka aina löpisi suuntäydeltä, tiesi jo enemmän tuosta nuoresta neidestä kuin hänen oma äitinsä koskaan voi tietää, vakuutti Katrina. — Uh, ettei edes hävetäkään tuolla tavoin udella heti ensi päivänä! Neiti Vinter tulee suoraan Helsingistä, missä hänellä on koti sukulaisten luona. Hän on hieno kuin prinsessa, aivan toista kuin neiti Frisk, jolla ei ollut kelvollista riepuaakaan päälle pannakseen. Ja kuinka iloinen hän sitten on, ihan kuin leivonen, oli Anderssonnien kertonut. Heti oli neiti puhunut Anderssonnien taloudenhoidosta ja sanonut, että hän ei ymmärrä siitä enemmän kuin taivaan lintunen — kyllä hän onkin todella hieno neiti, sen Anderssonnien olisi voinut vaikka valalleen ottaa. Niin puheli Katrina, kunnes hänen nuori herransa nousi ruokapöydästä ryhtyäkseen uudelleen kirjoitukseensa. Kun hän tuntia myöhemmin reippaalla

kynänvedolla oli pistänyt nimensä kirjeen alle, niin nousi hän mennäkseen nukkumaan. Oli hiljaista koko talossa, mutta sadepisarat putoilivat yhä ja yötuuli huhauteli nurkissa. Avara eteinen eroitti molemmat koulusalit; tänne ripustivat lapset päälyysvaatteensa ja sen leveitä portaita joka päivä, lukukauden aikana, iloinen lapsiliuta riensi leikkikentälle. Rautio muisti että yksi eteisen ikkuna oli ollut auki päivällä ja kun alkoi tuulla, niin meni hän sulkemaan sen. Palatessaan hän kuuli kepeitä askelia tyhjässä koulusalissa toisella puolen ja seuraavassa silmänräpäyksessä kaikui italialaisen laulun iloiset, riemuitsevat sävelet myöhäisen illan hiljaisuudessa. — »In questa sera tutta stellata», — liritti tuo leikkivä ääni sisällä — »Dal verde monte pieno di fior» — Vieraan kielen hyväilevä sointu kaikui omituisesti Raution korvissa.

»Iloinen kuin leivonen» oli Anderssonska sanonut. Niin hän näkyi todella olevankin, tuo nuori vieras. Neiti Friskin laiha, hermostunut varjo ei siis enää kulekaan täällä, samapa se. Mutta käsittiköhän tämä vieras laululintunen myöskin työnsä painon ja syvän vakavuuden. Siihen ei leikkimällä pääse — eikä kasvateta kansanlapsia italialaisilla venhelauluilla.

III.

Seuraavana aamuna oli auvertava kirkas ilma. Rautio, joka aina nousi varhain ylös, oli mennyt uimaan läheiselle järvelle. Sinne kulki tie läpi metsän, kapea mutkittileva, havunneulainen polku, molemmin puolin oli naavaisia kuusia, joiden välitse näkyi sammaleinen maa. Tämä oli opettajan lempipaikkoja. Hänestä oli mieluista tuo hiljaisuus puiden alla, joiden lehvät muodostivat katoksen polun ylitse. Kun metsä sitten harveni, niin lepäsi tuo pieni lampi täällä tummana ja hiljaisena, ja surunvoittoinen väre levisi sen ylitse, mikä on omituista maamme tuhansille pienille, kätöksä oleville sisäjärville.

Hänen oma kotiseutunsa oli vesirikas, ja kentiesi juuri se tekikin tämän paikan mieluisaksi. Tämä olikin melkein ainoa kaunis paikka jotakuinkin autiossa ja rumassa Honkalassa. Kun hän raittiin aamukylvyn virkistämänä palasi kotiansa, niin näki hän keskellä pihaa naisolennon räpyttelevien ja kujertavien kyyhkysien ympäröimänä.

Se oli uusi opettajatar, joka huvittelihe Raution kesykeillä, joiden antoi noukkia herneitä käsistään. Hän nauroi kuin lapsi joka kerta kun kyyhkysset innossaan nokallaan koskettivat hänen hienoa ihoaan, ja koko hänen olennossaan, kun hän seisoj tuossa aamun kirkkaassa valossa, kuvastui jotain lapsellista, suloista ja viehättävää.

Hänellä oli lyhyt ruskea tukka, ruskeat silmät ja pyöreässä leuvassa oli pieni kolo, joka antoi veitikkamaisen ilmeen hänen muodolleen. Hän oli puettu yksinkertaiseen mustaan villaleniinkin, jossa edullisesti esiintyi hänen nuortea, hieno vartalonsa.

Opettaja, joka yhdellä ainoalla silmäyksellä oli huomannut tämän ja kaikki pienimmätkin seikat, vaikka hän kuitenkin vasta jälestäpäin ne muisti, jolloin ihmetteli, että ne niin selvästi olivat painuneet hänen mieleensä, pysähtyi hetkiseksi esitelläkseen itsensä, — minkä piti velvollisuutenaan. Hän teki sen aivan lyhyesti, mutta tunsj samassa, ettei hänen kumarruksensa ollut koskaan ollut kömpelömpi eikä hänen äänensä jäykempi kuin tuon nuoren naisen kiinnittäessä kirkkaan katseensa kylmän tarkkaavasti häneen.

Tuon naisen käytös tuntui Rautiosta sitävastoin luontevalta, vieläpä hiukan huolettomaltakin, kun hän ojensi kätensä ja sanoi nimensä soinnukkaalla äänellään, mikä eilispäiväselä vielä kaikui Raution korvissa. Opettajatar teki muutamia huomautuksia seudusta ja kauniista aamusta ja ryhtyi sitten uudelleen puuhaamaan kyyhkysien kanssa, jolloin tuo kylmä ilme hänen elävillä kasvoillaan vaihtui lempeäksi hymyksi.

Rautio seisoj hetken hänen vieressään lausumatta sanaakaan, kumarsi sitten ja meni omalle puolelleen ajatellen kömpelöä käytöstään.

Jälkeenpuolisten meni Anderssonska kylään ja tilasi hevosen opettajattarelle, joka aikoi käydä pappilassa. Rautio näki hänen ajavan veräjästä, ja kun kärryt olivat kadonneet harjanteen taakse, niin hänestä tuntui hetken aikaa, että koko kartano oli aivan autio. Hän ei voinut ymmärtää tätä tunnetta, sillä hänhän oli vielä eilen ollut yksin haltijana täällä, siitä asti kun hän oli palannut kesälomalta kotia, eikä hän ollut tuntenut mitään tällaista tyhjyyttä. Kaikessa tapauksessa tuntui hiljaiselta sen vuoksi, kun ei nyt kuullut tuota iloista, raikasta ääntä, jonka soinnukasta hyräilyä oli kuullut koko päivän huoneessa toisella puolella — kun neiti Vinter oli, kuten itse sanoi, koettanut huoneen kaikua. Opettaja oli jälkeenpuolisten hiljaa mutissut tuota »alituista laulantoa», mutta nyt hän sitä kaipasi. Hän koetti saada selville sen vaikutuksen, minkä uusi opettajatar oli häneen tehnyt, mutta hän ei sitä voinut. Hän tunsj jonkunmoista tyytymättömyyttä, kai siitä syystä, että hän nyt ollessaan ensikerran hienosti kasvatetun nuoren naisen edessä, joka oli aivan eri piiristä, niin kaukana siitä, missä hän oli kasvanut, ja hän näki oman ulkonaisen ihmisensä uudessa muodossa, näki kaikki nuo pienet kulmikkaisuudet ja

puutteet tavoissaan, joita harvoin voi karsia muutoin kuin huolellisella kasvatuksella aina lapsuudesta asti.

Hän ei hävennyt sukuperäänsä eikä myöskään ollut taipuvainen nurkumaan kohtaloaan, ettei ollut saanut kasvaa toisissa olosuhteissa, vaan hänestä tuntui, puoleksi tietämättä, pahalle ja oli samalla kertaa vihassa huomattessaan itserakkauden juurien niin syvästi juurtuneen itseensä.

Pitkä kävelylläolo metsässä illalla tasoitti kuitenkin täydellisesti hänen mielialansa; ihminen, jolla on suuri päämaali, minkä eteen alati työskentelee, harvoin antaa pikkuseikkain itseensä kauan huvittaa tai suututtaa. Tietysti voi jonkun asian puolesta intoilla mielettömästi; mutta kuitenkin on jokainen pyrintö, johon koko tahtonsa tarmolla antautuu, terästykseksi pahan voimaa vastaan, kohotukseksi ainakin siveellisessä suhteessa.

Neiti Vinter ei tullut illaksikaan kotia, hänet oli ystävällinen rovastinna pyytännyt jäämään yöksi; hän aina niin äidillisesti otti vastaan kaikki nuoret, etenkin jos he olivat yksinäisiä ja ystävällisyyden tarpeessa. Rautio näki neitiä vasta huomenna kirkossa. Neiti istui rovastinnan vieressä. Hän istui pää rohkeasti pystyssä, ja soma huopahattu lisäsi tuota rohkeaa ryhtiä.

Kappalainen, pastori Virolin, saarnasi. Hän oli huonolahjainen puhuja, mutta kuitenkin itsepintaisesti puhui valmistamatta, josta oli seurauksena, että hänen saarnansa olivat tavallisesti samain sanain kertomista tai tuttujen raamatunlauseiden latelemista. Opettaja, joka oli tottunut katselemaan kunnioituksella sekä kirkkoa, että pappeja, kävi ahkerasti jumalanpalveluksissa, ja kun pastori Virolin aina esiintyi hänen vastustajanansa melkein kaikilla aloilla, niin oli Rautio vasite päättänyt häntä kohtaan osoittaa niin suurta myötätuntoisuutta kuin mahdollista, jonka vuoksi hän ei ollut poissa kirkosta, kun kappalainen saarnasi, niin vähän kuin hän muutoin pitikin hänen saarnoistaan.

Tänään tuntui hänen saarnansa hänestä kuitenkin jokapäiväisemmälle kuin koskaan ennen. Pastori muistutti sitäpaitsi erityisellä painolla maailmallisen opin turhuutta, joka ainoastaan viettelee ihmisiä syntiin ja hullutuksiin ja vie heidät pois ainoalta oikealta tieltä.

Yksi ja toinen seurakuntalaisista heitti syrjäsilmyksiä opettajan penkkiin; harvat tunsivat vielä uutta opettajatarta, mutta Rautio kun katsoi sinne, niin huomasi hän, että tämä ikäänkuin uhkamielisenä kohotti päätään ja ylpeästi katseli ympärilleen. Hän on vielä nuori ja vieras paikkakunnalla, ajatteli opettaja, hän ei tunne kaikkia niitä riitaisuuksia, joita täällä on; täällä ei voita ylvästelevällä muodolla — tuskiinpa sävyisyydellä ja kärsivällisyydelläkään.

Kirkkotarhassa jumalanpalveluksen jälkeen viittasi rovastinna ystävällisesti Raution luokseen. — Minä en voi saada nuorta neitiämme kääntymään kanssani pappilaan, sanoi tuo ystävällinen nainen. — Hän sanoo tahtovansa valmistautua huomispäivän lukuja varten; tähän menette metsän läpi kuten tavallista, rakas Rautio, pitäkää nyt huoli neiti Vinteristä, ettei hän eksy.

Opettaja kumarsi.

— Tulkaa nyt pian käymään pappilassa, kehotti hän ystävällisesti ja nousi sitten kärryihin, nyökäytti jäähyväisiksi noille kahdelle nuorelle, jotka pian tomuiselta maantieltä riensivät viileään, varjokkaaseen metsään. Täällä oli hiljaista ja tyyntä, ainoastaan heikosti kantausi tieltä kärryjen jyrinä heidän kuuluviin; katajapensaat raappivat neulasilla oksillaan heitä ja ilma tuoksui pihkalle kuumassa puolipäivän auringon paahteessa ja kukkivat kanervat punottivat kauniina metsässä. Neiti Vinter kumartui ja poimi muutamia.

»Kanervallakin on kauneutensa, ja elämänsä on erämaallakin», sanoi hän.

Rautio katsoi äkkiä ylös ja kohtasi tuon vilkkaan ja tunteellisen katseen hänen kirkkaissa silmissään, ja samalla tunsu hän irtautuneensa pakosta, mikä heti oli tarttunut häneen, kun hän joutui kahden kesken tuon nuoren tytön kanssa — hän muuttui aivan avomieliseksi ja puheliaaksi.

— Tämä taitaa olla kummallinen paikka, tämä Honkala, sanoi Elli Vinter nauraen. — Rovastinna on kertonut minulle yhtä ja toista teidän riidoistanne.

— Vai niin!

— Niin, ja tänäänhän sanottiin julkisesti saarnatuolista mitä olimme, eikö totta?

— Kyllä se oli tarkoituksena, sanoi Rautio hymyillen, minä olen kuitenkin, paha kyllä karaistu tuollaisia nuolia vastaan.

— Se oli suoraan sanoen hävytöntä! huudahti opettajatar säihkyvin silmin. — Silläkö tavoin sitä koetetaan hankkia kansakoululle ja sen työmiehille kansan kunnioitusta ja luottamusta. Tuo saman pappismies olikin muutoin mitä saarnaan tulee oikea änkkiäjä. Minä istuin koko ajan ja olin vihoissani

hänen määkivälle äänelleen, se oli juuri tuota oikeata vanhaa saarnanuottia.

— Sitte ei neidellä ollut paljon hyötyä kirkossakäynnistään, pelkään minä?

— Luuletteko sitte tosiaan, että tuollainen kaunopuheliaisuus on kellekään ihmiselle rakennukseksi?

— Kyllä akat pitävät paljon pastori Virolinista.

— Pyh, sellaisista hurskaista sieluista en minä anna äyriäkään, he eivät mene kirkkoon kunnioittaakseen Jumalaa, vaan kallella päin huokailemaan papin edessä!

Raution täytyi nauraa, siinä oli jotain niin vastustamattoman leikillistä tuossa jyrkässä lausunnossa, ja opettajattaren avomielisyys sai Raution ihan tuttavalliseksi hänen seurassaan.

— Minä en mene enää koskaan kuulemaan tuota Viroliniä, hän oli liian tuskastuttava, selitti opettajatar ja työnsi säälimättömästi tieltään kuivettuneen kuusen oksan hienolla kenkensä kärjellä.

Rautio kävi äkkiä vakavaksi. — Pastori Virolinilla on kuitenkin ihmisenä monta hyvää puolta, sanoi hän, ja minä tiedän, että hän on myöskin tunnollinen sielunpaimen. —

— Eikö hän ole teidän vastustajanne? On harvinaisen jalomielistä, että vastustaja puolustaa vastustajaansa!

— Me taistelemme asian puolesta, emmekä henkilöitä vastaan, vastasi hän. Sitäpaitsi pitää aina niin paljon kuin mahdollista katsella asiaakin vastustajan näkökannalta. Pastori on hyväätarkoittava vaikkakin hiukan ahdasmielinen kristitty ja pelkää kaikkea, mikä voi harhateille johtaa sen lauman, jonka hän on saanut kaitseakseen, ja harhaan vieviksi hän etupäässä lukee maailmalliset tiedot. Onko siis ihmeellistä, jos hän vastustaakin meitä, joita tietysti syystä voi nimittää sen tiedon lipunkantajiksi kansan seassa.

— Mutta eivätkö useimmat papit ole kansansivistämistä vastaan? — niin minä uskoisin.

— Ei läheskään, neiti, minä olen puhunut monen valistuneen pappismiehen kanssa ja heissä huomannut lämmintä, elävää harrastusta kansanvalistusasiaan. Se perustus, millä totisen kansansivistyksen pitää levätä, onkin oikea. Me opetamme lapsia, jotta heidän silmäyksensä laajenisi näkemään isänmaataan oman tuvan kynnystä ulommaksi, me koetamme herättää heissä rakkautta siihen, rakkautta, mikä ilmenee uskollisessa velvollisuutensa täyttämässä sillä paikalla, mihin Jumala on asettanut hänet. Ja ulkopuolella omaa maata avautuu näköaloja suureen avaraan maailmaan, täynnä Jumalan ihmetöitä, joiden tunteminen tuottaa iloa. Historia näyttää heille kaikessa jälkiä kaikkivaltiaan teistä ja tuomioista, hänen lahjomattomasta oikeudesta ja kostavasta rangaistuksesta; luonnontieteet taas hänen valtaansa aineen ylitse, hänen viisauttaan pienimmänkin madon ja ruohonkorren ihmeellisessä rakennossa — tällaisen tiedonhan pitäisi juuri hyödyttää. Mutta voi sitä opettajaa, joka ei, avatessaan oppilaansa silmiä huomaamaan luomisen töitä, salli hänen löytää Luoja. —

Neiti Vinter tähysteli hämmästyneenä opettajaa, jonka äänessä helähti teräs, ja tuo näennäisesti kulmikas olento näytti kuin kasvanneen. Neiti Vinter ei ollut uskonut, että tuo talonpoika olisi ollut niin hyvä puhuja ja hänen lämmin, puhdas innostuksensa tuntui hänestä oman penseytensä nuhtelemiselle.

— Tässä olemme jo koulun edessä, kaikui nyt Raution syvä ääni, me olemme kirkolta tänne asti kulkeneet melkein yhtä suoraan, linnun tietä. On oikaistu paljo!

— On todellakin — opettajatar nyökäytti hyvästiksi ystävällisesti vaan ojentamatta kättä hänelle, ja kiiruhti ylös rappusia. Tumma verivirta syöksyi hetkiseksi nuoren miehen auringon paahtamille kasvoille; hän tunsu kuin neulanpistoksen tuossa huomaamattomuudessa, jota neiti osoitti hyvästiä jättäessään. Neiti Frisk oli tosin usein eronnut hänestä ainoastaan toverillisesti nyökäyttäen, ja Rautiosta tuntui se silloin aivan luonnolliselta, mutta kuitenkin tuntui toiselta uuden opettajattaren nyökäys; tälle hienolle nuorelle naiselle oli hän ainoastaan pelkkä talonpoika, henkilö, jonka tähden ei ensinkään tarvinnut olla orjuutettu. Voi, kun hän ymmärtää hyvin, paljoa paremmin kuin neiti koskaan voisi aavistaakaan! ajatteli Rautio astuessaan huoneeseensa huulet yhteenpurtuina. Myöhemmin häpesi hän kuitenkin tunteitaan, jotka olivat hänen mielestään »talonpoikaisturhamaisuutta». Neiti Vinterihän oli ihan oikeassa, arveli Rautio ajatellen itsestään, että hän on jäykkä ja kömpelö, eikä kuulunut siihen piiriin, mistä neiti Vinter oli kotoisin, eikä luultavasti milloinkaan parhaalla tahdollaankaan voisi olla hieno seuramies.

Tämä oli lopputulos hänen hiljaisista mietteistään tänä sunnuntainjälkeenpuolisena. Mutta eteisen toisella puolen istui uusi opettajatar innokkaasti kirjoittaen kirjeitä kuvataksaan sukulaisilleen ja ystävilleen tuloansa Honkalaan ja uuden kotinsa ensi vaikutusta. Viimeinen kirje oli vanhalle rakkaalle asuintoverille internaatista, Tekla Vikille, joka kaikessa oli Ellin täydellinen vastakohta, mutta josta

kuitenkin tuli hänen läheisin ystävänsä koko seminariajaksi. Nyt oli Tekla saanut paikan pohjoisessa ja nuo kaksi toverusta olivat päättäneet jatkaa yhteyttä toistensa kanssa vilkkaan kirjevaihdon avulla.

»Täällä on jotakuinkin hauska huoneustoon y.m. nähden», kirjoitti neiti Vinter, »minä lähetän sinulle pienen pohjapiirroksen, niin saat selvemmän käsityksen, miten minä olen sen järjestänyt. Naapurini, kansakoulunopettajan kanssa luulen sopivani aika hyvin. Hän tuntuu olevan kansakoulunharrastaja kiireestä kantapäähän; on vahinko, rakkahin Tekla, että sinä ja minä emme voi vaihtaa paikkoja, sillä sinä olisit herra Rautiosta löytänyt todellisen henkiheimolaisesi, kun minä sitävastoin olen kerrassaan liian välinpitämätön oikein arvostelemaan niin ylevää luonnetta. Mielessäni kuvittelen minä aivan selvään, kuinka te olisitte keskustelleet mieliaineistanne, ja minä olen ihan varma, että ihanin yksimielisyys olisi ruvennut vallitsemaan teidän välillänne täällä taisteluhaluissa Honkalassa.»

IV.

Nuori opettajatar avasi ikkunansa saadakseen raitista aamuilmaa. Syyskuu oli jo kulunut lopulle, mutta ilma oli vielä leuto ja kirkas, ja auringon säteet kimaltelivat ensimmäisten yökylmästen kirjailemilla puiden lehdillä.

Takapihalla vallitsi hilpeä elämä; siellä oli vanha Katrina lyhyessä hameessa, puolikengissä ja sinisissä sukissa ja sirotteli murusia opettajan lukuisille siipieläimille, jotka kaakottaen ja kiikaten olivat keräytyneet hänen ympärilleen, samalla kuin lumivalkoinen kyyhkynen noukki herneitä eukon ryppyisestä kädestä. Lihava kellankirjava kissa katseli kiihkeällä halulla tätä ruokkimista korkealta paikaltaan portinpylvään nenässä, ja pörrökarvainen koira, jonka ainoana kaunistuksena oli vilkkaat silmät, venytteli tyytyväisenä oven edessä.

Rautio mahtoi olla suuri eläinten ystävä, ajatteli opettajatar, kun hän on koonnut tuollaisen eläinkokoelman ympärilleen; kyyhkysket olivat kyllä kauniita ja oli hupaista nähdä ne noin kesyinä, kissoja sitävastoin hän ei ollut koskaan voinut kärsiä, ja jos hän valitsisi itselleen koiran, niin olisi sen ulkonäköön pantava ainakin jonkun verran huomiota. Mitä taas kanoihin tuli, niin olivat ne kerrassaan sietämättömiä kiikaamisineen, kun herättivät hänet säännöllisesti joka aamu vähintään kaksi tuntia liian aikasin.

Siitä oli kuitenkin ollut se hyöty, että neiti Elli oli ehtinyt ennen aamiaista käydä vähän kävelemässä joka virkisti ja toi hyvän ruokahalun ja antoi voimaa kouluajaksi. Työ kävi nyt säännöllistä menoaan, ja hän oli tähän jo jotakuinkin oleutunut, vaikka hän tietysti oli hieman tottumaton alussa, kun hän oli ensimmäistä lukukautta opettajattarena.

Anderssonska hoiti jotakuinkin säännöllisesti hänen mielestään pientä taloutta, ja jos hänen ruuanlaitossaan olikin paljon paranemisen sijaa, niin Elli oli tästä jotensakin välinpitämätön. Hän ei välittänyt siitä, mitä söi, ja piti taloudellisia toimia kovin arkipäiväisinä. Hupaisampaa oli järjestellä tuo pieni koti niin somaksi kuin mahdollista, ja tähän Ellillä olikin lahjoja. Hän pienillä kapineilla teki kerrassaan urotöitä. Hänen huonekalustonsa oli yksinkertainen, mutta aistikas; sohvan takana pienessä kamarissa oli hänellä italialainen kalastajapoika kipsistä — puuttui ainoastaan muutamia viheriöitä kasveja, jotta tuo kaunis kuva oikein esiintyisi. Ikkunain välissä kiikkui kapea antiikkinen kuvastin tummissa kehyksissä. Kauniita valokuviaan hän ei vielä ollut saanut ripustetuksi, sillä vaikka Anderssonska oli pitkältä ja leveältä puhunut että »Andersson on niin taitava tällaisessa», niin ei neiti Vinter vielä tähän asti ollut onnistunut saamaan häntä ryhtymään tähän työhön.

Pöydällä sohvan edessä oli albumi ja hyvin nidottuja kirjoja ja etaseeri oli täynnä koreita pikkuesineitä, mitkä antoivat huoneelle soman näön. Makuuhuoneessa oli mukava kirjoituspöytä päätyikkunan edessä ja toisen ikkunan edessä pieni soma neulomapöytä, missä Ellin oli tapana istua kauniine käsitöineen ja katsella leikkikentälle. Aistikkaasti asetettuja kukkaiskortteja ja vihkoja — muistoja ystävilta ja tovereilta — ja korko-ompeleinen peite pienellä ruokapöydällä vieressä osoitti hänen järjestysaistiaan. Niin, hän ei pitänyt rumasta ja yksinkertaisesta, ja siinä hän oli todellakin hiukan liiallinen, mutta tärkeä seikkahan olikin saada koti niin miellyttäväksi kuin mahdollista asuessa autiolla seudulla.

Vielä hiukan raitista ilmaa ja ikkuna vedettiin kiinni. Elli oli edellisenä päivänä ollut rovastinnan luona — lapsilla oli ollut lupa huoneiden siivoamisen tähden — ja oli jäänyt muutamia vihkoja korjaamatta, joka työ oli nyt tehtävä ennen koulutunnin alkua ja piti siis jättää aamukävelyllä meno sikseen; sen sijaan päätti hän jälkepuolisten tehdä oikein perinpohjaisen kävelyretken metsään, sillä näytti tulevan kaunis päivä. Eteisessä kaikui jo ensimmäiset askelet, siellä oli kaksi pientä puhdistajaa tämän viikon ajaksi, joiden piti aina saapua tuntia ennen tovereitaan lakaisemaan koulusalua ja talvella sytyttämään tulet uuneihin. Hänen täytyi avata ovensa ja nyökäyttää hyvää huomenta noille pienille myyrille, jotka olivat niin toimessa ja touhussa. Pian saapui oppilas toisensa jälkeen, koulu alkoi, ja työ sujui vilkkaasti, kunnes päivällistunti tuli.

Kun Elli kiiruulla oli syönyt Anderssonskan perunasallaattia ja paksua mannarynivelliä, niin hän laittausi heti kävelyretkelleen. Hän ei ollut koskaan pitänyt pitkistä laahustimista, niin ettei hänen nytkään tarvinnut kohottaa helmojaan, mutta kävelykengät olivat nyt tarpeesen ja hattu hyväsesti otsalla ja pieni juurivasu käsivarrellaan lähti hän hyräellen matkaan.

Ilma oli tänään omituisen keveä ja miellyttävän raikas, kuten tavallisesti syyskuussa, ja sinertävä usva kietoi pehmoisen vaipan taa etäisemmät seudut. Elli kulki kaitasta polkua, mikä meni alas lammenrannalle, mutta hän poikkesi sitte pian oikealle metsään, jossa hänen kepeät jalkansa jättivät tuskin huomattavia jälkiä pehmoiseen, kosteaan sudensammaleesen. Hän käveli ja lauleli edelleen ja tunsi sydämensä niin keveäksi; oli kumminkin somaa olla noin vain kaikessa oma herransa. Voi lähteä ja tulla oman mielensä mukaan, ei kukaan pyytänyt häntä tulemaan pian takaisin eikä ihmetellyt, että hän viiyyi kauan poissa; tässä vapauden ja riippumattomuuden tunteessa oli kuitenkin jotain yksinäistä, mielti tuo nuori tyttö. Jos nyt esimerkiksi jotain tapahtuisi hänelle, kun hän kuleksi täällä metsässä yksin, niin ei ollut ketään kotona, joka levottomuuden pakottamana kiiruhtaisi etsimään ja auttamaan häntä. Mutta mitään ei tietenkään voinut tapahtua; Honkala oli tyynein, rauhallasin kolkka maailmassa, ei voinut toivoa mitään mielikuvituksellista ryövärihistoriaa eikä mitään romantillista seikkailua jonkun äärettömän kauniin muukalaisen kanssa tapahtuvaksi. Hänen serkkunsa olivat usein pilkanneet kuinka hauskaksi hänelle tulisi asua saman katon alla nuoren naimattoman miehen kanssa, jolla oli samat harrastukset kuin hänellä itselläänkin; Ellin täytyi hymyillä tälle ajatukselle. Ah, jospa he näkisivät herra Raution kotikutoisessa takissa, jonka kylän paras räätäli oli tehnyt, ja rumassa vanhassa hatussa. Kyllähän hän on nuori mies, vaan aivan mahdotonta oli Ellille asettaa Rautio samaan luokkaan niiden nuorten herrain kanssa, jotka liehakoivat hänen ympärillään pääkaupungissa. Siellä hän tunsi sydämensä tykyttävän kovemmin, kun huomasi jonku silmäin seuraavan itseään, vaan eipäs täällä, vaikka oli varma, että Raution huomio oli kiinnitettyä häneen. Elli ei tuntenut itsessään vähintäkään halua tekeytymään miellyttäväksi.

Rautio hymyili usein tälle hänen välinpitämättömyydelleen, minkä sisimmän syyn hän niin hyvin ymmärsi — hymyili hieman surunvoittoisesti.

Ajatuksiinsa kiintyneenä oli Elli painautunut yhä kauemmaksi metsään; hän ei nähnyt noita kapeita juovia taivaalla päänsä päällä eikä edessäänkään, sillä hän kulki ja kaiveli kivien ja kantojen välistä erivärisiä jäkäliä ja sammalia, joista hän aikoi valmistaa kehyksen äitivainajansa valokuvaan. Jokainen pieni kaunis sammaltukko kohosi koriin hänen käsivarrellaan, ja niin kulkeusi hän yhä edemmäksi, kunnes hän äkkiä huomasi seisovansa keskellä rimpeä ja tunsi maan vaipuvan jalkainsa alla. Hän hypähti pienelle mättäälle, mikä antoi hänelle tilapäistä tukea, ja jalat tiukasti yhteenpuserrettuina katsoi Elli tästä ympärilleen.

Rimpi oli heteikköä, jossa siellä täällä lahonut puunrunko limaisen sammalen peittämänä pisti esiin liejuisesta pohjasta, ja muuten se oli yltä yleensä sakean, lakastuneen ja kellastuneen saran peitossa. Tämä rimpiaavikko, joita usein yhtäkkiä tapaa metsässä, näytti synkälle ja ikävälle, ja nuori tyttö katseli hyvin epäilevänä matkaa mättäältä kiinteälle maalle. Ei ollut ensinkään miellyttävää tuntea vielä maan hyllyvän allaan. Onneksi löysi hän vanhan puunjuurakon, mikä kummallisissa koukeroissa kurottautui häntä kohden; hän asetti varpaansa kärjen tuolle heikolle tuelle, mikä heilui ja vaipui joka askeleella, syöksyi nopsasti eteenpäin ja pääsi metsänreunaan.

Hän ei ollut tuntenut pelkoa eikä levottomuutta, mutta kun hän nyt katseli taaksensa ja huomasi, kuinka mutainen musta vesi täytti hänen kepeiden askeltensa jäljet, niin pääsi häneltä helpotuksen huokaus, että oli toki onnellisesti yli tullut.

Samassa ratisivat kuivat oksat nopeiden askelten alla ja metsän puolelta lähestyi herra Rautio kuin tuulen puuska, uskollisen, takkuisen Rulle koiransa seuraamana, jonka punainen kieli lerppui pitkällä suusta.

— No, Jumalan kiitos, täällähän te olettekin aivan terveenä, huudahti hän ja veti syvään henkeä.

— Oliko teillä sitte syytä epäillä sitä?

— Oli tietysti, kun minä sattumalta kuulin Anderssonskalta, että neiti oli yksinään lähtenyt poimimaan sammalia, niin ajattelin heti, että annatte houkutella itsenne tuolle pettävälle rimmelle, missä mättäät ovat mitä rehevimmän sammalen peitossa, ja minä tiedän, mitä se on, sillä olen kerran itse ollut tarttumaisillani rimpeen, josta pääsin vasta ponnistettuani kaikin voimin. Sinä sen kyllä muistat, vanha Rulle, joka koko ajan seisoi rannalla ja ulvoit valittavasti. — Hän silitti ystävällisesti eläimen pörröistä päätä. Löytyi siis kuitenkin joku, joka oli ajatellut Elliä levottomuudella tänään ja tahtonut rientää hänelle avuksi.

— No, koska olette niin läheltä koskettanut totuutta, niin täytyy minun myöntää, että olen todellakin kokenut pienen samallaisen seikkailun, selitti opettajatar nauraen ja kuvasi sitten lyhyesti, miten kaikki

on tapahtunut. — Silloin oli minulla mitä kutsutaan aavistukseksi, arveli Rautio, minun täytyi välttämättä lähteä tänne katsomaan.

— Sehän oli ystävällistä.

Rautio ei vastannut. Kun Elli siinä nyt seisoj lyhyessä hameessa ja vasu käsivarrelle, niin näytti hän aivan sankarittarelta sadussa: »Lapset metsässä»; opettaja olisi tahtonut sanoa, että Elli hänen silmissään oli pieni keijukaistyttö, jonka tähden pitäisi olla peloissaan ja pitää vaaria, etenkin täällä, missä hän oli yksinään, kaukana omaisistaan, vaan hän oli vaiti kuitenkin.

Elli oli sillävälän alkanut kulkea kotiapäin ja Rautio seurasi häntä,

— Minä kulin juuri ajatellen, kuinka kummallista on olla niin riippumaton toisista, kuin minä nyt olen, sanoi hän, ei kukaan pidätä minua eikä kysy kun tulen taikka menen.

— Mutta onhan teillä sukulaisia?

— Tosin on minulla täti, jonka luona olen asunut ainoastaan loma-aikoina, ja muutamia iloisia serkkuja, mutta minä tarkoitan, ettei ole täällä; ne siellä pääkaupungissa eivät huoli siitä, mitä minulla pistää päähän yksinäisyydessä.

— Niin, mutta ajatelkaas, jos olisitte vaipunut hetteesen?

— Aivan kuin Ingrid Andersenin sadussa. Oh, tytöt olisivat pitäneet sitä hyvin tragillisena kuolemana, vastasi hän suruttomasti.

Lapsiparka, hän oli todellakin yksin, ajatteli Rautio, ja taas silitti ajatuksiin vaipuneena Rullen päätä.

— Tuohan on oikea loistonäyte koirasta, tuo teidän Rullenne, herra Rautio.

— Minä ymmärrän, mitä neiti tarkoittaa, niin, Rulle paralla ei ole mitään ulkonaista kauneutta, vaan uskollinen sydän.

— Jos minä joskus rupeisin pitämään koirasta, niin pitäisi se olla kaunis ja hyvää rotua.

— Niin, minä luulen, ettei Rullessa olekaan mitään rotua, sanoi opettaja hymyillen, enkä minä ole sitä juuri valinnutkaan oman tahtoni mukaan, pikemmin voisin sanoa, että Rulle on valinnut minut.

— Miten niin?

— Minä löysin sen pienenä pentuna puolikuoliaaksi polettuna N:n kaudulta ja näin sen vaivan, että otin kotiini hoitaakseni sitä hieman. Siitä saakka on se ollut eroamaton minusta, etenkin lukukauden ajalla; minä en ole viitsinyt viedä sitä mukanani kotia kesälomalle koiravaunuissa, sillä se tekee kerrassaan onnettomaksi vapautta rakastavan Rulle parkani.

— Kiitollisuus tietysti jossain määrin somentaa elukkaa minun silmissäni, hymyili hän.

He kulkivat edelleen ja tuo nuori tyttö oli tavattoman puhelias, kentiesi sentähden, että hän oli saanut olla vaiti tarpeeksi kauvan yksin ollessaan. Vähitellen joutuivat he koulukysymyksen piiriin. Rautio tuli eloisaksi, mutta hillitsi itsensä kysyen äkkiä: — Tämä ei kentiesi miellytä teitä?

— Miellyttäähän sen pitäisi, vastasi hän, mutta tavallaan olette oikeassa, minä en ole innostunut kouluasiasta niinkuin te!

— Miksikä sitte olette antautunut koulun palvelukseen, anteeksi, mutta tämä kysymys on jo kauvan asunut mielessäni?

— Niin, no minun nyt oli ryhdyttävä johonkin, sanoi hän välinpitämättömästi. Vanhempani kuolivat, kun minä vielä olin lapsi, ja holhojani — vanha koulumies — tahtoi välttämättä nähdä minut opettajattarena; no, minä olin vaikutuksen alainen ja tein hänelle mieliksi, mutta koska minulla oli vapaus valita, niin halusin minä mieluummin opettaa kansan lapsia. Minä olin hieman ihmisystävällinen, nähkääs, niinkuin useimmat nuoruudessaan. Pieni pääomani riitti hädintuskin minulle seminarissa, missä minä koetin painautua kouluatteesen ja antaa toverien innostuttaa itseäni, jotka ihan hehkuivat suuren asian puolesta, mutta minä jäin kuin jäinkin haaleaksi. Minulla on hyvä tahto täyttää opettajatarvelvollisuuksiani, ja minä pidän kilteistä tyttösistäni — mutta siinä onkin kaikki. — Hän huokasi keveästi.

Rautio ajatteli, että tuo huokaus tarkoitti loma-aikoja pääkaupungissa, koko hänen entistä elämäänsä siellä iloisten serkkujen seassa; tuollainen pieni kaunis perhonen sopikin paremmin liipoittelemaan

seuraelämän paisteessa kuin kaivautumaan kansakoulunopettajattarena maalaismaahan. — Kunhan teille vain ei tulisi sietämättömän ikävä täällä? sanoi hän ehdottomasti.

— Oh ei, sitä en luule, minulla on niin onnellinen luonne, että viihdyn kaikkialla, minne kohtalo minut heittää. Minulla on jo ollut niin monta kotia, ja voihan sitä loma-aikoina matkustella ja koota vereksiä vaikuttimia. Katsokaas, kuinka kaunista, harmaata jäkälää tuossa!

Elli poimi innokkaasti ja opettaja auttoi häntä auliisti, niin että tuo pieni vasu oli kukkurallaan, kun he hämärtäessä tulivat takaisin koulutalolle.

V.

Seuraavana jälkeenpuolisena istui neiti Vinter portailla sammalvasuineen sitomassa kehyksiä. Rautio tuli juuri kylältä, missä hän oli ollut katsomassa muuatta sairasta oppilastaan, ja pysähtyi nyt neiti Vinterin luo.

— Luuletteko neiti, että tuosta tulee kestävä? kysyi hän.

Elli piti ylhäällä pientä köynnöstä ja tarkasteli sitä tutkivin katsein. — Ettekö luule?

— Minä vain ajattelin, että teräslankaa kappale sitä tukisi, vastasi hän, minulla on sitä kotona, haluatteko koettaa? ja odottamatta vastausta oli hän poissa sekä melkein yhtä pian takaisin teräslankoineen, minkä hän tuotapikaa hyvin kätevästi muodosti soikeaksi ja niin suureksi renkaaksi kuin Elli määräsi.

— Kiitosta paljo, tämän päälle on tosiaankin hyvä sitoa — te olette käytännöllinen, herra Rautio!

— Äitini on hyvin kätevä ja tarkkasilmäinen näkemään, miten mikin on tehtävä. Ehkä olen perinyt jotain hänen kätevyystään, vastasi hän. Rautio tunsu, että nyt pitäisi hänen poistua, eihän hänellä tässä enää ollut mitään tekemistä, mutta kuitenkin viipyi hän paikallaan, niin vieläpä istuikin portaille opettajatarta vastapäätä ja katseli kuin lumottuna, kuinka nuot hienot sormet pujottivat harmaan jäkälän mitä somimmaksi seppeleeksi.

— Siitäpä tulee kaunis — Rautio ei voinut pidättää ihmetystään.

— Niin, luulen tosiaankin siitä tulevan kerrassaan hyvän, kun nyt vain tuo siunattu Andersson joskuskaan tulisi vehkeineen, että voisin saada ripustetuksi nämät sekä kaikki kauniit valokuvani, ja kotini vihdoinkin järjestykseen.

— Jos sallitte, niin olen minä erittäin mielelläni avuksenne tässä suhteessa, liitti Rautio innokkaasti, minulla on sekä nauvoja että vasara.

— Ellei siitä vain tule liiaksi vaivaa, niin olisin todella teille kiitollinen; kas niin, nyt on työni valmis, onko teillä ehkä aikaa auttaa minua jo tänään?

— Kyllä minulla on! — Hän riensi nopeasti pois noutamaan työkalujansa ja astui sitten sykyttävin sydämin opettajattaren kynnyksen yli. Kuinka monta kertaa hän olikaan täällä ollut ennen ja keskustellut neiti Friskin kanssa koulu-asioista. Hänellä oli vielä tuoreessa muistossa sorvatut puutuolit, joilla aina oli taipumuksena tipauttaa istuja lattialle, vaappera pöytä, missä hänellä oli tarpeelliset kirjoituskojeensa, ja punaseksi maalattu piironki, minkä Anderssonskan oli lainannut hänelle. Neiti Frisk oli kelpo tyttö ja hyvä opettajatar, mutta häneltä puuttui tykkänään kykyä järjestää mukavasti; hänen luonaan tuntui aina jossain määrin kylmälle ja autiolle, aivan kuin kestikievarissa. Nyt oli Rautio melkein valmis peräytymään hämmästyksestä, niin hienolta, somalta ja kodikkaanlämpöiseltä tuntui tuo pieni huone nyt.

— Miten sievää täällä on! huudahti hän ehdottomasti.

— Onko teistäkin, no se on hyvä; te olette ensimmäinen vieras, mikä on astunut kynnykseni yli, mutta katsokaahan nyt tänne, eikö tämä uusi kehys näytä hyvältä täällä nurkassa?

— Aivan erinomaiselta, ehkä saan heti käyttää vasaraani?

— Kiitos, jos tahdotte, se on äitini valokuva, otettu öljymaalauksesta, mikä on tädillä. Hän kuoli keuhkotautiin.

— Sen voi aavistaa, hän näyttää niin kärsivältä. Rautio katseli kunnioituksella noita hienoja riutuneita kasvoja.

— Tänne pitkälle seinälle ajattelin asettaa tämän suuren valokuvan Edelfeltin taulusta »Merellä» ja

sen molemmin puolin nämät Munsterhjelmin ja Lindholmin tauluista. Tämän pienen akvarellin on serkkuni maalannut, tässä ovat hänen alkukirjaimensa V. M.: Viktor Mellgren — hän on taiteilijan alku, nähkääs, me taidamme ripustaa sen toisten alapuolelle — niin, näin tulee hyvä.

Opettaja ei tiennyt miksi, mutta hän ei pitänyt akvarellista, se oli aivan liian räikeä.

— Vielä tämä pieni muistomerkki, Thorvaldsenin enkelit, niin on minun koko tauluvarastoni asetettu ja te ansainneet suuren kiitoksen, herra Rautio. Ei, mutta katsokaas, kuinka hauskalle ne näyttävät, kaikki minun rakkaat, vanhat ystäväni — ja hän löi kädet yhteen ihastuneena kuin lapsi. — Olisipa minulla vain muutamia kauniita, viheriöitä kasveja pohjaksi kalastajapojalleni, niin silloin olisi kaikki hyvin.

Rautio katseli tarkkaavasti tuota luonnollista veistosta. Niin, seinä oli tosiaankin liian vaalea. — Miltähän mahtaisi näyttää pari pyramiidin muotoista katajaa tuolta nurkasta? tuumi hän — täällä löytyy muutamia aika muhkeita aivan lähellä.

— Se oli erinomainen ajatus! huudahti Elli vilkkaasti; teidän olette kerrassaan erinomainen keksimään, ei, ei, älkää menkö vielä, jatkoi hän, kun Rautio kokoili työkalujaan ja aikoi sanoa jäähyväisiä, Anderssonskan aikoo tarjota meille kupin teetä, tämä on ihan ensimmäinen kerta elämässäni, kun olen emäntänä.

Rautio kumarsi; hän viipyi hyvin mielellään ja alkoi Ellin kehoituksesta selaila albumia ja katsella kortteja, joita oli pienet somat korit täynnä. Näin monta muistoa ystävilta ja tuttavilta hänellä oli, ja albumi oli aivan täynnä valokuvia, enimmäkseen nuoria naisia ja hienoja nuoria herroja, ihan varmaan hänen entinen seurapiirinsä, missä hänestä epäilemättä oli pidetty ja häntä ihailtu.

Hän katsoi äkisti tuohon pieneen siroon olentoon, joka puuhaili teepöydän ääressä, noin somaa nuorta emäntää katselee mielellään. — Nyt on tee valmista, helisi samassa hänen äänensä. Tässä istuivat he toisiaan vastapäätä pienen pyöreän pöydän ääressä, ja lakkaamatta täytyi Raution seurata noita pieniä, pyöreitä käsiä, jotka taittoivat leipää ja panivat sokeria kuppeihin; jokainen liikunto oli täynnä naisellista suloa, sitä ei voinut kieltää, ja koko ajan puheli hän lakkaamatta. Raution oli mahdoton muistaa jalestäpäin, mitä Elli kertoi, mutta puheensa kaikui kuitenkin pehmoisena kuin linnun liverrys hänen korvissaan.

Kun hän sitten illalla istui yksinäisessä kamarissaan, niin oli tämä pieni taulu hänen edessään kuin miellyttävä uni, ja häntä vaivasi äkisti selittämätön yksinäisyyden tunne. Vanha »Mippa«, keltainen kissa, istui kyllä tapansa mukaan kehräten kirjoituspöydällä hänen edessään, ja Rulle oli kyyristynyt hänen jalkoihinsa, mutta tämä seura ei tänä iltana tahtonut häntä tyydyttää.

Miettivänä katseli hän ympärilleen, huone oli puhdas ja järjestyksessä ja täysinäinen kirjakaappi todisti hänen harrastustaan, vaan ei mikään sievä korukalu, ei mikään hieno pikkuesine antanut huoneelle minkäänlaista taiteellista leimaa. Tähän asti ei hän ollut huomannut tätä puutetta tai havainnut että mitään puuttui; nyt oli toisin, nyt ymmärsi hän samalla, että tämän salaperäisen jonkun, mikä tuotti kodille suurinta viehätystä, täytyi olla syntyisin hienontunut aisti, mikä oli kentiesi peritty sivistyneiltä esi-isiltä ja sitä hän ei siis hän, talonpoikaissukuinen, koskaan voisi saada. Hän ajatteli lapsuutensakotia, suuria, valoisia, siististi paperoituja huoneita maalattuine kaappeineen ja korkeine sänkyineen, kaikki oli niin säännöllistä ja hyvin säilynyttä, mutta kaunista se ei ollut, nyt vasta tiesi hän, mitä siitä puuttui — kauneusaistia. Oli kuin runouden leveä, kultainen joki äkkiä olisi levittänyt hohtoisan pintansa hänen eteensä huikastakseen hetkiseksi hänen silmänsä ja sitten antaakseen todellisuuden hänen ympärillään näkyä entistä alastomampana.

Huone oli pimeä ennenkuin Rautio tuli sytyttäneeksi lampun, hänellä ei ollut muuten tapana noin uneksia hukkaan aikaansa; nyt tunsikin hän itsensä jotakuinkin tyytymättömäksi. Hän oli sitäpaitsi nyreissään ja ilman mitään todellista syytä. Hän tempasi kasan sinikantaisia vihkoja pöydältä; silloin sattui hänen silmäyksensä rikkonaisella sinetillä varustettuun kirjeeseen. Se oli tullut postilaukussa samana päivänä, ja suuret selvät kirjaimet päällekirjoituksessa olivat äidin vahvan, hieman raskaan käden piirtämät. Hän otti kuoren ja katseli kauan sitä, sitten vei hän sen kunnioituksella huulilleen; samalla kuin kirkas kyynel hänen miehekkäistä silmistään vierä paperille. Siinä oli hänen mielestään jotain selittämättömän liikuttavaa noissa lapsellisen suurissa kirjaimissa, sillä ne antoivat hänelle joka kerta, kun hän ne näki, uuden todisteen hänen äitinsä suuresta rakkaudesta ainoaan lapseensa. Kuinka paljon vaivaa olikaan ollut työn jäykentämällä sormilla opetella kirjoitustaidon salaisuutta, mutta kuinka kärsivällisesti ja kestävästi oli tuo hyvä eukko kuitenkin istunut kirjoitustaulun ääressä ja piirustellut ja piirustellut, kunnes koko kirjainarmeija oli marssinut hänen muistonsa, samalla kun käsi hitaasti muodosteli niitä kivikynällä. Hän ei ollut voinut sietää ajatusta, että vieraan pitäisi kirjoittaa hänen puolestaan pojalleen, sitten kun isä, joka aina oli välittänyt kirjevaihtoa heidän välillään, oli poissa. Ja sentähden oli hän tarmolla ryhtynyt tuohon suureen työhön pojan johdolla, kun tämä oli kotona loma-aikana. Luonteenlujuuksella ja päättäväisyyttä ei häneltä siis puuttunut. Nyt kirjoitti hän ihan täysin

luettavaa, vaikkakin hieman omituista käsialaa, ja oli tämän lisäksi hyvin huvitettu pistelemään ajatuksiaan paperille. Mitä rakastava äiti voipikaan, kun on kysymys hänen lapsestaan, ajatteli Rautio, ja syvän kiitollisuuden tunne täytti tänä hetkenä hänen sydämensä, karkoittaen pakosalta kaikki levottomat ja tyytymättömät ajatukset. Yöllä uneksi hän sitävastoin lakkaamatta kauniista katajista, jotka hän seuraavana päivänä hakkaisi ja asettaisi neiti Vinterin kamariin.

VI.

Lukukausi oli kulunut säännöllistä menoaan pimeiden syyskuukausien ajat, ja joulukuusi oli ovella. Rautiolla ja opettajattarella oli ollut monta pitkää keskustelua joulujuhlan johdosta lapsille. Koulun johtokunta ei juuri sanottavasti välittänyt tästä, ja vasta sitte, kun opettaja hiljaisella tavallaan kauan oli valmistellut sitä, uhrattiin pieni summa, joka hädän tuskin riitti pääkaupungissa ilmestyvän ja erityisesti kansakoulun oppilaille aiotun joululehden tilaukseen ja kynttilöiden ostoon; muusta saivat opettajat itse pitää huolen, »jos välttämättömästi tahtoivat tehdä koulusta leikkittävän», kuten Isolan rusthollari sanoi.

Hänellä ei ollut itsellään lapsia, ja häntä eivät uskaltaneet muut ukot vastustaa, vaikka olivat vähän taipusampia ajatellessaan jotakin pientä Kallea tai Lottaa, joka siellä kotona jo viikkokausia oli iloinnut jouluhuvien toivossa. Joka vuosi oli Rautio taistellut jotenkin samoilla tuloksilla; useimmiten oli juhla ollut vain kahvikesti, minkä hän itse kustansi ja jolloin lapset saivat leikkiä ja temmeltää muutamia tunteja koulun salissa. Hän ei koskaan ollut antanut vastustuksen masentaa harrastustaan saada lapsille hauskuutusta, ei silloinkaan kuin neiti Frisk arkana luopui taistelusta; nyt sitävastoin oli hänellä uudessa opettajattaressa reipas liittolainen, valmis auttamaan neuvoilla ja teoilla. Aina hyväntahtoinen rovastinna oli luvannut leipoa vehnäpullia koko joukolle, opettaja ja neiti Vinter ottivat huolehtiakseen kahvin muine tarpeineen, sekä makeiset joulukuuseen.

Aina tuon suuren juhlapäivän aamuhetkestä asti oltiin innokkaasti puuhassa koulusaleissa; toisessa kohosi kuusi, jättiläispuu, minkä Rautio ja hänen oppilaansa olivat kaataneet pappilan metsästä ja sitten riemusaatossa kotiin tuoneet. Nyt oli kuusi koristettava oikein kauniiksi ja tässä osoittautui opettajatar kerrassaan mestariksi. Kirjavasta silkkipaperista valmisteli hän mitä somimpia koristeita. Raution mielestä hän oli kerrassaan ihmeteltävä.

Toiseen koulusaliin taas oli kahvipöytä katettava, minkä neiti Vinter Katrinan avulla sai tehtäväkseen, samalla kun opettaja asetti kynttilöitä ovenpieluksiin ja ikkunoihin tilapäisiin kynttiläjalkoihin.

Vihdoin oli kaikki järjestyksessä; näytti niin juhlalliselta, että Katrinakin, joka harvoin hämmästy mitään, tunnusti, nähdessään kimaltavan joulukuusen, ettei hän koskaan ollut nähnyt mitään niin kaunista.

Nyt alkoivat vieraatkin saapua, ensiksi rovastinna, vasullinen talviomenia mukanaan ja pastori Stähle seurassaan; molemmat tahtoivat mielellään katsella lasten iloa ja Rautio oli sitäpaitsi myöskin pyytänyt pastoria avaamaan juhlan lyhyellä joulurukouksella.

Apulainen Stähle oli pitkä, hyvin hoikka herra, näytti paljoa nuoremalta kuin hän itse asiassa oli, sentähden että osasi sopivissa ja sopimattomissa tilaisuuksissa muuttaa väriään; hänen ihonsa oli heleä kuin seitsentoista vuotiaan immen. Kun häntä ujostutti, niin tahtoivat myöskin sanat takertua kurkkuun ja hänen täytyi olla hyvin varuillaan, erittäinkin neiti Vinterin läsnä ollessa, sillä tällä oli vastustamaton halu ajaa ruskopilviä apulaisen poskille ja iloita salaa hänen hämmingilleen.

Apulainen oli hyvä ja tunnollinen nuori mies, joka ei rakastanut vanhanaikaisia epätapoja. Hänellä oli tavattoman kaunis messuääni, ja yleensä voi toivoa, että hänestä tulee hyvä pappi. Kaikissa koulukysymyksissä oli hän ehdottomasti opettajan puolella, vaikka hän vielä oli liian vieras Honkalassa ja myöskin liian arka uskaltaakseen esiintyä aivan päättävästi.

Kello oli juuri neljä, lapset tulivat iloa välkkyvin silmin sisään, pastori nousi kateederille ja puhui muutamia yksinkertaisia sanoja heille, minkä jälkeen Rautio voimakkaalla bassoäänellään alkoi jouluvirren, ja lapset säestivät sitä, jotta sali kajahteli.

Toisena numerona ohjelmassa oli kahvin tarjoilu, jolloin oli hauska katsella, miten nopsaan rovastinnan pyylevät pullat katosivat loistavan valkoisten hampaiden taakse, ja tämän jälkeen seurasi tanssi kuusen ympärillä ja vuoroon leikkejä, missä Rautio oli väsymätön johtaja. »Meill' on nyt paikka kullakin», »Jänö istui maassa», »Kas mylläri salvan aukaisee» y.m. laulettiin yhä uudelleen, ei kenenkään ääni sortunut ja väsymystä ei joutanut ajattelemaan; se oli verraton joulujuhla. Keskellä nuorten joukkoa kohosi kuin korkea petäjä nuorena metsässä Raution kookas vartalo. Hän oli keskuspylväs, minkä ympärille kokoontui tuo pieni kansa, jonka ajatukset ja mielialan hän niin hyvin ymmärsi ja joka myöskin niin luottavaisena näkyi liittäytyvän häneen.

Kun ilta vihdoin oli käsissä ja lähdön piti tapahtua, kokosi hän kaikki lapset ympärilleen ja puhui heille joulun merkityksestä, samalla kuin pyysi heitä ajattelemaan, mikä verraton lahja Jeesuksen syntymisen kautta on annettu ihmiskunnalle ja kuinka jokaisen sydämensä pohjasta pitäisi iloita jouluilmoituksesta ja riemuiten yhtyä enkelien ylistysvirteen: Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, maassa rauha, ihmisille hyvä tahto. — Ja hänen puhuessa levisi hiljainen vakavuus nuorille kasvoille ja monet silmät, jotka olivat kiintyneinä opettajaan, olivat kostuneet.

Rovastinna ja pastori riensivät sanomaan jäähyväisiä, sydämellisesti kiittäen hauska illasta, ja lapset lähtivät pois niiaten ja kumartaen opettajalle ja opettajattarelle. Tuli hiljaisuus suuressa salissa, kynttilät olivat jo loppuun palaneet, ja ainoastaan joulupuussa lieskasi vielä muutamia sammuvia tulia. Rautio oli saattanut viimeisiä pieniä vieraitaan eteiseen ja nähnyt heidän kaikkien hiljaa ja sovussa lähtevän; hän oli aina ankara järjestyksen suhteen, ja, niin hyvä kuin hän olikin, tiesi jokainen oppilas, ettei käynyt päinsä hutiloida hänen kanssaan tällaisissa asioissa. Kun hän palasi sisään, seisoi Elli Vinter ajatuksiinsa vaipuneena paljastetun joulukuusen vieressä. — Juhlammehan oli oikein onnistunut ja hupainen. — Rautio lähestyi iloisena tuota nuorta tyttöä.

— Niin oli, vastasi hän hajamielisenä.

— Lapset olivat niin ihastuneita, ei mikään ilo ole puhtaampaa ja korkeampaa kuin heidän ja etenkin ilmenee se paraiten joulujuhlassa!

— Luuletteko sitte lasten käsittävän joulun varsinaista ilonainetta?

— Monesti ehkä paremmin kuin täysikasvuiset, vastasi hän.

— Kentiesi, jo silloin kadehdin minä heitä niinkuin kadehdin teitäkin, herra Rautio, kun seisotte tuossa keskellä lapsiliutaa ja ilmoititte joulun iloisen sanoman heille.

Rautio katsoi kummastuneena häneen: — Luulen, etten ymmärrä neitiä nyt?

— Minä tarkoitan, että sellainen vahva vakuutus, minkä tunsin olevan teidän sanojenne pohjana tänään, tuntui minusta hyvin kadehtivalta, vastasi hän. — Kun minä vielä olin pieni tyttönen, niin äitini kertoi minulle tuon vanhan jouluhistorian Betlehemistä, ja minä otin sen vastaan lapsentavoin ja kätkin sen myöskin muistooni, mutta siitä on jo monet vuodet, ja aika ja olosuhteet ovat himmentäneet tämän muiston; minä olen kuin juureton taimi, minä harhailen ympäri henkisten virtauksien aavikkoja ja etsin turhaan tukea. Toisinaan laskeutuu se tunne aivan vaivaavana päälleni uskontototunneilla koulussa, minä pelkään, että hyvä tahtoni ei ole kylliksi heille, sentähden kadehdin minä teitä tuon yksinkertaisen lapsenuskon tähden. —

— Jos te olette etsivä henki, niin silloin, neiti, on raamatussa sana vasite teitä varten, sanoi Rautio hiljaa; se kuuluu: »Jokainen, joka etsii, hän löytää.»

Neiti Vinter seisoi kauvan hiljaa, sitten sanoi hän hieman karskisti:

— Enhän minä ole köyhempi kuin tuhannet muutkaan, hyvää yötä, herra Rautio.

— Hyvää yötä, vastasi hän! Itsekseen ajatteli Rautio, kuinka vähän toisten köyhyys tai rikkaus henkisessä suhteessa parantaa sielua, joka kaipaa valoa! Kristus yksin on maailman valkeus ja johtaa ihmiset siihen, mutta sitä ei ymmärtänyt tämä nuori olento vielä.

Seuraavana päivänä kulkivat he yhdessä rautatienasemalle ja matkustivat myöskin junalla muutamia aseman väliä yhdessä. Rautio ei voinut olla ajattelematta edellisen illan keskustelua, mutta Elli oli iloinen ja vilkas kuten tavallisesti.

— Te olette onnellinen, kun saatte viettää juhlanne maalla, sanoi hän, kun he lähenivät sitä asemaa, missä Raution oli astuttava junasta. Ei ole juuri mistään kotoisin viettää joulua kaupungissa.

— Minä ajattelen kuitenkin, että neiti huomaisi joulumme kotona Rautjärvellä puutteelliseksi, vastasi hän hymyillen, kotinihan on, kuten tiedätte, talonpoikaistalo, ja siellä on juhlanvietto enimmäkseen hyviä kestiä ja vapaus mennä kirkkoon joka jumalanpalvelukseen. Minulle ovat kuitenkin kaikki nuot vanhat tavat ja tottumukset erityisiä juhlia, sillä niissä heijastuu lapsuudenmuistot. Minä en voi koskaan unohtaa iloani, jota tunsin paksusta kolmihaaraisesta talikynttilästä, minkä äitini joka jouluksi kastoi minulle, joululahjoista minä en tiennytkään. Mutta suurin iloni oli saada seurata mukana joulusaarnaan, minne isäni herätti koko talonväen neljän aikaan aamulla, jotta emme myöhäistyisi kirkosta. Yleensä eivät vanhempani pitäneet mistään juoksusta »jaloimpana juhlan», kuten sitä kutsuttiin, he olivat hyvin vakavia, etenkin vanha isoäiti, joka oli lähemmäs yhdeksättäkymmentä, ja piti suurimpana nautintonaan lukea ja tutkia Jumalan sanaa.

— Ettekö te pienenä poikana väsynyt ja kyllästynyt siihen?

— En, omituista kyllä, mutta ehkä se tuli siitä, etteivät vanhempani koskaan pakottaneet minua kirjaan; sitäpaitsi lienen minä ollut hiljainen, umpimielinen lapsi, josta oli hauska kuunnella noiden vanhojen selityksiä raamatusta.

— Siis voi teidän uskonnollisesta vakuutuksestanne puhuttaessa puhua auktoriteettiuskosta, sanoi neiti Vinter hieman ivalla.

— Ei, vastasi Rautio vakavasti. — Kun tulin vanhemmaksi, niin tuli minullekin aika, jolloin oli kysymys uskoako — vaiko ei uskoa — suurimpiin uskontotuuksiin nähden. Ei kukaan ajatteleva ihminen voi, minun luullakseni, välttää jonkun kerran joutumasta epäilemään itseään, taivasta ja helvettiä, mutta sitten riippuu kaikki siitä, jääpikö hän edelleen pimeyteen vai antaako Jumalan armon paistaa itsensä aivan kirkkaaksi.

— Se kuulustaa niin vakuuttavalta, sanoi neiti mieltien.

Rautio katsoi ystävällisesti ja luottavasti häneen: — Me vain emme saa olla Herraa vastaan, sanoi hän hiljaa.

Junan vihellys kuului ja kulku hiljeni, Rautio tarttui matkalaukkuunsa ja ojensi sydämellisesti kätensä neiti Vinterille: »Hyvästi neiti, ja iloista joulua!»

— Kiitos, samoin — hän hymyili ystävällisesti, mutta jo Raution mennessä vaunun ikkunan ohitse, jonka vieressä hän istui, oli hän kiintynyt lukemiseensa.

Kentiesi oli neiti Vinter ylipäänsä hyvin tyytyväinen päästessään hänestä, Raution sydämeen pisti vähän tätä ajatellessa, sitä aprikoimaan hän ei kuitenkaan joutanut, sillä tuossa seisoi jo vanha Taavetti sieltä kotoa ja Rusko uuden reen edessä. Hän löi harmaahapsiselle, uskolliselle palvelijalle voimakkaasti kättä, heilautti laukun reenpohjalle ja tarttui ohjaksiin. Rusko kääntyi ympäri ja kohosi pystyyn ylpeästi kaikkien ympärillä olevien ihmeksi, sitten paneusi se rivakkaan juoksuun. — »Muhkea poikaseni», nyökäytti nuori isäntä ja kietoi pehmeän, lämpöisen vällyn ympärilleen; kaikki lapsuuden muistot tulvivat vilkkaasti hänen mieleensä, ja kevein sydämin ja vakavalla kädellä ohjasi hän tulista juoksiensa talvi-illan hämyssä kotia kohden.

VII.

Rautio palasi kouluun uusilla, raittiilla voimilla. Hän kertoi neiti Vinterille, kuinka hänen kotiseudullaan oli taaskin perustettu kaksi uutta kansakoulua ja kuinka ajatus kansanopiston perustamisesta oli melkein jokaisessa vallalla; ei säästettäisi uhrauksia eikä vaivoja sen toteuttamiseksi mitä pikimmin, ja kansakoulunopettajat koko ympäristöllä valmistivat innokkaasti oppilaitansa tähän.

— Kun saisi olla mukana siellä! hän joskus huudahti. Täällä Honkalassa tuntee usein itsensä kuin vangiksi, sidotuksi käsistä ja jaloista. Kuitenkin on minun innokkain ponnistukseni oleva saada aikaan täällä toinen koulu; kyllä minä tiedän, että suuret vaikeudet kohtaavat tätä ehdotusta, mutta minä olen kuitenkin kauan valmistellut asiaa. Kerranhan kuitenkin täytyy täällä uuden ajan voimakkaan tuulen lakaista ennakkoluulojen vastustuksen, kovertaahan pisarakin kiven, ja kärsivällisyydellä voitamme kaikki.

— Minä luulen todellakin tuon viimeksimainitun olevan mielilauseenne, herra Rautio, sanoi opettajatar hymyillen.

— Minä olen aina ollut hellittämätön, vastasi hän; lapsuuteni aikana tahdoin kerran kaivaa padon puroon, mikä virtasi puutarhamme vieritse. Kaksitoista kertaa vierähti maa, mutta kolmannellatoista kerralla se pysyi.

Elli nauroi. — Se oli sitä suomalaista itsepintaisuutta.

— Niin, äitini oli kyllä siitä tunnettu. — Rautio hymyili myöskin. — Hän väitti, että minä ehdottomasti löisin pääni seinään ja oikein aikalailla, ennenkuin luopuisin aikeestani, mutta elämäntyöni suhteen tunnen minä, että ennemmin saataisiin repiä minut kappaleiksikin kuin vakuutetuksi, että olen harrastanut jotakin väärää.

— Näyttää siltä, ettette säikähdä taistelua uuden koulun puolesta.

— En ollenkaan, onhan vastustajillekin päivän selvä asia, että yksi koulu kunnassa, jossa on asukkaita useampia tuhansia, ei riitä, varsinkin kun se on sijoitettu toiseen päähän pitäjää. Useat isät ja äidit ovat minulle valittaneet tätä seikkaa ja puhuneet lastensa lukuhaluista, vaan eihän voi vaatia, että oppilaat

kulkisivat monia penikulmia kouluun. Isola tietysti on niin kuin tavallisestikin pahin vastustajani, vaan hänellä on jalka kipeä eikä ehkä pääse liikkeelle siihen, kun on kokous asiasta.

— Pienet syyt, suuret seuraukset.

— Niin, siltä näyttää.

He opettajattaren luona istuen puhelivat vilkkaasti kirkkaan keväisen päivän puhteella; nyt näet tapahtui usein niin, että neiti Vinter kysyi Rautiolta jotakin neuvoa tahi pyysi apua ja tavallisesti pidätti hänet sitte istumaan ja puhelemaan. Hän oli huomannut, että »tuosta talonpojasta», niinkuin oli kirjoittanut serkuilleen, oli hauskaa seuraa.

Rautio puolestaan otti äärettömän mielellään vastaan hänen kutsunsa ja keskustelun sujussa aivan keveästi ja liukkaasti heidän välillään, katseli hän huvikseen, kun opettajatar teki milloin mitäkin hienoa käsityötä, missä hän oli erittäin taitava, tai katseli hän tuota nuorta työntekijää itseään, jolla oli sievä muoto, kauniit silmäluomet, suora nenä ja mehevät huulet. Koko hänen olennossaan tukasta lähtien oli jotain uljasta ja rohkeaa; hän oli aina hyvin yksinkertaisesti puettu eikä Rautio ymmärtänytäkään vähintäkään naisvaatetuksesta, mutta sen hän tiesi, että mitä Elli Vinterillä oli päällä, se oli aina jotain hienoa ja maukasta, mikä aivan erityisellä tavalla hyväili hänen näköhermojaan.

Hänelle, yksinkertaiselle miehelle, joka oli kasvanut jokapäiväisissä, ihan tavallisissa olosuhteissa, oli tämä nuori tyttö äkkiä kuin hänen tielleen sattunut ilmestys tuntemattomasta maailmasta, minne hän oli saanut luoda ainoastaan pikaisen katseen.

Hänestä tuntui, ettei talvi koskaan ollut niin nopeasti rientänyt matkaansa, ettei aurinko koskaan palannut niin aikaisin tuoden mukanaan valoa ja toiveita, kuin tänä vuonna, ja läpi hänen vakavan elämäntiensä puhkesi nyt joka päivä joku uusi kultainen säije. Koskaan ei ollut työnsä ollut hänestä rakkaampaa; joka aamu, kun hän nousi, tunsu hän läpitsensä virtaavan selittämättömän elämän virkeyttä, hän oli onnellinen, mutta tietämättä ja kysymättä itseltään, minkätähden hän oli.

Eräänä edeltäpuolisena, välitunnin ajalla, tuli opettajatar Raution luo, kun tämä katseli poikain leikkiä. — Nyt olen minäkin saanut tuntea vanhoillaolijain vääryyttä meitä kouluväkeä kohtaan, sanoi hän pilkallisesti. Voitteko ajatella, ne ovat aivan äkkiarvaamatta eräässä tilapäisessä kuntakokouksessa päättäneet pidättää sen rahasumman, mikä koulunjohtokunnan päätöksen mukaan tulee opettajattarelle täällä Honkalassa korvaukseksi heinistä, olista y.m. Minä en välittäisi noista muutamista markoista, ilman niitäkin voin kyllä elää, mutta heidän kavala menettelynsä suututtaa minua; luonnollisesti en minä saa palkkaani luonnossakaan, ukot sitävastoin ovat päässeet yhdestä menopuolesta ja se, nähkääs, on asian ydin.

— Ovatko he todellakin rohjenneet sellaista? — Opettaja kävi tummanpunaseksi ja suonet hänen ohimoillaan alkoivat paisua — meidän täytyy heti ryhtyä toimeen saattaaksemme heitä edesvastaukseen!

— Otatteko asian niin vakavasti?

— Niin, niin teen; joka kysymyksessä olen minä järkähtämättömästi oikeuden puolella, ja tässä on epäilemättä laittomuus, josta meidän on otettava selvä, sanoi hän pontevasti. Koko kouluajalla hän ei voinut saada ajatuksiaan tästä irralleen, ja kuta enemmän hän mietti, sitä katkerammaksi tunsu hän käyvänsä, Jos se olisi koskenut häntä itseään, niin olisi hän luultavasti ottanut asian tyyneemmästi, mutta että he tahtoivat riistää opettajattarelta, turvattomalta naiselta, osan hänen pienestä ja hyvinansaitusta palkastaan, se sai liikkeelle hänen tunteensa »heikompien puolustukseksi». Heti kun tunnit olivat loppuneet, riensi hän erään lähellä asuvan koulujohtokunnan jäsenen luo, ja tältä sai taitavasti asetettujen kysymysten kautta selvän tiedon siitä myyräntyöstä, jonka olivat tehneet neiti Vinterille, sekä myöskin varmuuden siitä, että se kokous, missä kysymys oli nostettu, oli ollut laitton. Tässä oli siis heti yksi koukku mihin voi tarttua.

Palattuaan retkeltään koputti hän opettajattaren puolelle, kertoakseen hänelle uutisensa: — Kun heitä nyt on varoitettu, arveli hän, niin saatte luultavasti jonain päivänä luoksenne ukot monilla anteeksipyynnöillä ja selityksillä, mutta minä neuvoisin olemaan suostumatta mihinkään välipuheisiin heidän kanssaan. Annetaan kaiken mennä laillista tietään. Meidän oikeutemme on varustautua kaikilla luvallisilla keinoilla vääryyden hyökkäyksiä vastaan.

Rautio ennusti totta, neiti Vinterin luo todellakin tuli useita talonpoikia, mutta hän oli varuillansa; he huomasivat nyt menetelleensä kerrassaan ajattele mattomasti, ja olisivat mielellään myöntyneet korvaamaan parhaansa mukaan. Nyt oli se kuitenkin liian myöhäistä, ja Raution ryhtymisellä asiaan, tämä pieni sotku päättyi pian opettajattaren eduksi.

Isola, joka oli yrityksen päänä, suuttui aivan sydämettömästi, ja varmaa oli, että Rautio asiaan

ryhtymisensä kautta oli yllyttänyt sekä hänen että muiden vastustajainsa nurjaa mieltä. Neiti Vinter taas oli saanut nähdä, että opettajan tyyneen pinnan alla oli tulta, mistä hänellä tähän asti oli ollut vain heikko aavistus. Muutamia ystäviä oli tuo pieni jupakka kuitenkin saattanut koululle ja opettajille, oltiin suuttuneita vääryyden teosta, mikä kiihotti lämpimämmin suosimaan vainottua asiaa.

— »Elämä on taistelua», arveli nuori opettajatar nauraen. — Jokaisen pienen uuden kahakan jälkeen tunnen itseni vain innokkaammaksi taisteluun.

— Niin, jos vain onnistuisimme pysymään tyyneinä ja maltillisina, muussa tapauksessa saamme ainoastaan tuskaa ja katumusta, ja minun käsitykseni mukaan vaikuttavat tällaiset riidat aina haitallisesti koulun työhön. Missä kaksi puoluetta seisoo toisiaan vastassa ja valmiina vähimmästään syystä hyökkäämään toistensa kimppuun, niin ei ole menestystä, eikä koskaan Jumalan siunausta ole riidassa ja eripuraisuudessa. Taistelua pahaa vastaan maailmassa aina on käytävä, jos mieli raittiin henkisen elämän kasvaa ja antaa todisteita olemassa olosta, mutta tällä taistelulla on aivan erityinen merkitys.

Opettajatar vastaamatta katseli Rautiota, joka seiso ikkunassa ja silmäili metsään päin. Opettajatar tuns i, että Raution katse ylettyi korkeammalle ja tunki syvemmälle kuin hänen, ja tietämättään heräsi hänessä hiljaisen kunnioituksetunne tuota yksinkertaista talonpoikaa kohtaan.

— Minä saan monta hyödyllistä opetusta teiltä, herra Rautio, sanoi hän ja pani kätensä helmaansa — te ette opeta ainoastaan poikianne!

— En, minä pelkään koulumestaria tarttuneen minuun, niin että esiinnyn sellaisena muulloinkin kuin tunneilla, sanoi hän hymyillen.

— Sitä en tarkoittanut — Elli katsoi yhä tarkkaavaisesti häneen — sellaiseen ihmiseen kuin minä, joka aina on elänyt piireissä, missä ei koskaan suosita mitään vakavia ajatuksia, tuskimpa mitään muitakaan haluja kuin syödä, juoda tai huvitella, täytyy vaikuttaa herättävästi jo tuon jyrkän vastakohdan, mikä ilmenee sellaisen ihmisen kanssa seurustellessa, joka on omistanut koko elämänsä suuren maalin saavuttamiseksi. Jos jotain hyvää tarttuu minun keveään mieleeni, niin ihan varmaan on minun kiittäminen teitä siitä!

Rautio kääntyi äkkiä ympäri ja katsoi häneen; oliko todellakin mahdollista, että hän oli voinut vaikuttaa häneen? Ilon tunne virtasi äkkiä hänen mieleensä ja sydämensä tykytti rajusti.

— Elämän kuluessa tapaavat toisensa ihmiset, joilla ei ennen ole ollut aavistustakaan toistensa olemassa olosta ja etsimättä toisiaan, huomaamatta koskettavat kahden kohtalonpyörän hammasrattaat toisiaan, sitä ei tunne eikä ymmärrä, mutta vaikutukset kuitenkin kerran tulevat ilmi, lausui Rautio.

— Vaivaa ja vastusta on kosketus minuun tuottanut teille etenkin nyt äsken, sanoi Elli iloisesti, minä luulen, ettei minun varovainen serkkuni, Viktor, olisi pannut alttiiksi itseään ikävyyksille, vaikka siitä olisi etuakin ollut minulle.

Rautio kumarsi; tuon tuntemattoman nimen mainitseminen vaikutti aina kummallisen jäähdyttävästi häneen; hän myöskin samalla muisti tekemättä jääneet työt ja sanoi äkkiä jäähyväiset. Mutta kun hän sitten istui kirjoituspöytänsä ääressä, niin hän ei voinut työskennellä eikä ajatellakaan, sillä viereisestä koulusalista helisi lakkaamatta iloinen tyttöään i raikkaana ja lumoavana hänen puolelleen: Im questa luna tutta stellata — kun Elli oli oikein iloinen ja keveällä mielellä, niin lauloi hän aina tuota laulua.

Ja vaikka hän olisi tahtonut tukkia korvansa, niin olisi hän kuitenkin kuullut nuot riemuitsevat sävelet hänen kauniilta punaisilta huuliltaan, ja vieläpä silmäin kiinni ollessa näki hän aina uudelleen tuon pienen solakan olennon pystyine päineen ja vilkkaine ruskeine silmineen, joiden syvyydessä ihan varmaan oli kätkettynä elämän onni — ketä varten?

VIII.

Kunnanhuoneen suuri sali oli täpötäynnä, aurinko paahtoi sisään seitsemästä suuresta ikkunasta ja ukot pyyhkivät tavan takaa hikeä otsaltaan punasella pumpulinenäliinalla. Kokouksen puheenjohtaja, nuori, jotensakin lihava talollinen, esitteli reippaasti käsiteltävät kysymykset; muutoin ei ollut ketään muita herrasmiehiä saapuvilla kuin pastori Ståhle ja koulunopettaja, mutta perällä ikkunan luona istui neiti Vinter ja puheenjohtajan vilkas, nuori rouva, joka vilkkaalla innolla seurasi kaikkia miehensä toimia.

Keskusteltiin ehdotuksesta, mikä koski pappilan navetankaton korjausta, tutkittiin valiokunnan lausuntoa ja lykättiin kysymys ajanmukaisemmasta köyhäinhoidosta »ensikokoukseen». Keskustelu vei aikaa, talonpojat tekivät mieltien vastaväitteitään, etenkin rahakysymyksissä, ja Isola, lautakunnan

puheenjohtaja, istui kipeine jalkoineen leveänä ja pöyhkeänä pöydän päässä, valmina puolustamaan oikeuttansa jokaista vastaan, joka tahtoi tehdä vastarintaa hänelle. Tuli yhä kuumempi, neiti Vinter katsoi virkaveljeensä; tänään nimittäin oli ratkaistava hänen uuden koulunsa oleminen taikka olemattomuus. Hän istui tyyneen näköisenä, mutta tarkkaavainen tutkija voi kuitenkin nähdä, että hän mielenkiinolla odotti, mitä oli tuleva. Vihdoin otettiin esille koulukysymys. Puheenjohtaja alusti sen muutamilla hyvin valituilla sanoilla koulun hyödystä ja välttämättömyydestä y.m. osoittaen oman kantansa asiassa.

Nyt nousi Rautio ja puhui täyteläisellä, syvällä äänellä.

Hän tunsi, sanoi hän, tarkoin kaikki ne riidat, mitkä ensimmäisellä koululla täällä on ollut kestettävänä olemassa olonsa puolesta; se oli jotain niin uutta siihen aikaan, ja ollaan tavallisesti arkoja uudelle, koska se ei aina tuo mukanaan hyvää. Muinoin ei myöskään ollut tapana, että rahvaan lapsille opetettiin mitään muuta tietoja kuin kristinoppia; polvi polvelta oli eletty ja kuoltu ymmärtämättä ja kaipaamatta mitään enempää oppia, kuitenkin löytyi poikkeuksia jo silloinkin. Yksi ja toinen valpas sielu käänsi kyllä halukkaasti silmäyksensä tiedon kukkulaa kohti, mutta hänellä ei ollut mitään keinoa sen saavuttamiseksi. Silloin tuli uusi aika ja toi pelastuksen sanoman näille etsiville sieluille, ja samassa oli kuin raitis elämäntuulahdus olisi koskettanut nuorisoa nousevaa, kansaa kasvaa. Kaikkiällä alettiin pyrkiä valoa kohden, kaikkiällä kaikui huuto: Valoa kansalle!

Siellä täällä kouluhuone kohosi kooten saleihinsa näitä kansan, tietoa janoovia lapsia, jotta ne täällä hellästi ja viisaasti opastettaisiin tiedon rikkaille lähteille. Tämä kaikki oli kuitenkin kerrassaan uutta vanhoille, jotka olivat kasvaneet toisen ajan hengessä ja perineet sen ajatukset ja katsantotavat. He pelkäsivät näitä uusia aatteita, he olivat peloissaan, että koulu erottaisi lapset vanhemmistaan ja että lapset ylpeinä opistaan alkaisivat halveksia isää ja äitiä.

Oli aivan luonnollista, että he noin ajattelivat ja noin luulivat; koulunystävät ymmärsivät heitä hyvin ja menettelivät sentähden sävyisästi ja ystävällisesti saadakseen heidät vähitellen vakuutetuiksi asiansa oikeudesta, siitä että tieto on suurempi rikkaus kuin kaikki maailman kulta ja hopea.

— Minä tiedän, että on ottanut kovalle, sanoi hän, sillä olenhan minä itsekkin vanhaa talonpoikaissukua ja voin siis paremmin kuin moni herrasmies ymmärtää, mitä koulukysymys merkitsi talonpojalle, mutta minä tiedän myöskin, että hänen vastustuksensa vähitellen heltiää, kun hänelle käy selville kaikki, mitä koulu antaa nousevalle polvelle.

— Täällä Honkalassa on vastustus ollut sitkeää kyllä. Me tiedämme sen kaikki, että kunnan johtavien henkilöiden ja meidän opettajain kesken on vallinnut suhde, mikä on kaikkea muuta kuin tyydyttävä.

Minä puolestani olen syvästi tuntenut sen painon, minä olen odottanut ja toivonut, että tämä vastustus vihdoin voitettaisiin, toivonut myöskin, että meidän hiljainen, uskollinen työmme pitäjän lapsien keskuudessa vaikuttaisi sopua puolueiden kesken. Aina jonkun todistuksen olen tästä saanutkin, monta isää ja äitiä on nimittäin juuri lapsiensa takia tullut koulun ystäväksi ja — minä sanon sen vapaasti ja iloiten — myöskin antanut opettajalle tunnustuksensa. He ovat huomanneet opetuksen hedelmät ja edut, joita nuoriso on saanut, ja alituisesti lisääntyvä oppilasmäärä todistaa voimakkaasti, mitä nouseva polvi itse tuntee tästä kysymyksestä, Näistä ja muista tarkoin harkituista syistä vaadin minä nyt sentähden kiivaasti toisen kansakoulun perustamista kuntaan.

Rautio oli puhunut ja istui alas, samalla kuin innostuksen tuli, mikä oli elähdyttänyt häntä koko ajan, vielä loisti hänen voimakkaista kasvoistaan.

Yksityisiä ääniä kuului osaksi puolesta, osaksi vastaan: olihan se kyllä tosi, että lapsilla kylän toisesta päästä oli liian pitkä matka kouluun, sanottiin.

Toiset taas huomauttivat, että kiertokoulut tuottavat saman hyödyn paljon pienemmillä kustannuksilla. Isola antoi pörröisen lakkinsa solua edestakaisin peukaloittensa välissä, hän tiesi kyllä, että kunhan hän vain pudottaa sanansa vaa'alle, niin kaikki liittyvät häneen kuin yksi mies, ja kun hän vihdoin nousi, niin jokainen tunsi, että nyt rippui koulun kohtalo hiuskarvasta.

— Täällä on nyt puhuttu paljon jos koreastikin, sanoi tuo mahtava mies ja katsahti tarkoituksella opettajaan, minulla ei ole sellaisia sanoja oppimattomalla kielelläni, sillä minä en koskaan ole juonut siitä tiedon lähteestä, josta koulunopettaja puhui. — Kuului hyväksymisiä ja virnisteltiin kämmenien suojassa!

— Minä vain tiedän, että se lyö kirveensä kiveen, joka väittää, että koulu ei tee lapsista ylpeitä. Vai eikö se ole ylpeyttä, kun jokainen torpanpenikka, joka on käynyt koulua, pitää itsensä liian hyvänä palvelemaan piikana ja kun pojat ynseilevät käydä auran jälessä kunniallisena renkinä. Isä, isoisä ja ne, jotka elivät ennen meitä, elivät rauhassa tässä pitäjässä, he hoitivat oman työnsä, ja rengit ja piit hoitivat omansa, mutta kukaan ei huolestuttanut heitä kouluilla eikä opinpuheilla, se oli hyvää aikaa! —

Isola katseli mahtavasti ympärilleen aivan kuin tullakseen vakuutukseen oliko kenelläkään väittää vastaan, mutta mitään syytä levottomuuteen ei näkynyt. — Minä en ole huomannut mitään erityistä, mitä koulu olisi täällä toiminut. Kyllä meillä on ulostekoja tarpeeksi muutoinkin, sentähden äänestän minä, että kysymys uudesta koulusta hyljättäisiin.

— Niin, niin, niin — pauhasi myöntymysmyrsky hänen ympärillään. Rautio nousi äkisti: Minä rohkenin todellakin toivoa, että rusthollari olisi tullut toisiin ajatuksiin, sanoi hän jotakuinkin kiivaasti.

— Mies pysyy aina sanassaan, luulen minä!

— Niin, mutta mies voi myöskin järjellisten syiden nojalla tulla vakuutetuksi, että hän on ollut väärässä.

— Ei, nähkääs, minä olen itsepintainen kuin synti, ja samoin opettajakin, ja kun me tulemme yhteen, niin tartumme toisiamme parrasta, he, he, he! — Uusi myöntymysmyrsky. Rautio kiihtyi, Isola antoi uudelleen vastauksia puheeseen, ja muutaman minuutin kuluttua olivat nuot kaksi tasaväkistä vastustajaa »vetämässä tukkanuottaa» kuten sanotaan.

Vanha puolusti asemaansa varmallalla paremmuudella, mikä oli äärettömän suututtava, mutta Rautio hehkuvalla kaunopuheliasuudella, joka vaikutti innostavasti hänen puoluelaisiinsa; puheenjohtaja herra Timgren, ei irrottanut katsettaan hänestä, vieläpä pastori Ståhlekin nousi rohkeasti ylös, ja Elli Vinterin posket punottivat kuin purppura.

Kun taistelevat vihdoinkin vaikenivat, kuului siellä täällä hajanaisia ääniä ukkojen joukosta: Minä olen samaa mieltä kuin Isola. — Niin, niin, kyllä Isola on oikeassa, meillä on jo yksi koulu liikaa, liitti toinen ivallisesti.

— Minun lapsiani ei opeteta herrastelemaan, arveli kolmas.

— Maailmallinen viisaus voi kyllä olla hyvä, mutta se estää tietoa ainoasta välttämättömästä, sanoi kirkkoväärti hurskaasti. Paavali sanoo: Elkkää antako itseänne kääntää monilla ja vieraililla opeilla.

— Apostoli Paavali oli oppinut mies, niin siihen määrään viisas, että me luistelijat kentiesi teemme viisaimmin jättäessämme hänen sanainsa selityksen ja sovelluttamisen papeille ja kirjanoppineille, sanoi Rautio suuttuneena.

Kirkkoväärti istuutui ja heitti julmia silmäyksiä tuohon rohkeaan nuoreen opettajaan.

Nyt alkoi kuitenkin äänestys, ja usean äänen enemmistöllä raukeni ehdotus uudesta koulusta. Isola ja puoluelaisensa voivat tuskin salata riemuaan; Rautio taas oli käynyt kalpeaksi; hän nousi ylös ja pyysi vielä kerran puheenvuoroa.

— Se ehdotus, jota minä pitkät ajat olen lämpimästi ajanut, on nyt juuri hyljätty, alkoi hän vähän väräjäväällä äänellä. Olisi minusta paha, jos jossain suhteessa minun persoonani on vaikuttanut tämän tappion. Aivan alusta pitäen ovat asianomaiset täällä Honkalassa kohdelleet minua epäsuopeasti ja vastaanottaneet kaikki, mitä minä kunnan omaksi eduksi olen tahtonut toimittaa, epäillen ja nurjamielisinä. Isät ovat esimerkiksi kieltäneet poikkiansa yhtymästä siihen raittiusyhdistykseen, jonka perustin, vaikka jokaisen järkevän isän pitäisi päinvastoin kehottaa poikaansa ottamaan tämä askel; sanalla sanoen, huolimatta kaikesta rakkaudesta koulua ja oppilaitani kohtaan, kaikesta myötätuntoisuudesta heidän tulevaisuutensa puolesta, näen minä, että en voi mitään toimittaa, en mitään vaikuttaa. Minä ajon sentähden johtokunnalta pyytää eroani siinä toivossa, että joku toinen minun paikallani paremmin onnistuu sovittamaan kunnan vanhimmat kouluharrastuksen kanssa. Meitä on lukuisa joukko; kun joku väistyy, niin on sille heti seuraaja, mikä yhtä rohkeasti tarttuu työhön käsiksi, pääasia on, eitä työ ei koskaan lepää, vaan lakkaamatta edistyy ja — niin tapahtuukin. Rakkaus on rakentanut kansakoulun, ja sellainen peruste antaa laitokselle tukea ikuisiksi ajoiksi.

Pystypäisenä astui Rautio takaisin. Kokous päättyi nyt, ja mutistiin kovasti vastustajien joukossa, jotka olivat kokoontuneet tiheään ryhmään. Herra Timgren taas, sekä pastori ja muutamia ystävällismielisiä talonpoikia oli kokoontunut opettajan ympärille ja kehoittivat innokkaasti häntä luopumaan päätöksestään, mutta Rautio seiso hiljaa ja huulet lujasti yhteen puristettuina; näki, että hän oli katkeralla mielellä ja tuskin taipuvainen heidän pyyntöönsä. Hän riensi myöskin niin pian kuin mahdollista sanomaan jäähyväisiä ja poistui nopein askelin.

Kun neiti Vinter jälkeen puolisten palasi pappilasta, missä hän rovastinnan ja apulaisen kanssa oli perusteellisesti keskustellut aamupäivän tapauksista, niin hän kohtasi opettajan pienellä oikotiellä metsässä. Hän käveli hitaasti alla päin. Neiti Vinter tuns sydämensä lyövän osaaottavuudesta. Kun he lähestyivät toisiaan, niin ojensi hän opettajalle sentähden heti kätensä ja sanoi sydämellisesti: — Minulla on niin paha mieli teidän puolestanne, herra Rautio, teillä on ollut kuuma päivä.

Hän katsoi ylös, ja Elli kummastui tyyneyttä, joka hänen kasvoillaan kuvastui, ainoastaan hetkisen ajan niissä oli ilme, jota hän ei oikein ymmärtänyt: Kiitän teitä sydämellisestä myötätuntoisuudesta, sanoi hän.

Opettajatar hymyli: — Ne sietämättömät ukot, minä olisin niin mielelläni antanut tuolle mahtavalle Isolalle napsauksen leveälle nenälleen; mutta teitä minä onnittelen niin loistavasta puolustuksesta asianne hyväksi.

Rautio laski taas päänsä ja kulki hiljaa edelleen opettajattaren vieressä.

— Minä olen ollut niin pahoillani, aloitti Elli taas vilkkaalla tavallaan, että teidän auttavaisuutenne minua kohtaan tuossa viime palkkakysymyksessä varmaankin suuressa määrin on vaikuttanut teidän tappioonne tänään. Teidän vihollisenne tahtoivat kostaa.

— Älkää olko millännekään siitä, neiti, tosinhan oli ikävä, että koulu ehdotusta ei hyväksytty, mutta — se tulee kyllä toiste esille; ei tämä häviö, vaan muu seikka on tänään syvästi nöyryyttänyt minua!

Elli katsoi kysyvästi häneen.

— Se, etten kyennyt voittamaan itseäni, vastasi hän hiljaa. Olen kuleksinut täällä metsässä ja taipunut yhä syvemmälle totuuden terävän tuomion alle. Ajatelkaa, antaa vihastumisen sillä tavalla eksyttää itsensä, ajatelkaa, mikä osoitus noille miehille sen voiman vähäisyydestä, joka sivistyksellä on luonnon alhaisuutta vastaan, jota juuri kasvatuksen pitäisi hillitä. Niin paljon kuin pyrinkin pääsemään kiivaan luonteeni hallitsijaksi, saan minä vain yhä useammin tuta, että ponnistukseni on turhaa. Täytyy tosin tehdä joka päivä sama työ itseään varten läpi elämän, sen tiedän, mutta kuitenkin voi sellainen hetki kuin se, minkä tänään olen elänyt, saattaa ihmisen kerrassaan toivottomuuteen!

Elli katsoi häntä hämmästyneenä. Olikohan siinä tosiaan kaikki, mitä Rautio tunsu aamupäivän taistelun jälkeen, ainoastaan katumus muutamien vihasien sanojen takia, jotka Ellin mielestä olivat aivan paikallaan; ei hituakaan näkynyt palloilemista pettymyksen ja toivonsa raukenemisen takia, vaikka tuo toivo oli kajastanut kirkkaana hänelle koko vuoden.

— Te olette haaveilija, herra Rautio! sanoi hän ehdottomasti.

Hän pudisti päätään: — Minussa oleva paha ei ainakaan ole mitään haaveilua, vaan surullinen todellisuus, vastasi hän.

— Noo, sitten olette sellainen ihminen, jolla on mitä arin omatunto, sanoi hän, jos samanlainen vastoinkäyminen olisi kohdannut minua, niin olisin riehunut kuin raivotar!

— Oman arvontunteen säilyessä?

Elli nauroi sydämellisesti: — Teillä pitäisi olla minun omatuntoni, herra Rautio, mutta palatakseni aineeseen; te olette siis täydellä todella päättänyt erota?

— Niin, minä luulen siten menetteleväni oikeimmin, vastasi hän huoaten, pitää aina koettaa välttää riitaa ja kiistaa, missä vain voi.

— Oh, eihän ole teidän syynne nämät riidat, arveli opettajatar, vanhoilliset olisivat ihan varmaan samoilla epäluuloilla kohdelleet ketä hyvänsä, joka ryhtyi opettajan toimeen täällä Honkalassa.

— Kentiesi minä kuitenkin olen osoittanut liian suurta intoa ja liian vähän malttia; ei voi olla tarpeeksi varovainen, kun on kysymyksessä uuden maa-alan valloittaminen koululle. Kaikessa tapauksessa käy minulle vaikeaksi jättää Honkala; kun on taistellut tuuma tuumalta päästäkseen eteenpäin, niin tulee paikka rakkaaksi.

— Niin, näettäkö, ehkä te kuitenkin lopuksi hyväksytte minun mielilauseeni: elämä on taistelua!

Hänen täytyi hymyillä Ellin hilpeydelle ja lämmin osanotto, mikä säteili noissa kauniissa ruskeissa silmissä, karkoitti myöskin kerrassaan hänen alakuloisuutensa; kun he saapuivat kotiin, niin oli hänen mielestään kuin kaikki pilvet, mitkä äsken pimensivät hänen taivaansa, kerrassaan olisivat häipyneet.

IX.

Mainingit tuon kunnanhuoneella olleen myrskyisen kokouksen jäleltä tuntuivat vielä. Muutamia päiviä myöhemmin saapui näet Raution luo muutamia koulujohtokunnan jäseniä, jotka pyysivät, ettei hän kuitenkaan niin äkkiä jättäisi aikomaansa erohakemusta; he myönsivät, että oli vähän kiivastuttu ja esittivät jonkunmoisen anteeksipyyntöä. Rautio pysyi tyyneenä, hän tiesi nimittäin, ettei mikään heissä herännyt myötätuntoisuus hänen persoonansa ollut syynä siihen, että he pyysivät häntä jäämään, vaan

aivan erityinen vaikutin, mikä oli alkujaan itsestään ukko Isolasta. Tällä oli nimittäin sisarenpoika, joka vastoin enon kieltoa oli mennyt seminaariin; hän pääsi nyt jonku vuoden päästä sieltä ja tuo viekas rusthollari oli jo aikaa sitten valinnut hänet Raution seuraajaksi Honkalaan; mistä oli kaksinkertainen hyöty, ensiksikin että sisarenpoika heti saisi tuottavan paikan ja varman aseman, ja toiseksi johtavat henkilöt hänestä virkamiehen, jota voisi taivuttaa halunsa ja tahtonsa mukaan.

Kaikki tämä oli opettajalle selvillä ja lähetyskunnan uudistettuun pyyntöön vastasi hän, että hän miettii asiaa, ennen kuin antaa vastauksensa.

Kauan hän sitte mietti sitä; hetkellinen suuttumus ei ollut saattanut häntä puhumaan erostaan; päinvastoin oli hän jo aikaisemmin itseksensä ajatellut tätä, mutta, kuten hän äsken oli sanonut neiti Vinterille, oli hän kaikessa tapauksessa taipuisa jäämään Honkalaan ainakin yhdeksi vuodeksi — kauemminhan ei haluttukaan hänen viipyvän. Vuosi, ainoastaan yksi ainoa lyhyt vuosi, kun hän sen ajatuksen sai selväksi, niin tunsikin hän samassa niiden siteiden voiman, jotka pitivät häntä täällä ihmeellisellä tenhovoimallaan, jonka alkua hän ei ymmärtänyt. Ja ukkosten toivo toteutui, jotka olivat sydämestään tyytyväisiä, että niin helposti olivat päässeet toiveittensa perille. Pääsy oli kuitenkin ehkä siinä, että Rautio syvästi kärsi siitä, että oli loukannut Isolaa, miestä, joka oli siksi vanha, että olisi voinut olla hänen isänsä, ja vaikka hän ei persoonallisesti, vaan lähettiläiden kautta oli lausunut toivomuksensa, että opettaja jäisi paikoilleen, niin tahtoi tämä kuitenkin taipuvaisuudellaan tässä asiassa osoittaa katuvansa sitä kiivastusta, mihin hän oli tehnyt itsensä syylliseksi.

Tuo raju tuulispää tyyntyi täten vähitellen täydellisesti, kaikki riidat loppuivat, ja vieläpä itse Isolakin pudisti kirkkomäellä opettajan kättä aivan kuin vasta saavutetun sovinnon merkiksi taikka, kuten Rautio sen käsitti, »ilosta, että pääsee hänestä.»

Kevät oli sillä väliin kulunut pitkälle, mäet kuulsivat jo hieman vihertäville, puiden urvut pullottivat ruskeina, ja vuokot kohottivat siniset silmänsä huikaisevassa auringon valossa.

— Emmeköhän panisi toimeen yhteisen retken kaikkien lasten kanssa toukokuun ensi päivänä? Rautio ehdotti eräänä päivänä, kun hän tavallisuuden mukaan oli keskustelemassa opettajattaren luona. Minun mielestäni ovat lapset olleet niin ahkeria koko lukukauden, että huvittelu nyt voisi olla tarpeen.

— Niin minunkin mielestäni, sanoi neiti Vinter, mutta te, joka olette enemmän kotiutunut seudulla, valitsette juhlapaikan.

— Hyvin mielelläni, minä olen jo ajatellut kaunista kenttää tuolla metsässä lammen toisella puolen, joka on varsin sopiva leikkipaikaksi ja rannalla voisi keittää kahvia.

— Siellä tulee hauska!

Lapset ottivat ehdotuksen tietysti myrskyisellä myöntymyksellä vastaan, ja kun toukokuun ensi päivä tuli ja taivas oli selkeä ja aurinko paistoi kirkkaasti, niin sykki moni lapsensydän riemusta ajatellessa huvimatkaa. Kello kymmenen oli koulupihalla iloa ja eloisuutta, kun siellä seisoi nyt seitsemänkymmentä lasta, poikia ja tyttöjä, asetettuina riviin, ja vilkkaasti puhellen, mutta aivan mallikelpoisessa järjestyksessä lähti joukko opettajan ja opettajattaren jälessä metsää kohden.

Vahvimmat pojat ja suurimmat tytöt kantoivat kahta suurta, kirkasta kahvipannua ja aika suuria koria täynnä vehnäsiä; tarvittiinhan sitä melkko paljo muonaa sellaiselle ruuanhaluiselle nuorelle joukolle. Puolen tunnin kävelyn jälkeen oltiin perillä, valitulla juhlapaikalla; kaikki korit ja pannut kannettiin rantaan, missä opettajatar muutamien valittujen apulaisten kanssa ryhtyi kahvinkeittoon, samalla kuin opettaja järjesti leikkejä toisille ja johti heitä.

Pian kajahteli iloiset huudot ja naururemahdukset kauas ympäristöön, leikittiin »haukkaa ja kyyhkystä» ja juostiin »leskisillä» ja tanssittiin piiritanssia toisella mäenrinteellä, ja sillä aikaa nousi savu kahvitulista auvertaen lauhkeaan kevätilmaan. Pannut porisivat ja kiehuivat niin somasti, ja kun väsyttiin leikkiin ja tahdottiin hengähtää hetkinen, niin oli kahvikin valmiiksi laitettu.

Palavissaan ja punottaen istuutui nuori opettajatar kivelle vähän ylemmäs lapsista ja katseli ilolla, kuinka heille kestitys maistui. Rautio tuli ja heittäysi maahan hänen jalkojensa juureen.

— Oli mainio ajatus tämä retki, sanoi Elli, lapset näyttävät niin ilosilta ja tyytyväisiltä; minä luulen varmaan, että heillä on ollut äärettömän hauska, etenkin kun heidän opettajansa on itse johtanut leikkiä? Ettekö te ole aivan väsynyt, herra Rautio?

— En vähintäkään, mutta kuinka on teidän laitanne, neiti, ei ole hauska seisoa ja paahtua nuotion ääressä?

— Oo, tytöt olivat myöskin niin huomaavia ja auttavia, että minulla ei ollut mitään vaivaa, sanoi Elli,

mutta katsokaahan nyt kaunista taulua edessämme!

Rautio seurasi hänen ojennetun kätensä suuntaa. Siellä tasaisella mäenrinteellä istui hajallisissa ryhmissä koko lapsiliuta iloisesti soristen; useat pojista olivat heittäneet takit päältänsä palavissaan, ja heidän valkoiset paidan hihansa ja tyttöjen koreat huivit näyttivät niin sievältä tummaa kuusikkoa vasten. Mäen alla oli lampi, jonka pinnalla kevätuuli ajeli väreitä. Sen ympärillä oli lehtipuita, jotka neitsyeellisesti kietoutuivat vaaleanviheriään vaippaansa.

— Tämä on ihanaa! kuiskasi Rautio ja veti syvään henkeänsä. Kaikkialla ilmassa heidän ympärillään näytti lepäävän täydellisyys ja voipumus, mikä herätti halun sulkeutua itseensä; Rautio pani kätensä päänsä alle ja seurasi pääskysten lentoa tuonne äärettömään, siniseen korkeuteen, korkealle heidän päänsä päälle, sitten käänsi hän hitaasti katseensa vieressään olevan nuoren tytön ihanille, raikkaille kasvoille. Hän tunsu itsensä niin sanomattoman onnelliseksi, sydämensä niin ihmeellisen keveäksi aivan kuin vapautetuksi, hän olisi tahtonut ojentaa kätensä ja syleillä koko maailmaa suuressa, hiljaisessa ihastuksessaan.

Koko ympäristössä ei myöskään ollut mitään mikä häiritsi hänen mielialaansa; lasten iloinen sorina kuului hieman hiljemmin tänne ylös ja linnun liverrys metsässä muistutti että oli kevät — valon ja toiveiden lupauksista rikas aika.

Opettajatar istui hiljaisena, vaan hänen kirkkaissa silmissään ei ollut mitään merkkiä haaveilun suloisesta unelmasta; hän kyllä tunsu kevään ihastusta, vaan ei mikään tunne hänessä antanut vastinetta sen hienoille soinnuille, hänen vilkas mielensä eli koko ajan todellisuudessa, ja tuo kaunis silmäys seurasi lakkaamatta lapsiliutaa heidän edessään.

Niin voivat sydämet sykkiä toisiaan lähellä ja kuitenkin oikeastaan kaukana erillään, mutta sitä Rautio ei tiennyt, sillä tänä hetkenä oli kaikki hänestä kaunista ja täysin sopusointuista.

Muutaman minuutin kuluttua olivat nuoret taas leikin touhussa ja opettaja myös. Tuo suloinen hetki oli häneltä ohitse, mutta hän tiesi, ettei hän koskaan voisi sitä unhoittaa, että hän kätkei tämän kevätkuulan metsässä suloisimpien muistojensa joukkoon.

Kun aurinko hitaasti alkoi laskeutua länteen, niin lähdettiin paluumatkalle, ja jotakuinkin väsyneinä tanssista ja leikistä. Koulupihalla erosivat lapset ujoilla kiitoksilla ja yksimielisellä vakuutuksella, että kaikki olivat viettäneet hauskan toukokuun ensimmäisen päivän. Seuraavana päivänä ryhtyivät taas sekä opettajat että oppilaat raittiin voimin työhönsä, täytyihän nytkin olla utterana, sillä tutkinto lähestyi kiirein askelin. Tuskin kaksi viikkoa sen jälkeen piti koulun laskea nuot pienet linnut lentämään vapauteensa, kesälomalle.

Rautiosta tuntui, että viime päivät olivat häipyneet kuin uni. Hänellä oli paljon työtä, mutta kaikki kävi niin helposti, tutkintokin meni kerrassaan oivallisesti. Pojat olivat aina tähän asti vieneet voiton tytöiltä, mutta tänä vuonna suoriutuivatkin tytöt loistavasti. Neiti Frisk, joka itse oli kärsinyt tutkintokuumeesta, oli tavallisesti myöskin tartuttanut jotain omasta hermostuneesta pelostaan oppilaisiinsa; Elli Vinter sitävastoin ei tiennyt mitä ujostelu olikaan, hän seisoi iloisena rintaman edessä »kuin kenraali», sanoivat ukot, ja naisien mielestä oli hän »niin vaalea ja iloinen». Iloisella luonteellaan ja vilkkaalla esitystavallaan oli hän valloittanut koko pitäjän väkiryynnäköllä.

— Ansaitsematon voitto, arveli hän itse.

— Oh, sanoi Rautio, teillä on kyky voittaa kaikkien sydämet.

Elli hymyili, — Niin, mutta ajatelkaa, että Isolakin tuli tutkinnossa laulun jälkeen ja löi minua olalle: »Olemmepa saaneet kerrassaan oivan kouluneiden, kun voi laulaa sekä koko- että puolinuotit», sanoi hän.

Seuraavana aamuna matkusti Rautio; opettajatar oli luvannut viipyä viikon rovastinnan luona. — Hyvästi neiti, eikö meillä olo ollut hyvä lukukausi ja ihana kevät? sanoi opettaja hyvästellessään.

— Te siis olette jo unhottanut kaikki vastoinkäymisenne? kysyi hän.

— Tuntuu aivan siltä, vastasi hän hymyillen. Neiti on iloisella luonteellaan valaissut koko koulutalon ja minun huoleni myöskin, siitä täytyy minun saada teitä kiittää. — Hän otti Elliä kädestä hellästi ja piti sitä hetken omassaan, samalla kun hänen katseensa etsi Ellin katsetta.

— Toivotan hauskaa kesää! sanoi Elli.

— Niin, ja hauskaa jälleennäkemistä! vastasi Rautio antaen samalla käden hiljaa pudota. Reippaasti keikautti hän itsensä kärryihin — hyvästi, hyvästi! — Hän heilutti hattuaan ja Elli liehutti nenäliinaa — niin erosivat he.

Rautio ei voinut selittää sitä mielen tilaa, mikä viime aikoina oli vallannut hänet, ainoastaan sen tiesi hän, ettei koskaan ollut tuntenut itseään niin rohkeaksi kuin nyt. Kaikki tuntui hänestä hauskalle kotimatalla, käreilyä asemalle mennessä ja matka rautatievaunuissa, jotka olivat täynnä koululapsia, ja sitten matka kotiapäin valoisana kesäiltana lemmikillään Ruskolla keveissä kärryissä ja takaistuimella vanha Taavetti, joka kerroskeli asioita kotiseudulta.

Miten rauhaisalle ja ystävälliselle näytti kartano tuolla mäellä. Sydän tykytti aina kovemmin, kun hän ajoi tuota tuttua tietä vanhojen jalavien alla, jotka seisovivat molemmin puolin tietä. Keltaiseksi maalatun rakennuksen alapuolella leveni puutarha hedelmäpuineen ja marjapensaineen aina äidin vaatteenvalkasupaikalle puron reunalla, jossa keväällä aina oli oivaa palttinaa pitkän pitkiä kaistaleita, toisella puolen taloa olivat kedot, niityt ja pellot täydessä kunnossa. Täällä ei ollut suuremmoista luontoa eikä ihania näköalaa, vaan näytti hauskalle joka lisäsi talon varakkaalta ja komealta näyttävää ulkoasua, mikä teki vastustamattoman hyvän vaikutuksen. Oras pelloissa näytti viheriälle ja lupaavalle, ohkanen vaalea sumu nousi puron-uomasta kaukana niityillä, ja metsästä tuli raitis koivun tuoksu, kuin ensimmäisenä tervehdyksenä kotiin tulevalle. Hän ajoi veräjän läpi ja aina porrasten eteen. Täällä seisoivat äiti ja nyökkäsi hyvää iltaa hänelle. Hän oli isokasvuinen kuten piikansakin ja lihavahko, tavattoman komea, leveäharteinen nainen, aikaisten huoltien rypistämät kasvot, älykkäät silmät, jotain hilpeää koko olennossaan.

Ensi tervehdyksessä äidin ja pojan välillä näkyi kansantavan mukaan, ainoastaan hyvin vähän sitä hellyyttä, jota molemmilla oli toisiaan kohtaan, mutta heille oli luonnollista näin hallita tunteitaan. Kuitenkin voi, niin tyyni kuin äiti olikin, huomata että hän oli täynnä iloa nähdessään taas poikansa, ja jokainen pikkuesine talossa todisti jollain tavoin, kuinka kaikki oli valmistettu hänen palaamukseen.

— Tule nyt sisään haukkaamaan kipene, sinä taidatkin olla nälissäsi matkan jälkeen, sanoi äiti, ja sisällä eteiskamarissa oli kaikki pojan mieliruuat pöydällä, hienoaleipää, tuoretta voita ja viiliä sekä vaahtoavaa kotiteko-olutta paksussa, kirkkaaksi hangatussa tinatuopissa, jota isä ja isoisä olivat käyttäneet. Rautio vei mielihyvällä tuon vanhanaikuisen kannun huulilleen ja joi aika siemauksia: — Kiitos äiti, tällaista juomaa ei saa koskaan maistaa muualla kuin kotona, sanoi hän.

— Niin, Liisa teki sitä juuri eilen, vastasi äiti, enkä minä käskenyt hänen säästämään maltaita.

Huone suuren salin takana oli aina siitä asti, kuin hän tuli täysikasvuiseksi, ollut hänen; se oli nyt uudestaan maalattu ja kirjavat matot, jotka äiti itse oli kutonut, olivat ristissä kikavalkoisella lattialla. Rautjärven emäntä teki aina parastaan saadakseen lattiat valkeiksi; suuressa kyökissäkin loisti lattia puhtaana kuin vierashuoneessa. Hän oli ankara järjestyksen ihminen, jonka vuoksi palvelija, joka ei mukautunut tähän, oli harvoin kauan talossa.

Rautio avasi makuuhuoneensa ikkunan ja silmäili uinuvaa luontoa; oli niin hiljaista ja tyyntä kaikkialla tänä vilpoisena kevätynä, aivan kuin koti olisi pyytännyt poikaansa lepäämään häiritsemättä helmassaan.

— On suuri siunaus, että on hyvä koti, ajatteli tuo nuori mies, ja hänen kostea katseensa etsi hiljaisella kiitollisuudella taivaanlakea pänsä päällä.

Aikaisin seuraavana aamuna oli hän jo ylhäällä ja liikkeellä; hänellä oli niin paljon uutta katseltavaa, niin monta tervehdittävää ja niin monen kanssa puhuttava. Kalustohuoneessa teki vanha Taavetti puuastioita talon tarpeiksi, sinne piti Raution mennä kiittelemään tuota vanhaa, vaan vielä vikkellä tekijää. Kaksi nuorempaa renkiä meni pellolle työhevosten kanssa; toinen hevospari oli ostettu sitten kun opettaja viimeksi oli kotonaan. Hevoset näyttivät vahvoilta ja komeilta, ja tuolla karjapiiat tulivat kiittävine maitosaaveineen matkalla meijeriin puron varrelle.

Hänellä oli vielä hyvästi aikaa ennen aamiaista kiertääkseen pienen mutkan ja katsellakseen kasvuja. Aamuilma tuulahteli raittiina ja elähdyttävänä hänen ympärillään, tuolla kyntivät jo miehet täydessä touhussa ruskeaa maata, joka näytti niin voimakkaalle ja myöhkeälle. Hanhet kulkivat niin ylevinä allikkoon aamukylvyille, pääskysel lentelivät vilkkaasti edestakaisin etsien ruokaa; kaikkialla näkyi päivän valpastunut elämä heränneen ja tuntui raittiilta täällä luonnon helmassa. Punaseksi maalattujen riihiin ohitse, joista hän lapsena niin usein oli kuullut varstain tahdikkaan äänen, hän kulki lehtoon, jossa vaaleanvihreät koivut välkkyivät valkeine runkoineen. Se oli sievä pieni luonnonpuisto, jossa tie kiemurteli viheliäisen katoksen alla ja aukeni ylhäällä mäellä, missä aurinko paistoi kirkkaana uutisasunnon yli. Siinä työ lepäsi tänään, soma salvos oli keskitekoisena puiden seassa. Se oli äidin tuleva pieni pakopaikka, josta hän joulunaikana oli puhunut, että rakennuttaisi sen keväällä; on aina hyvä olla valmiina vastaisen varalle, arveli hän. — Minä en ole enää nuori, oli hän sanonut, minä voin väsyä maanviljelykseen, silloin muutan minä pieneen uuteen tupaan, ja sinä saat ottaa talon ja hankkia tänne nuoren reippaan emännän.

Kun hän nyt täällä ylhäällä muisti nämät sanat, niin värähytti se hänen mieltään — nuoren emännän

— hänen täytyi painaa käsi sydämelle! Oli ainoastaan yksi kuva — nyt tunsi hän sen selvästi, — jonka hän voi asettaa yhteyteen vaimokäsittien kanssa. Hän nojautui uuden rakennuksen nurkkaa vasten, pani kädet ristiin rinnalleen ja vaipui tulevaisuuden unelmiin, jollaisia jokainen nuori mies on uneksिनut ainakin jonkun kerran elämässään, samalla kun varhainen päivä levitti välkkyilevää valoaan ympäröivän seudun yli. Onnellinen uneksija!

X.

Syksy oli tullut, ja Rautio oli palannut Honkalaan muutamia päiviä ennen lukukauden alkua. Neiti Vinter oli täällä jo ennen häntä aivan entisellään, »terve kuin omenankukka», sanoi vanha Katrina, joka nyt alkoi kohdella nuorta neitiä erityisellä hyväntahtoisuudella. Oli kaunis aamu, ja kaikki luonnossa näytti vielä aivan kesäiseltä. Rautio oli karsimassa nuorta, koulunpiirin sisällä olevaa metsää ja heitti tätä tehdessään tavantakaa syrjäsilmyksiä kouluhuoneen avonaiseen ikkunaan, missä Elli Vinter istui ikkunalaudalla ja hyräili työssään. Rautio näki hänet ainoastaan sivulta, sillä hän istui puolittain poiskääntyneenä hänestä, mutta aamuaurinko kimalteli kuin kulta hänen lyhyessä ruskeassa tukassaan ja hyväili kaunista niskaa; hän näytti Rautiosta taululle, minkä kehyksenä oli ikkunan puitteet, koristettuina runsailla konvolulusköynnöksillä, jotka pyrkivät aina kattoon saakka. Äkkiä näki Rautio hänen säpsähtävän ja kuuli iloisen huudahduksen; kolme askelta ikkunasta seiso i äkkiä nuori mies somassa matkapuvussa ja lauloi kädet ojennettuina tuota nuorta tyttöä kohden: »Sua tervehdin, sua tervehdin!»

— Oh Viktor, kaikui Ellin iloinen ääni, hyi, kuinka sinä säikäytit minua, kun tulet tuolla tavoin aivan kuin pilvistä pudoten, ajatteles, jos minä olisin pyörtynyt!

— Ei mitään vaaraa, urhoollinen serkkuni, saanko tulla sisään?

— Tietysti, mutta et ikkunan kautta, sillä silloin pitää Anderssonska sinua ryövärinä; tämä nyt oli kuitenkin kerrassaan ihastuttava hämmästy s!

Raikkaat nuorukaisäänet tunkeutuivat selvänä Raution korviin; hän seiso i siinä melkein kivettyneenä; mikä tuuli oli nyt näin odottamatta ajanut tuon serkun näyttämölle? Hänellä oli aina ollut vastenmielisyyttä tuota tuntematonta nuorta miestä kohtaan, mutta ei ollut voinut selittää tätä salaperäistä suhdetta. Nyt tiesi hän yht'äkkiä syyn, hän oli mustasukkainen! Yhä edellen viipyi hän työssään — mitäpä hän oli hänellä muutakaan tehtävää — mutta kirveen iskuissa ei ollut mitään tarmoa; koko ajan kuunteli hän tietämättään ääniä ja katse kiiti sinne, missä hän tiesi kahden serkun nyt hilpeinä iloitsevan yhdessä.

Tuolla tuli Anderssonska läähättäen rappuja ylös ja riensi Katrinan luo, joka huuhtoi perunoita kaivon luona; tietysti tahtoi hän tuoretta kahvi-kermaa ja kentiesi pari kananpoikaakin päivälliseksi odottamattomalle vieraille. Vähän aikaa myöhemmin tuli Elli serkkunsa kanssa kartanolle; hänellä oli päässä kukikas pitsihattu, kaunein naispäähine, mitä Rautio voi mielessään kuvitella. Elli puheli ja viitto i innokkaasti. Äkkiä huomasi hän opettajan, ja molemmat tulivat reippaasti hänen luo.

— Tässä saan esitellä teille serkkuni, insinöörin, sanoi hän, hän on virkamatkalla ja oli niin ystävällinen, että ohikulkiessaan pistäysi katsomaan minua täällä yksinäisyydessäni. Nyt aion näyttää hänelle ympäristöä sillä aikaa kuin Anderssonska laittaa päivällistä.

Elli nyökäytti päätään, Rautio kumarsi kankeasti vieraille; tuo hienosti puettu nuori herra katseli silmälasiansa läpi jotensakin hävyttömästi hänen yksinkertaista palttinatakkiaan ja karkeatekoista olkihattuaan. Kun he sitten kääntyivät ympäri kulkeakseen edemmäs, niin opettaja aivan selvään tunsi, kuinka vieras huolettomasti olkapäitään kohauttaen surkutteli serkkuaan, jolla oli näin hauskaa seuraa.

Rautiossa kihisi ja kuohui, mustasukkaisuus liittyi talonpoikaisylpeyteen, jota oli hänellä veressä, hän ei tahtonut antaa nöyryyttä itseään; onko rehellinen työmies yksinkertaisen pukunsa tähden huonompi kuin pääkaupungin keikari, jonka veltot piirteet selvästi ilmaisevat huonoja tapoja? Hän syöksyi näiden myrskyisäin ajatustensa valtaamana niin rajusti mäntyjen kimppuun, jotta oksat sinkoilivat hänen ympärillään. Auringonpaisteessa tuli viimein hänelle niin kuuma, että hän heitti kirveen olalleen ja meni sisään.

Katrina hyvin innoissaan puheli hänelle. Ajatelkaa, sanoi hän, millainen vetelys tuo Anderssonska on, ei voinkipenettä ole heillä talossa pöytään tuolle hienolle vieraille herralle. Minä olen juuri kirnunnut ja minä ajattelin: minä vien nokareen voita neidin tähden, ellei herralla ole mitään sitä vastaan, ja sitten on meillä kerrassaan muhkea kermajuusto?

— Tee kuin tahdot, Katrina, se on minulle yhden tekevä. Rautio veti oven kiinni niin synkän näköisenä, että muori aivan hämmästyneenä katsoi hänen jälkeensä, mutta sisällä istuutui Rautio kuin hämmähäkki tähystämään ja odotti kunnes nuori pari nauraen ja puhellen palasi metsästä. Elli juoksi

kyökkiin ja palasi heti kourallinen herneitä mukanaan, jotka hän anteliaasti jakoi aina nälkäiselle kyyhkysparvelle. Eikös tämä ole mukavaa? huusi hän serkulleen, joka seisoj portailla.

— Mainiota! — huudahti tämä taputtaen kovasti käsiään, niin että nuot räpyttelevät linnut karkoittuivat pakosalle.

— Hyi, kun niin taitamattomasti menettelet — Elli teki tyytymättömän liikkeen. Sinä unohdit, ettet ollut nyt teatterissa!

— Anteeksi, mutta kuva oli täydellinen, vakuutti hän innokkaasti; sitten menivät he molemmat hymyillen käsikädessä huoneeseen.

Rautio nousi, hänelle tuli äkkiä melkein vastustamaton halu kerrassaan antaa valta taisteleville tunteilleen, jotka rajusti liikkuivat hänessä; huone kävi hänelle tukalaksi, ja hattu syvälle painettuna riensi hän ulos Rullen seuraamana, joka kuin ihmetellen katseli isäntänsä tavattomaan kiihtyneisiin kasvoihin.

Kiivas kävely lammenrannalle teki hänelle hyvää; sinne tultuansa heittäytyi hän muutamain tuuheiden leppien alle ja pyyhkäsi lakin päästään, jotta ilma vapaasti sai vilvoittaa hänen kuumaa otsaansa. Kauan viipyi hän täällä Rulle jalkainsa juuressa, ja häntä ympäröivä hiljaisuus palautti myöskin tyyneyden hänen mieleensä, samalla syvä häpeäntunne siitä, että oli noin vähäisen syyn takia joutunut pois tasapainostaan, täytti hänen sielunsa tuskalla. Kun hän muutamia tunteja myöhemmin palasi kotia, niin ei hänen tyyneestä muodostaan olisi kukaan voinut päätätä, että kapina vastikään oli häirinyt hänen rauhaansa. Kartano näytti niin rauhalliselta ja hiljaiselta, vieras »myrskylintu», joksi Rautiolla olisi ollut syytä häntä kutsua, oli poissa, ja Elli istui yksin kiikkulaudalla ikkunan alla käsitöineen.

— Siinäpä tulette vihdoinkin, herra Rautio, huusi Elli hänelle, minä olen etsinyt teitä kaikkialta pyytääkseni teitä syömään päivällistä yhdessä serkkuni ja minun kanssa, mutta te olitte kadoksissa.

— Minä tein kerrassaan perinpohjaisen kävelyretken, sanoi hän, teistähän oli ihastuttavaa, kun saitte sukulaisten vieraaksi.

Elli hymyili. Niin serkkuni Viktor on aika iloinen kujeilija, mutta tavallisesti me enimmäkseen kiistelemme, vaikka me nyt tänään odottamattoman tapaamisen tähden pidimme aselepoa, sanoi Elli iloisesti. Minä en voi kärsiä hänen keikaritapojaan, minua oikein inhottaa nähdä miehen noin tarkoin seuraavan kaikkia muoteja.

Rautio katsoi hämmästyneenä häneen.

— Viktorilla on aina tapana kertoa minulle hentuistaan, jatkoi hän, hän väittää, että kaikki työt ovat ihastuneet häneen, mutta minä sanoin hänelle viimeksi tänään, että ei kukaan muu kuin hupsu rakastu tuollaiseen nariin. Nyt on lankani lopussa, ettekö mene sisään, herra Rautio, saamaan jotain päivälliseksi?

— Niin, tuntuuhan nyt ruoka maistuvan, vastasi hän omituisella äänenpainolla; hänestä tuntui äkkiä kuin taakka, mikä tähän asti oli painanut häntä, olisi nostettu, ja kevein askelin riensi hän sisään. Seuraavana yönä ei hän voinut nukkua, oli kuin kuume hänessä, ja kun hän seuraavana päivänä istui opettajattaren kanssa kiikkulaudalla, niin oli hän niin kummallisen näköinen, että Elli ihmetellen katseli häntä.

— Teitä vaivaa joku, herra Rautio, sanoi hän ja purasi langan säikeen pienillä valkoisilla hampaillaan, oletteko kipeä?

Rautio loi katseensa alas hetkeksi ja kohotti sen sitten aivan kuin olisi tehnyt järkähtämättömän päätöksen — Neiti Vinter, hänen äänensä kaikui eriskummallisen kovalle ja karkealle. — Neiti Vinter, minä rakastan teitä, minä en voi kuleksia täällä kauemmin päivästä päivään saamatta puhua ajatukseni, tahdotteko tulla vaimokseni?

Hän tunsu, ettei mikään rakkauden tunnustus romaaneissa eikä todellisuudessa voinut olla tuollainen, vaan hän ei kuolemakseenkaan olisi voinut pukea tunteitaan muihin sanoihin.

Elli katsoi ylös, ja hänen katseessaan kuvastui niin pohjaton, niin sanomaton kummastus, että siinä ei ollut sijaa millekään muulle. Sitten alkoi hän äkkiä nauraa, nauraa niin hillitsemättömästi, että työ putosi hänen käsistään ja kirkkaat kyneleet kimaltelivat hänen silmissään. Rautio säpsähti; mitä tahansa hän oli odottanutkin häneltä vastaukseksi kosintaansa, niin ei hän koskaan ollut kuvailut, että hän kohtelisi tällä tavoin; hän tuijotti melkein säikähtyneenä häneen ja kysyi soinnuttomasti: — Miten on minun tämä käsitettävä?

— Ah, sehän on niin naurettavaa! huudahti hän ja pyyhki kyneleet silmistään.

Se pisti Raution sydämeen: Onko todellakin jotain naurettavaa siinä, että mies avonaisesti tunnustaa naiselle rakkautensa? kysyi hän hiljaa.

— Ei, ei, ei yleensä, hän tukahdutti vaivoin uuden naurun purkauksensa.

— Vai niin, ei yleensä, toisti Rautio, siis ainoastaan kun on kysymys minusta? — Niin minä tunnen itsekin, kuinka hirveän kömpelölle rakkauden tunnustukseni mahtoi tuntua, mutta minä uskon, että kun sydän on liian täysi, niin ei löydy sanoja ilmaisemaan tunteitaan.

— Minä en tiedä, oli vaan jotain niin uskomatonta, niin aavistamatonta ja lystillistä siinä ajatuksessa, että te olette kuleksineet täällä rakastuneena minuun, minä en tahdo voida käsittää sitä!

— Pitääkö minun sitten ehkä uudistaa sanani, jotta neiti oikein voisi ymmärtää, mitä minä tarkoitan? sanoi Rautio, ja hänen äänensä sointu kuului niin vakavalle, että Elli äkkiä tuli hieman hämilleen.

— Ei, ei! vastasi hän äkkiä.

— Tahdotteko ajatella, mitä olen sanonut? — hänen äänensä värähteli tukahdutetusta liikutuksesta, ja äkkiä, aivan kuin sulut, mitkä kauan olivat pidättäneet virtaa, olisivat särkyneet, tarttui hän intohimoisesti hänen käsiinsä ja kuiskasi: Jos sinä tietäisit, kuinka kallis sinä olet minulle. Minä olen rakastanut sinua ensi hetkestä, kuin näin sinut!

— Siitä ei minulla ole ollut mitään aavistustakaan, vastasi tuo nuori tyttö vähän kiivaasti ja veti kätensä pois. Oli miten tahansa, niin minua surettaa, että tämä keskustelu on tapahtunut meidän välillämme, koska — koska minä en voi vastata teidän tunteitanne. Anteeksi, mutta nyt minä menen, ei ole hyödyksi jatkaa tätä hyvin ikävää yhdessäoloa.

Hän nousi ylös, kokosi työkalunsa ja meni. Se oli hirveä silmänräpäys Rautiolle!

Tajutonna, kuin olisi häntä kova isku kohdannut, istui hän liikkumatta samalla paikalla, kuinka kauan ei hän tiennyt itse; kun hän taas tuli tuntoihinsa ja koneentapaisesti nousi mennäkseen sisään, niin näki hän veräjän luona miehen hevosineen kärryineen. Se oli eräs talonpoika, joka tuli tuomaan kuivia puita, joita oli ostettu koulun käsityötarpeiksi. Opettaja meni hänen kanssaan katsomaan lautoja ja auttoi sitten saamaan ne katon alle. Kun ilta tuli, niin hän istui kauan kirjoituspöytänsä ääressä pää raskaasti käteen nojaten, sitten sytytti hän lamppunsa ja otti esiin postipaperia ja kynän.

»Te kummastutte varmaankin näistä riveistä, neiti Vinter», kirjoitti hän vahvalla, selvällä käsialallaan, »minä pyydän kuitenkin teitä olemaan vakuutettuna siitä, että minä en suinkaan aijo uudistaa, mitä minä aikaisemmin tänään olen lausunut, en myöskään tahdo teitä kiusata enkä vaivata. Syy, miksi kirjoitan on se, että minä täten helpommin voin vakuuttaa teille, että minun luja päätökseni on kaikessa, mikä minusta riippuu, säilyttää suhdetta välillämme sellaisena kuin se tähän asti on ollut, ja että rehellinen toiveeni on saada palvelua teitä kaikessa, missä voin ja kykenen. Jos sanani tänään ovat solvaisseet tai loukanneet teitä, niin pyydän minä sydämestäni anteeksi ja toivon, että aika haihduttaa ne teidän muistostanne. Vasta nyt tyyneen harkinnan hetkenä huomaan minä itsekin, että oli rohkeaa pyytää teidän kättänne; löytyy muuri meidän välillämme, yhteiskuntasuhteiden, säätyrajoituksen muuri, jonka yli te ette tahdo nousta, ja sentähden oli kerrassaan uhkarohkeaa koettaa sitä rikkoa.»

Hän pani kirjeen kiinni ja pisti sen erään kirjan sisään, jonka hän juuri ennen oli lainannut Elliltä ja lukenut, sekä antoi Katrinan vielä samana iltana viedä sen opettajattarelle. Kauan senjälkeen istui hän hiljaa paikallaan kirjoituspöytänsä ääressä ajatuksiinsa vaipuneena; hän tunsu nyt selvästi, että nyt hän oli kuin kääntänyt uuden lehden elämänkirjassaan, että nuoruuden aika valoisine toiveineen tästä päivästä oli ohi, ja että hän oli melkoista vanhempi.

Ja täten olivat siis nuot kultaiset säikeet hänen elämänsä kertomuksestaan äkkiä kaikki yhdellä kertaa katkenneet.

XI.

Aika kului tasaista kulkuaan ja tunnit koulussa menivät säännöllistä menoaan; työ oli Raution ilo, ja hän siunasi sitä nyt enemmän kuin koskaan ennen, kun ajatuksensa tarvitsivat tasaista toimintaa, jotta ei eksyisi unelmoimaan, mikä ei sopinut hänen luonteelleen eikä hänen elämänsuuntaansa. Hän ei ollut mikään toimeton luonne, jonka sydämen suru, katkerakaan, voisi tehdä toimeettomaksi; päinvastoin ryhtyi hän nyt innokkaammin kuin ennen opetukseen ja jakoi opetusta myöskin koulun ulkopuolella kooten ympärilleen vapaahetkinä poikia, lukeakseen jotain hyödyllistä heille, sitten keskustellakseen luetun johdosta ja siten kehittääkseen heidän ajatus- ja arvostelukykyään.

Hän pelkäsi tosin, että myöskin tässä saisi kokea vanhojen vastustusta, mutta nämät näkyivät nyt

väsyneen riitelemiseen; sen sijaan sai hän sisälliseksi ilokseen nyt tunnustustakin niiltä, joilta hän vähimmin oli sitä odottanut. Yhdellä hänen itsepintaisimmista vastustajistaan oli poika, joka oli koko seudun tunnettu ilkimys, kerrassaan rosvonalku, jolle raa'in omavaltaisuus oli kuin jokapäiväinen leipä. Poika oli rikkaiden vanhempien ainoa lapsi ja oli kaikessa saanut seurata omia halujaan, joten ei ollut ihmettelemistäkään niitä hedelmiä, joita sellainen velto kasvatus kantoi. Alussa katseli isäkin sormiensa läpi pojan vehkeitä, olipa vielä ylpeäkin hänen reippaudestaan ja rohkeudesta, viat kyllä karisevat vuosien mukana? arveli hän.

Niin ei kuitenkaan käynyt, pojan käytös tuli pian kuuluksi kylällä ja tuotti häpeää tuolle talonpoikaisylpeälle isälle. Juuri tämä mies oli nyt kuitenkin opettajan vastustajista innokkaimpia; missä hän voi, koetti hän tehdä vastoin Raution pyrintöjä ja kohteli häntä röyhkeästi ja ylpeästi. Hän pani pojan kouluun, ei vakuutettuna koulun kasvattavasta vaikutuksesta, vaan pikemmin rangaistakseen opettajaa panemalla hänen niskoilleen pahantapaisen lapsen, jota hän itse ei enää kyennyt hillitsemään, sekä todistaakseen ettei koulunkäynti enemmän kuin mikään mukaan pystynyt parantamaan häntä.

Rautio huomasi asian hyvin arveluttavaksi. Lautamies Vikström oli pitäjän etevimpiä ja vaikuttavimpia isäntiä, oli vaikeaa rohkeasti kieltäytyä ottamasta poikaa; oma sydämensä kehotti häntä myöskin vastaanottamaan tuon pahankurisen lapsen, jotta hän kärsivällisyydellä ja rohkeudella koettaisi jalostuttaa tuota pientä »villisorsaparkkaa», mutta toiselta puolen tuntui opettajasta kuin rikokselle muita oppilaita kohtaan, että heidän keskuuteensa tuotiin ilkiö, joka kentiesi esimerkillään turmelisi koko hengen koulussa. Hän neuvotteli koulujohtokunnan kanssa, kaikki tunsivat pojan paheet, mutta kukaan ei tahtonut loukata arvossa pidettyä lautamiestä.

Vihdoin tarkan harkitsemisen jälkeen päätti Rautio koetteeksi ottaa vastaan uuden oppilaan, minkä tarkan vartioimisen hän teki itselleen kalliiksi velvollisuudeksi. Tulos tästä kaikesta oli vastoin kaikkea luuloa mitä parahin.

Millä keinoin opettaja onnistui herättämään pojan kunnian tunteen oli ja jäi arvoitukseksi kaikille, jotka eivät innokkaan nuoren opettajan tavoin olleet ottaneet tehtäväkseen tutkia poikaluonteen juovikasta liitosta. Siinä kylliksi, Anton Vikströmistä tuli ajan ollen koulun siivoin oppilas, joka oli jo opettajaansa lujasti kiintynyt.

Tämä pojan täydellinen muuttuminen tuntui isästä alussa ihan uskottomalta, niin ettei hän siihen luottanut, mutta kun aika kului edelleen, niin huomasi lautamies, että se ainakin oli totta. Hän oli jäykkä mies, jonka oli vaikea luopua juurtuneesta vakuutuksesta, mutta hänen luonteensa oli kuitenkin pohjaltaan rehellinen ja oli jalokin; viipyi kauan, ennenkuin hän voi tunnustaa vääryytensä, jota hän oli tehnyt opettajaa kohtaan, mutta kun hän sen kerran huomasi, niin vaati myöskin hänen oikeudentuntonsa, että hän tekisi tämän anteeksipyynnön ja niin sitten tuo ylpeä suurtaalollinen — muuan noita vapaan maanviljelijän muhkeita perikuvia — meni eräänä päivänä Raution luo ja lausui muutamin yksinkertaisin sanoin kiitollisuutensa sekä katumuksensa. Se oli suuri tunnustus, suurempi kuin opettaja koskaan oli voinut odottaakaan, ja sovinnollisella avomielisyydellä ojensi Rautio entiselle vastustajalleen kätensä. Tästä hetkestä, sen tiesi hän, oli lautamies Vikström koulun ystävä. Monet kerrat sitten istuivat he kahden, vakaasti keskustellen ja samalla kuin Rautio kunnioituksella kuunteli, kun isäntä vapaasti jutteli mielipiteistään, peritystä vanhoiluudesta, niin antoi hän tyyneellä, helpostikäsitettävällä tavalla toiselle selvän kuvan uusista ihmisystävällisistä aatteista, joilla monessa tapauksessa oli kasvattava merkitys. Kumpainkin oppi paremmin arvostelemaan ja ymmärtämään toisiaan ja Rautio sai tietämättään lautamiehestä ihailijan ja ystävän elinajakseen, samalla kun hän puolestaan antoi tälle koko kunnioituksensa. Tämä suhde samoin, kuin hänen työskentelynsä nuorten kesken, vaikutti hyvittävästi hänen mieleen.

Jos Elli Vinter luuli Rautiossa näkevänsä vastaamattoman tai väärinymmärretyn rakkauden ihmishaamussa, niin pettyi hän ihan täydellisesti. Hänen ei myöskään tarvinnut pelätä niiden tunteiden uudistumista, jotka Rautio kerran oli ilmaissut hänelle, mitä hyvänsä Rautio ajattelikin, niin näytti se olevan kuin haudattuna syvälle hänen rintaansa ja koko hänen käytöksessä neiti Vinteriä kohtaan oli sama hyväntahtoisuus kuin ennenkin. Vaikka hän ei enää etsinyt hänen seuraansa, niin ei hän sitä karttanutkaan, ja ainoastaan omalla tarkkanäköisyydellään ja hienotunteisuudellaan Elli voi aavistaa, että löytyi juopa heidän välillään, mikä laajeni päivä päivältä.

Syyskuu oli tavattoman lauhkea tänä syksynä, oli kiduttavan kuiva ja tukalan painava ilma, ja vanhat ennustivat kauhistuttavaa loppua.

— Tulee varmaan ukkonen, arveli nuori opettajatar eräänä lauantaina, kun Rautio ja hän yhdessä katselivat poikien voimistelunäytteitä, minulla on sellainen kauhu ukkosesta, että tulen aivan kipeäksi!

— Näyttää hieman uhkaavalle, vastasi Rautio ja katseli tutkien noita omituisia pilvimuodostuksia läntisellä taivaalla. Helle ja pitkällinen kuivuus hyvin usein päättyvät luonnon mylläkällä, mutta toivokaamme, että purkaus ei tule kovin rajua.

Sunnuntai valkeni raskaana ja harmaan pilvisenä. Rautio oli aikonut kirkkoon, mutta Katrina makasi kuumeessa, eikä hän tahtonut jättää eukkoa yksin kotiin. Anderssonska taas oli jo edellisenä päivänä lähtenyt naapurikylään sukulaisiinsa ja odotettiin takaisin vasta sunnuntai-iltana.

Ellin piti ensi kerran olla kyökissä taloudenhoitajana ja kaikkena, ja hänestä olikin hauskaa saada yksinään puuhata. Puuhatessaan päivällistä ei hän muistanut ensinkään uhkaavaa ilmaa, joka aikaiseen aamulla oli häntä pelottanut, mutta kun hän oli syönyt ja korjannut pois päivällistarpeet sekä ajatteli lähteä pienelle kävelyretkelle metsään haihduttaakseen kyökinhöyryä pienestä hienosta nenästään, niin säikähtyi hän nähdessään uhkaavan näköisen taivaan ja kääntyi aivan raskaalla mielin takaisin huoneeseensa.

Hän otti kirjan ja koetti lukea, mutta ajatukset eivät tahtoneet seurata sanoja; sitäpaitsi tuli aikaisin hämärä huoneeseen ja hänen päätänsä alkoi särkeä. Hän ei ollut pelkuri; tänään valtasi kuitenkin yksinäisyyden tunne aivan ehdottomasti hänet, ja hän nyt kaipasi Anderssonskan raskaita askeleita kyökissä, jotka muutoin usein vaivasivat häntä. Vähitellen sulivat kirjaimet yhteen epäselväksi vilinäksi. Hänen täytyi panna pois kirja, ja meni istumaan ikkunan ääreen. Ulkona näytti synkälle, pilvet olivat kasaantuneet röykkiöihin päälletysten, ja niiden reunat olivat kuparin värisissä juovissa. Äkkiä jakaantuivat ne kuin taikavoimalla, salama valaisi taivaanlaen, ja heti tämän jälkeen täräsi talo ukkosen jyrynästä.

Elli ponnahti ylös. Nyt oli pahin kaikista, ukonilma, ja hän oli yksin kotona! Muutamia minuttia myöhemmin välähti uusi salama vielä ja jyrisi kovemmin, sen jälkeen yhä uusia. Elli väenteli käsiään, tuntui kuin ilma huoneessa olisi tukehduttamaisillaan hänet, ja puolipyöräyksissä syöksyi hän koulusaliin ja sysäsi auki ikkunan, mutta samassa silmänräpäyksessä tuli raju tuulispää, viskasi ikkunan hänen käsistään ja heitti sen seinää vastaan, niin että lasisirpaleet helisten sattuivat kivijalkaan maahan pudotessaan.

Silloin kuului nopeita askelia eteisestä, ovi aukeni ja Rautio seisoikin kynnyksellä: — Mitä on täällä tapahtunut? Hänen kysymyksensä jäi vastauksetta, Elli oli nojautunut ikkunapieltä vasten ja painanut kädet silmilleen, mutta yhdellä silmäyksellä käsitti Rautio asian, otti lujasti kiinni rikkoutuneesta ikkunasta ja sulki sen. Samassa purppuralle ja kullalle kimalteleva salama kirkaasti valaisi huoneen ja ukkosen jyminä, mahtavampi ja majesteettillisempi edellisiä, kajahti läpi suuren tyhjän koulusalin.

— Auttakaa, auttakaa! huusi Elli epätoivoisena ja tarttui suonenvetoisesti kiinni Raution kädestä; senjälkeen nojasi hän, täynnä kauhua, pänsä hänen rintaansa vasten.

Tänä hetkenä ei hänessä ollut hiukkaakaan oikeaa tajuntaa, pelko oli täydellisesti riistänyt häneltä tavallisen rohkeuden, ja vavisten painautui hän Rautioon; tietäen sen vain, että siinä oli inhimillinen olento, jonka luona hän voi löytää pakopaikan.

Ja Rautio seisoikin tässä raivoavassa myrskyssä kuin korkea honka, jonka suojassa pieni lintunen turvattuna voi piilottaa pänsä siipensä alle; ystävällisesti tukien pani hän kätensä hänen ympärilleen ja kuiskasi rauhoittaen hänen korvaansa, kun suojattinsa vapisten ja rukoillen turvaa, lepäsi hänen sydämellään. Että tämä sydän hehkui nyt lämpoisempänä hänelle kuin ennen, se ei vaikuttanut mitään asiaan; tänä hetkenä oli Elli hänelle yhteiskäsitemäisestä heikosta ja turvattomasta maan päällä, joita vahvemman oikeus ja velvollisuus on suojella ja hoitaa.

Tuli hämäämpi huoneessa, ukkonen jymisi vähitellen yhä kauempana, ja rajuilma oli purkanut väkivaltansa. Rautio katsoi alas tuon nuoren tytön tavattoman kalpeihin kasvoihin, jotka olivat häntä niin lähellä, että jokainen henkäys kevyesti kosketti hänen poskeaan, se oli kummallinen asema, ja tuhannet risteilevät tunteet liikkuivat yht'aikaa hänessä; sitten otti hän hiljaa hänen kätensä ja sanoi: — Nyt, neiti Elli, on rajuilma ohi, sade on rauhallista tuolla ulkona, ja varmaan tulee tyyni yö. Minä sytytän lampun teille, niin tulee valoisa tuolla sisällä, olettehan levollisempi nyt, eikö niin?

Hän ei vastannut, mutta ei myöskään vastustanut, kun Rautio ystävällisesti vei hänet pieneen kamariin ja pani hänet mukavasti nojalleen sohvan nurkkaan. Pian paloi lamppu pöydällä, Rautio laski uutimet ja teki kaikki niin hauskaksi kuin mahdollista.

Samassa ratasi kyökin avain lukossa ja Anderssonska syöksyi läöpästyksissään ja sateesta aivan likomärkänä sisään: Jumala armahda, sellainen ilma! huudahti hän tapansa mukaan hartaasti, minä olin juuri kotimatalla, ja keskellä pimeää metsää alkoi ukkonen jymistä ympärilläni. Minä luulin kerrassaan, että tuomiopasuunat soivat, ja korvat meni kerrassa lummeeseen minulta, sitten alkoi sataa, minulla ei ole kuivaa räpälettä päälläni, ja kun minä näin valkean täältä koululta, niin ajattelin langeta polvilleni ja ylistää luojaani, että vihdoinkin olin kotona sievän, oman ryökkynäni luona — — —

Anderssonska teki sievän niauksen sohvaan päin, missä Elli vielä istui liikkumaton, mutta hänen sunnuntaihameensa helmasta valui samassa kerrassaan pieni lampi sadevettä hänen ympärilleen.

— On todellakin ollut kamala ilta, sanoi opettaja, mutta nyt on kaikki vaara tietysti ohi, ja sade putoilee siunausta tuottavana kuivalle maalle. Hakekaa nyt itsellenne kuivat vaateet ja keittäkää vähä lämmintä teetä, se tekee sekä neidille että teille hyvää, luulen minä.

Hän heitti vielä yhden silmäyksen Elliin, joka oli nojannut päänsä sohvanreunaa vasten ja sulkenut silmänsä, hän näytti väsyneeltä, mutta tyyneeltä; senjälkeen riensi hän pois katsomaan Katrinoa, joka oli maannut hyvin rajuilman ajan ja oli nyt melkoista parempi. Tänään oli hän todellisuudessa käynyt samariittikurssin osoittaessaan laupeuttaan lähimmäisiään kohtaan.

Oli jo myöhäinen, Rautio meni huoneeseensa ja avasi ikkunan; ulkona sateli yhä hiljaa ja tyyneesti, mutta raikas tuuli kuljetti kuitenkin hitaasti pilviä ja kaukaa lännestä pilkoitti ehtotähti sinisellä taivaalla. Tähti, se vei ajatukset talven pakkasoihin ja välkkyvään taivaaseen! Niin, kesää olikin kestänyt kauan tänä vuonna, tuo vasta kestäetty rajuilma teki varmaankin kääntein uuteen vuodenaikaan ja raikas ilma tuntui ennustavan, että syksy oli tullut, syksy myrskyineen, pimeineen hävittämään kaikki koristukset luonnosta.

Ennen oli Rautio aina iloinnut ajatellessaan tulevia työpäiviä, nyt tänä hetkenä, kun hän seiso i ja katseli tuonne yksinäiseen tähteen, niin näytti tulevaisuus niin viehkeän harmaalle ja valjulle hänen edessään. Minkätähden tuli tämä nyt niin äkkiä? Olihan hän jo kestänyt suuret taistelunsa, taistelun sydäntään vastaan, ja opettanut tyytymättömän mielensä etsimään onnea ei rakkauden armaudessa, vaan uutterassa työssä ja uskollisessa velvollisuuksiensa täyttämässä, sillä eihän täällä eletä vain itseään, vaan suurta päämäärää varten — palvellakseen Jumalaa veljissään.

Tuo käytännöllinen mies, tuo innokas työntekijä, joka aina näki niin selväksi tiensä eikä koskaan tuhlanut aikaa tyhjiin haaveiluihin, antautui tänä iltahetkenä ehdottomasti tunteiden haltuun, yksin sentähden, että yksi muisto lakkaamatta vainosi häntä, muisto siitä hetkestä, kun hento tyttönen kuin vapiseva linnunpoika etsi suojaa hänen rinnoillaan ja kun hänellä oli oikeus suojella häntä. Hän tunsi vielä niin elävästi hänen hätäisien hengenvetojensa keveän hengähdyksen hyväilevän poskiaan ja näki noiden rakkaiden kalpeiden kasvojen luottavaisina hiipivän luokseen. Aina valpas järki torui tosin ja kutsui häntä hulluksi, mutta oli kuitenkin niin suloista saada kerrassaan vaipua tähän unimaailmaan, hän ei voinut sitä vastustaa. — Ainoastaan nämät muutamat lyhyet silmänräpäykset lausui hänessä rukoileva ääni; sitten, sitten tahdon taas rohkeasti ottaa elämäntyöni enkä enää koskaan uneksia.

XII.

Rautio oli tavallisuuden mukaan viettänyt joululomaa kotonaan, vaan ei palannut heti sen jälkeen kouluun. Hänen äitinsä oli nimittäin sattunut loukkaamaan jalkansa ja oli määrätty pysymään yhdessä kohden; sairaus palvelijoiden joukossa oli sitäpaitsä vähentänyt työvoimia, ja teki nuoren isännän läsnäolon aivan välttämättömäksi. Onneksi oli hän saanut vanhemman, sattumalta virasta vapaan toverinsa olemaan sijallansa, ja vanha Katrina oli uskollisesti paikallaan.

Eukon ja nuoren opettajattaren välillä oli tällä aikaa syntynyt hyvin hyvä suhde, etenkin kun Anderssonskan täytyi ottaa eronsa palveluksesta, kun odottamatta tuli heillä muutto toiseen seutuun; täytyihän vaimon seurata miestään elämässä ja kuolemassa, huvissa ja hädässä, vakuutti Anderssonska hartaasti, samalla kun pitkältä ja leveältä vakuutteli kaipaavansa »kalliin ryökkinänsä.» Elli otti kuitenkin eron hyvin tyyneesti, Katrina oli jo kauan sitten avannut hänen silmänsä Anderssonskan pienille juonille ja yrityksille, hänen teeskennelty ja ryömivä olentonsa ei sitäpaitsi koskaan ollut miellyttänyt nuorta emäntää.

Katrinan neuvosta otti hän nyt keskenkasvuisen koulutyttö, joka oli ihastunut päästessään neiden »passaajaksi», ja hyvällä tahdolla sekä Ellin että hänen pienen palvelijansa puolelta, sekä eukko Katrinan viisaiden neuvojen avulla, sujui taloudenhoito pian hyvästi. Nuori opettajatar oli lisäksi aivan viime aikoina suuresti mieltynyt taloustehtäviin ja karkeampiin käsitöihin; olihan häpeä, ettei osannut, mitä yksinkertaisin talonpoikaisnainen piti vähäpätöisenä asiana, arveli hän; myöskin piti Katrinan luoda kangas hänelle, ja mielessään kuvaili hän, että ensi lukukaudella piti rukkien surista kilpaa tyttöjen käsityötunneilla koulussa.

Vasta huhtikuun lopulla palasi Rautio; hän tahtoi, pitkän poissa olonsa jälkeen vielä kerran nähdä poikiaan kokoontuneina ympärilleen ja pitää erotutkinnon heidän kansaan.

Elli istui kangastuolissaan, kun hän ajoi kartanoon, eikä Elli tiennyt, mistä se johtui, mutta hänen sydämensä alkoi äkkiä tykyttää aivan rajusti, samalla kun sukkula pysähtyi kädessä ja hän innoissaan kumartui eteenpäin nähdäkseen vilahdukselta matkustajan. Ehdottomasti lensi Raution katse nyt kuten usein ennenkin opettajattaren ikkunaan, ja kun Rautio näki hänet siellä, niin nosti hän lakkiaan ja tervehti ystävällisesti, mutta Elli vetäytyi syvästi punastuen takaisin, hieman vihoissaan uteliaisuudestaan. Olihan hän nähnyt Raution niin monta kertaa ennen, jotta hänen pitäisi muistaa,

miltä hän näytti!

Seuraavana päivänä välitunnilla tuli Rautio tervehtimään häntä, jolloin sattui niin omituisesti, että kaikki ujous ja kömpelyys, aivan päinvastoin kuin ennen, nyt oli muuttunut Elliin. Opettaja näytti vahvalta ja voimakkaalta, ja hänen kätensä olivat kovettuneet raskaasta työstä; hän oli tänä talvena täydellä todella kokenut maamiehen uurasta elämää. Nyt oli äiti parantunut, palvelijat myöskin jo kauan sitten terveinä, ja kesäksi mielti hän ulkomaanmatkaa käydäkseen suuressa norjalaisessa koulukokouksessa; täytyi oppia ja koota uusia näköaloja, ainoastaan siten voi ihmisen oma toimeliaisuus tulla hyödyttäväksi. — Hän kertoi tämän kaiken tyyneellä, ystävällisellä tavallaan, kyseli myöskin koulusuhteista viime lukukauden aikana ynnä muusta, ja hänen tavassaan ei ilmestynyt mitään kankeutta. Sitä, mikä kerran oli ollut, ei voinut enää kaivaa ylös, se oli kadonnut kuin menneen talven lumi.

Elli puolestaan ei sitävastoin voinut tuntea itseään vapaaksi Raution läsnä ollessa, hän moitti itseään siitä, mutta sittekin tunsu hän että Raution olo täällä nyt kiihoitti hänen hermojansa. Hän ei laulanut enää koskaan, eikä hän myöskään mennyt enää kävelemään peläten, että joutuisi hänen kanssaan kahden kesken, mutta ikkunastaan seurasi hän usein salaa hänen reippaita, notkeita liikkeitään poikain voimisteluharjoituksissa tai johtaessa heidän leikkejään.

Hän näytti tässä toimessaan Ellin mielestä niin tyytyväiseltä, iloiselta, ja mieheltä, joka toivehikkaana ja tyyneesti katseli tulevaisuuteen. Ajattelikohan hän enää koskaan, mitä oli tapahtunut heidän välillään, tuumi Elli, ajattelikohan häntä? Ei tuntunut siltä, ja tämä ajatus painoi päivä päivältä yhä syvemmälle hänen sydämeensä pienen pistävän okaan.

Näin kuluivat kevätpäivät nopeaan kuin uni, ja lukukauden loppu tärkeine tutkintopäivineen oli käsissä. Kevät oli tavattoman joutunut tänä vuonna, niin että oli runsaasti vihantaa ja kukkia. Lapset olivat sentähden koristaneet koulusalit paraalla tavalla, ja etenkin olivat pojat innokkaita puolestaan myöskin tällätavoin kunnioittamaan rakastettua, nyt eroavaa opettajaansa. Suurimman ilon valmistivat he kuitenkin hänelle reippailla, hyvin mietityillä vastauksillaan tutkinnossa, mikä todisti, että hänen työnsä heidän keskuudessaan ei ollut hedelmätön. Kun hän vihdoinkin, kun tutkinto oli loppunut, nousi kateederille ja lausui muutamia sydämellisiä erosanoja, niin näkyi kyöneleitä useain nuorten silmissä, ja myöskin vanhemmat tulivat liikutetuiksi.

— Aikoessani jättää paikan, missä olen kuusi vuotta työskennellyt, sanoi Rautio syvällä, selvällä äänellään, tunnen halun lausumaan muutamia sanoja jäähyväisiksi koululle ja Honkalan kunnalle. Ensiksi kiitos teille, nykyiset ja entiset oppilaani, siitä lämmöstä, millä olette kohdelleet opettajaanne aina koulun alusta, kiitos siitä nöyryydestä, millä te aina olette täyttäneet toivoni ja mikä on tehnyt työni kepeäksi ja, kuten varmasti toivon, myöskin hedelmää tuottavaksi. Kun olen seisonut keskellä teidän piiriänne ja nähnyt kaikkein katseet suunnatuiksi itseeni, niin silloin olen tuntenut itseni iloiseksi, mutta samalla olen myöskin huomannut opettajakutsumuksen tärkeyden ja vastuunalaisuuden ollessani asetettuna nuorten esikuvaksi ja ohjaajaksi.

— Jumala, joka tutkii ihmisten sydämet, Hän on myöskin nähnyt minun sydämeeni, on nähnyt sen ilon, mikä minulla on ollut kutsumuksestani, mutta myöskin sen pelon, mitä usein olen tuntenut ajatellessani omaa puutteellisuuttani sen käyttämisessä. Tahto on ollut hyvä — minä luulen että te rakkaat pojat, olette tunteneet sen — silloinkin kun voimat joskus eivät ole riittäneet, mutta vaikka minä en ole voinutkaan viedä teitä kauemmas kuin tiedon etutarhoihin, niin olen minä työhön teidän hyväksenne kuitenkin pannut koko sieluni, minä olen lahjoittanut teille rakkauteni — Jumala tietää sen, ja enempää ei voi antaa!

— Toiseksi tahdon minä kiittää niitä vanhempia ja holhoojia, jotka ovat lähettäneet lapsensa luokseni, sekä niitä kuntalaisia, jotka ovat osoittaneet koululle hyväntahtoisuutta, minä kiitän heitä sydämestäni siitä luottamuksesta, mitä ovat osoittaneet minulle, luottamuksesta, joka on välttämätön pitämään opettajaa paikallaan ja virkistämään häntä vastuunalaisessa, vaikkakin iloa tuottavassa työssään.

Lopuksi täytyy minun myöskin, sisällisen kehoituksen pakottamana, uudistaa vastustajilleni täällä Honkalassa, niille, jotka ehkä huolimatta kaikista minun sovintokokeistani vieläkin ovat vihoissaan minulle ja iloitsevat lähdestäni paikkakunnalta, että minä puolestani en koskaan ole tahtonut heille muuta kuin hyvää, samalla pyydän heitä unohtamaan ja antamaan anteeksi kaikki kiivastumiset heitä vastaan. Muistooni, erotessani täältä, en kätke mitään katkeraa. Te olette taistelleet minua vastaan, joka olen koettanut raivata alaa sille, mitä uusi aika tarjoaa kansalle — tiedolle ja valistukselle, ja nähkääs, minä väistyn, mutta työ ei pysähdy; se sujuu yhä edelleen siinä asuvan oman salaperäisen voimansa pakottamana. Valo ei voi sammua, Jumala itse on sen sytyttänyt maailmaan! Hän on antanut luvan ihmiselle Hänen lakiansa nöyrästi kunnioittaen tutkia ja mieltiä, ja missä koulu perustaa työnsä ainoalle oikealle perusteelle, siellä on Herran siunaus suojaava opettajan kylvön, niin että se kerran kantaa kultaisen sadon. —

Tuli hetken hiljaisuus täysinäisessä salissa, kun Raution miehekäs ääni oli laannut kaikumasta; senjälkeen tunkeutuivat kaikki sekä oppilaat että vanhemmat hänen ympärilleen puristaakseen hänen käsiään ja kyynelsilmin lausuaakseen kiitoksensa, jopa itse Isolakin astui esiin ja arveli että vihdoin viimeinkin olivat he ymmärtäneet, että opettaja tarkoitti heidän hyvänsä kaikessa tapauksessa.

Tämän viime hetkellä tehdyn tunnustuksen Rautio käsitti hyvin, kun hän tunsu itsepintaisen Isolan sydämen toivon hänen poistumisestaan ja uuden opettajan saamisesta. Syvemmin liikutti häntä, kun lautamies Vikström kostein silmin lausui: Olisipa vain opettaja täällä viipynyt vuoden vielä, niin olisin minä kyllä ollut miestä siihen, että uusi koulu olisi tullut perustetuksi.

— Kiitos siitä, lautamies, sanoi Rautio sydämellisesti, mutta jos olette minun ystävänä ja koulukysymyksen puoltaja, niin asettukaa riviin hyvän asian puolesta täällä Honkalassa, silloin tunnen minä, ettei tuttavuutemme ole ollut turha.

— Kas tässä käteni, että pidän sanani!

Molemmat pudistivat lujasti toistensa käsiä ja Rautio tiesi, että hän Honkalassa oli saanut uuden koulun liittolaisen, jolla oli sekä valtaa että hyvää tahtoa taistella sen puolesta. Lautamiehessä oli täällä mies, joka pysyi sanassaan.

Kaikkein viimeisenä tuli nuori opettajatar mutta ei hilpeänä niinkuin ennen, vaan kyynelet kirkkaissa, ruskeissa silmissä. — Sallikaa minunkin kiittää teitä tänään, sanoi hän väräjäväällä äänellä, ei ainoastaan siitä, mitä olette täällä vaikuttanut, vaan siitä, mitä te olette tehnyt minulle erittäin, sillä teidän tulee tietää, että minä olen velassa teille. Kun tulin tänne, niin otin työni keveästi, otin sen ilman mitään varsinaista vakavuutta; minä en tuntenut sen painoa enkä ryhtynyt koko sielullani opetukseen, sanalla sanoen, minä en nähnyt päämäärää, mihin jokaisen totisen kansakoulun ystävän ja opettajan on pyrittävä. Te, herra Rautio, olette osoittanut minulle sen, te olette lämpimällä innostuksellanne karkoittanut minun penseyteni ja avannut silmäni, jotta minä nyt näen tien selvänä edessäni. Että minä olen oppinut rakastamaan työtä työn merkityksen vuoksi, se on teidän vaikutustanne!

— Tieto tästä on seuraava minua kirkkaana muistona, vastasi Rautio sydämellisesti ja puristi kovasti hänen ojennettua kättänsä, me toverit koulun palveluksessa muodostamme yli koko maailman kansainvälisen liiton ja meillä on molemminpuolinen velvollisuus keskenämme tukea ja virkistää toisiamme työssä, mutta puhuessa jokaisesta erikseen, olemme ainoastaan pieni hammas suuressa koneistossa, joiden täytyy pitää huoli itsestään, että tekevät hyvin tehtävänsä, jokaino paikallaan, niin että kokonaisuus saa vaikuttaa häiritsemättömässä sopusoinnussa. Jumala auttakoon meitä aina muistamaan pyhän velvollisuutemme!

— Amen, kuiskasi nuori tyttö syvästi ja totisena.

Seuraavana aamuna piti Raution matkustaa. Elli oli tavattoman hermostunut; hän ei ollut nukkunut koko yönä ja ryhtyi nyt rohkeudetta työhön. Raapittiin ovea; tietysti oli se Rulle, joka tuli sisään tervehtimään, kuten sillä oli ollut tapana koko talven; heistä olikin tullut niin hyvät, uskolliset ystävykset, hänestä ja koirasta, isännän poissa ollessa, eikä koskaan enää ajatellut Elli, että Rulle on ruma. Rakas Rulle parka, sinä uskollisin ystävä, nyt tulit sinä viime kerran; hän kumartui alas ja nojasi hienon poskensa koiran karheaa turkkia vasten, ja samassa astui opettaja sisään sanomaan jäähyväisiä. Elli katsoi arasti häneen, Rautio oli hyvin kalpea, mutta näytti tyyneeltä ja päättäväiseltä. — Hyvästi neiti Vinter, sanoi hän, ja ääni kaikui vähän kovana, — onnea! monen talven lumi saattaa pudota ennenkuin tiemme taas sattuvat yhteen.

Ellillä ei ollut yhtään sanaa vastaukseksi, hän ojensi vain kätensä, mutta hänen elävissä silmissään kuvastui kuin anteeksipyyntö.

Raution silmissä muuttui kaikki kirkkaammaksi. Kohdelkoon elämä kepeästi teitä, sanoi hän hiljaa, Jumala olkoon kanssanne! Hän kumarsi, kutsui Rullen ja meni.

Nyt oli hän poissa, ovi sulkeutui hänen jälkeensä, ja muutamien minuuttien kuluttua tunkeutui rattaiden ratina pihan hiekassa Ellin kuuluviin, mutta yhä edelleen seisoi hän huulet yhteen puristettuina siinä, mihin Rautio oli hänet jättänyt, ja vasta sitten kun kaikki kolina ulkona oli tauonnut ja hänen ympärillään oli mitä syvin hiljaisuus, peitti hän kasvot käsiinsä ja kuiskasi äänettömästi: Se on vain kuvittelua, se ei voi olla todellisuutta, — että minä...

Selittäköön se, joka voi, tytönsydämen arvoituksen!

XIII.

Elokuun aurinko virtaili kirkkaana ylitse seudun, jonka läpi juna juuri kulki. Melkein tyhjässä

kolmannen luokan vaunussa istui nainen ikkunan luona kiintyneenä lukemaan jotain aikakauskirjaa; vaalea sadetakki kietoutui notkeana hänen hienon vartalonsa ympärille, vaaleanharmaa lakki peitti lyhyeksi leikatun tukan, ja niin hän itse kuin matkakapineensakin olivat hienon ja soman näköisiä.

Juna vihelsi, lähestyttiin asemaa ja konduktöörin yksitoikkoinen »K., viisi minuuttia» kuului vaunuissa, kun hän nopeasti kulki läpi tavallista kiertoaan. Muuan vanha herra eräässä nurkassa hypähti säikähtyneenä pystyyn sanomalehtensä äärestä, kaksi eukkoa kamiinin vieressä nuokkui vielä syvempään. Juna pysähtyi, ja nuori mies kesäpalttoossa ja ylioppilaslakissa astui sisään, ja heitettyään pikaisen katseen vähäväkiseen vaunuun, nosti matkalaukkunsa ovenpielessä olevalle hyllylle sekä istui vastapäätä tuota nuorta naista.

Nainen oli hetkeksi nostanut katseensa aikakauskirjastaan; sitten näytti hän vielä syvemmin vaipuvan siihen, ja samalla kun hän äkkiä veti hatunreunan otsalleen niin näytti hän ikäänkuin tahtovan piiloutua aikakauskirjan lehtien taa.

Ilma vaunuissa oli tukala, kun ulkona oli lämmin. Ylioppilaalla oli halu avata ikkuna, ja kääntyen naiseen hän kohteliaasti kysyi: Sallitteko?

Elli Vinter mutisi puoliääneen: kyllä, mutta samassa lensi aikakauskirja, johon raitis tuulenhenkäys puhalsi ulkoa, hänen kädestään, ja hän huomasi olevansa entisen virkaveljensä Kaarlo Raution kanssa.

Silmänräpäyksen tuntui kuin hämmästys olisi saattanut Rautionkin tolkultaan, mutta sitten kumarsi hän hänelle ystävällisesti: Tämähän oli hauskaa. Kuinka neiti voi?

— Kiitos, oikein hyvin, entä te itse?

— Kerrassaan mainiosti! Oletteko vielä Honkalassa?

— Olen, vielä tämän vuoden, sitten olen ajatellut etsiä paikkaa jossain pääkaupungin kansakoulussa.

— Vai niin, no kuinka elellään nyt siellä hyvässä Honkalassa?

Rautio istui taas vastapäätä neiti Vinteriä ja tyyneellä katseellaan tutkisteli noita tuttuja tyttökasvoja, joilta kaksi välillä ollutta vuotta ei ollut riistänyt mitään niiden heleästä terveydestä.

— Oh, minä luulen Honkalan olevan jotensakin entisellään, vastasi Elli, joka ehdottomasti punastui hänen tutkivasta katseestaan, ainoastaan rovasti kuoli jo viime vuonna ja rovastinna on muuttanut Hagaan, pienelle leskentalalleen, kuten hän sitä kutsuu.

— Silloinkai pääsee Virolin kirkkoherraksi? kysyi Rautio.

— Ei, omituista kyllä, on seurakunta yksimielisesti kutsunut pastori Ståhlen neljänneksi vaalisaarnaajaksi.

— Vai niin, silloin koittaa varmaankin uusi aika sielläkin?

— Niin luulen minäkin; pastori Ståhle on nykyään suurella innolla ryhtynyt kouluasiaan ja hänellä on innokkaana auttajana lautamies Vikström.

— Sepä on hauskaa, onko tuo kelpo Ståhle ehkä jo naimisissa?

— Ei, ei edes kihloissakaan, vastasi Elli ja punastui uudelleen; Rautio ei voinut tietää, että hän, Elli itse, kauan oli ollut pastorin hellimpien tunteiden esineenä, vaikka tämä oli saanut turhaan huokailla.

— Ja vanha Isola, miten hän jaksaa? kysyi Rautio taas.

— Niin, kyllä hän istuu yhtä mahtavana kuin ennenkin kuntakokouksissa, sanoi Elli hymyillen, mutta sukulaisuussuhteet uuden opettajan kanssa ovat saaneet hänen melkoisesti tasaantumaan; rähistään tosin vieläkin kuten ennenkin muutamista koulukysymyksistä, mutta »elämä on taistelua», te muistattekai vanhan mielilauseeni? Kuollut tyyneys yksinään jättää kaikki paikoilleen.

Rautio hymyili. Elli oli entisensä, kun hän puhui ja innostui, aivan sama kuin ennenkin.

— Mitä opettajaan, herra Karlssoniin tulee, jatkoi hän, niin hän on rauhallisia, jotka mielipiteissään enemmän kuin puheillaan ja teoillaan vaikuttavat kansakouluasian hyväksi; muutoin kuleksii hän nyt naimisajatuksissa ja viettää hänsä syksyllä rovastinnan tyttären kanssa, joka on ollut rovastinnan luona nämät vuodet. Nyt luulen kertoneeni jotakuinkin tarkkaan henkilöistä ja asioista Honkalassa; korvaukseksi saatte te kertoa minulle jotain vanhasta Katrina-ystävästäni.

— Kiitos kysymästänne, eukko on jotensakin yöyre, vastasi hän, hän hoitaa myöskin kotona kanakartanoa, ja on kerrassaan hauska katsella häntä valtakunnassaan höyhenisten suosikkiensa ympäröimänä, jotka kaikki tuntevat erityisen nimensä.

— Ja äitinne, onko hän vielä reipas?

— On, Jumalan kiitos! Vaikka hän on kuudenkymmenen viiden vuoden, niin hänellä ei ole mitään vanhuuden vaivoja ja hän on vielä ohjaksissa, kuten ennenkin. Minulla on ollut koululupaa nämät kaksi vuotta, olen lueskellut, lisäsi hän matalammalla äänellä.

— Ah, sanoi Elli, minä aijon heti onnitella teitä lyyrystä ja valkolakista, onko nyt teidän vakaa päätöksenne jättää meidät?

— Ei koskaan! huudahti hän lämpimästi, — kansakoulunopettajan kutsumus on minulle liian kallis, ja Jumalan avulla en koskaan petä lippuani; mutta minä en luule, että tämä kahden vuoden luku on ollut ilman hedelmiä elämäntyölleni; minä olen myöskin matkustellut ja tutkinut kouluoloja muissa maissa, ikä on oppia ei elää!

Elli nyökäytti myöntäen.

— Kotona, jatkoi Rautio, olemme äitini ja minä luovuttaneet maata uudelle kansakoululle, sekä rakentamisessa avustaneet sitä; sinne tulen syksystä opettajaksi, mutta ensi vuonna saamme kylässämme vihkiä kauan puuhatun kansanopiston. Nuoriso on valmistettu siihen ja on ilolla astuva sen oppisaleihin, ja me vanhemmat, jotka kärsivällisyydellä ja luottamuksella olemme sitä auttaneet, me tervehdimme tätä uuden ajan merkkiä sydämellisellä kiitollisuudella. Minun käsitykseni teidän mielilauseestanne toteutuu myöskin meillä, lisäsi hän hieman hymyillen, jokainen uusi valon pylväis seisoikin aina kuin vastauksena pimeyden voimaa vastaan, jota vastaan meidän on taistelemisen koko elämämme!

Hän katsoi ikkunasta kauas etäisyyteen, aivan kuin hän katsellaan olisi tahtonut syleillä koko kallista synnyinmaataan, jonka tulevaisuuden hyväksi hän työskenteli, ja katsellessaan tuli hänen silmiinsä valoisa, kaunis ilme, mikä melkein kirkasti nuot miehekkäät kasvat.

Elli kääntyi pois ja katkera hymy pujahti hänen huulilleen. Niin, kyllä mies voi täyttää elämänsä toimeliaisuudella, niin että ei ole mitään tilaa kaipaukselle eikä ikävälle, ehkä ei myöskään millekään vanhalle muistolle, joka kuitenkin kerran on saattanut sydämen sykkimään niin rajusti. Toisin on naisten! Hänellä tuntui olevan itku tulossa, ja väkisten teki kyyneliä. Ei, ne täytyi saada salatuksi, onhan vasta niiden varalle monta hetkeä.

Juna vihelsi taas asemalla, Rautio nousi. — Pitiköhän heidän jo erota? Ei, ei vielä; hän otti vain esille kirjan matkalaukustaan ja istui lukemaan — peläten häiritsevänsä Elliä jatkamalla puhetta, kun tämä äkkiä oli herennyt äänettömäksi ja käynyt alakuloiseksi. Elli tarttui taas aikakauskirjaansa, ei lukeakseen, vaan jotta sen suojasta sai katsella miestä tuossa vastapäätä, »tuota talonpoikaa», josta eroamisen tähden hänen sydämensä nyt vapisi. Täytyihän hänen saada selville, oliko hän entisensä.

Luonnollisesti oli hän vanhentunut, iho oli saanut vahvemman ruskean värivivahduksen, ja parta oli pitempi ja tiheämpi, hänen leveällä otsallaan näkyi myöskin jo joku hieno ryppy; ei voinut häntä sanoa juuri kauniiksi mieheksi, mutta silmissä oli harvinaisen viisas ja ajatteleva ilme ja koko tuossa suuressa olennessa oli kuten ennenkin jotain miehekästä ja voimakasta, joka synnytti luottamusta ja kunnioitusta, tahtoa ja luonteenlujuttua oli hänessä sormen neniin asti. Mutta kuinka tyyneenä hän tuossa istui, eikö hän sitten ensinkään aavistanut, että sydän aivan hänen vieressään sykki rakkautta ja kaihoa? Miten voi hän kahden vuoden perästä olla noin tyyne tavatessaan! Tuli uusi tuulen puuska ulkoa ja ravisti Ellin aikakauskirjan lehtiä.

— Kentiesi tuulee kuitenkin liiaksi? sanoi Rautio nousten sulkemaan ikkunaa; Ellin katse sattui Raution kirjaan, jonka tämä oli pannut sohvalle, ja kummallinen, selittämätön riemun tunne valtasi Ellin sydämen: Rautio oli pitänyt kirjaa ylösalaisin! Siis hän ei kuitenkaan ollut mikään kivikuva.

Keveästi ja sanaakaan sanomatta pani Elli pienen hienon kätensä hänen kätensä päälle ikkunan pielessä; sillä vähäisellä liikkeellä oli kerrassaan kummallinen voima, sillä se pakotti heti Raution polvilleen Ellin eteen. Vapisevin huulin kuiskasi hän: Elli, Elli sano minulle, että se ei ole unelmaa!

Nukkukaa nyt suloisesti te hyvät eukot siellä; ja yksinäinen, vanhanuorimies paina pitkä, punainen nenäsi oikein syvään sanomalehteesi, ja sinä, kunnianarvoisa konduktööri, viivy kierroksellasi tällä kertaa, — kaksi sydäntä, jotka ovat löytäneet toisensa pysyäkseen ainiaaksi eroittamattomina, eivätkä tarvitse mitään todistajia!

Ja Rautio sai vastauksen kysymykseensä; se ei ollut mikään unelma, vaan todellinen onni, että hän

muutamia minuttia myöhemmin istui matkatoverinsa vieressä ja kertoi hänelle, ettei hän koskaan ollut lakannut rakastamasta, että Elli oli ollut ja pysyikin hänen naisellisena ihanteenaan.

Kuinka paljon heillä oli sanottavaa toisilleen; Miten onnelliselta tuntui tulevaisuus. Pieni uutisasunto kummulla koivikossa, josta Rautio kertoi, aivan kuin kutsui Elliä, joka tunsu, että hän, koditon, siellä löytää rauhaisan turvallisen sataman ja hän ylisti äärettömästi Herraa, että hän nyt oli oppinut rakastamaan ja palvelemaan.

— Sinä et usko, sanoi Elli katsoen innokkaasti sulhaseensa, miten minusta on tullut oikein talouden ihminen, minä osaan sekä leipoa että tehdä kaljaa, kehrätä ja kutoa, sinun ei tarvitse hävetä minun tähteni äitisi edessä!

— Niin, työ ei pilaa ketään, minä vaan pelkään, että äitini liian mielellään haluaa ottaa kaikki vaivat ja huolet sinun hartioiltasi, lapseni, sanoi Rautio hymyillen; hän pitää sinua kerrassaan oikeana »Peukaloliisana»; minä näen jo kuinka hän panee suuren vahvan kätensä sinun pääsi päälle ja hymyilee onnellisena, kun hän on saanut noin lapsekkaan pienen tyttären.

— Oh, minä olen jotensakin vahva, vastusti Elli ja nosti kuten ennenkin rohkeasti päätään.

— Pieni, mutta reipas, niin, sinä olet oikeassa, mutta katso, nyt olemme asemalla, minne minun täytyy pysähtyä. Tuolla seisoo jo vanha Taavetti kärryineen; sinä tulet mukaan, ei mitään vastaväitteitä. Lukukausihan alkaa vasta viiden päivän perästä, ja ennen sitä täytyy sinun saada nähdä se vanha talo, missä minä olen syntynyt ja kasvanut, äitini, Katrinan ja — tulevan kotisi. Jumalan kiitos, eilen, kun kulin tätä tietä, niin olin köyhä, tänään minä olen rikas kuin kuningas. Tule, tule, rakkaani, ja anna minun näyttää sinulle se maanpalsta, missä me Jumalan avulla ja Hänen siunauksellaan aijomme elää ja työskennellä lähimmäistemme hyväksi. Tästä päivästä tulet minulle kumppaniksi taistelussa valon puolesta ja yhdessä toteutamme sinun tunnussanasi »elämä on taistelua», niin kuin minä olen sen käsittänyt. Ei taistelua maallisilla aseilla ja voimalla, vaan hengen mahtavalla voimalla, mikä Jumalaan turvaten tuottaa rauhan epäsovun, ja sopusoinnun hajanaisuuden sijaan, mikäli se voi tapahtua täällä maassa, joka on täynnä puutteita, sillä täällä jää kuitenkin jaloinkin elämäntyö vain puolinaiseksi, ainoastaan lupaukseksi, mikä toteutuu ijankaikkisuudessa, missä elämä vasta saavuttaa täydellisyytensä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILTALAMPUN ÄÄRESSÄ II: UUSIA KERTOMUKSIA

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™

electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any

Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.